

פרק יט

אוצר החכמה

הלכות מוקצה

איסור מוקצה הוא גזירה דרבנן כמבואר בגמ' שבת דף קכ"ד: טעם הגזירה נתפרש שם שהוא מחשש שמא יבוא לידי מלאכת הוצאה, וכלשון הגמ' "אטו טלטול לאו צורך הוצאה הוא". וכן כתב הראב"ד פכ"ד מהל' שבת הי"ג "דמפני חיוב ההוצאה אסרו בטלטול מה שאסרו שהוא גדר להוצאה".

והרמב"ם שם האריך בטעם הגזירה של מוקצה וכתב וז"ל ומפני מה נגעו באיסור זה, אמרו ומה אם הזהירו נביאים וצוו שלא יהא הילוכך בשבת כהילוכך בחול ולא שיחת השבת כשיחת החול שנאמר ודבר דבר, קל וחומר שלא יהיה טלטול בשבת כטלטול בחול כדי שלא יהא כיום חול בעיניו ויבוא להגביה ולתקן כלים מפניה לפינה או מבית לבית או להצניע אבנים וכיוצא בהן, שהרי הוא בטל ויושב בביתו ויבקש דבר שיתעסק בו ונמצא שלא שבת ובטל הטעם שנאמר בתורה למען ינוח. ועוד כשיבקר ויטלטל כלים שמלאכתן לאיסור אפשר שיתעסק בהן מעט ויבוא לידי מלאכה, ועוד מפני שמקצת העם אינם בעלי אומניות אלא בטלים כל ימיהן כגון הטיילים ויושבי קרנות שכל ימיהן הן שובתין ממלאכה ואם יהיה מותר להלך ולטלטל כשאר הימים נמצא שלא שבת שבייתה הניכרת, לפיכך שבייתה מדברים אלו היא שבייתה השוה בכל אדם. ומפני דברים אלו נגעו באיסור הטלטול ואסרו שלא יטלטל אדם בשבת אלא כלים הצריך להם כמו שיתבאר עכ"ל^א.

א. ודע דאף שמצינו בכמה סוגיות בש"ס שנחלקו רבי יהודה ורבי שמעון אם מוקצה אסור או מותר, וקיימ"ל כר"ש דלית ליה מוקצה, היינו דוקא בדברים שהם עצמם ראויים לשימוש אלא שהאדם הקצה אותם מדעתו, כגון פירות העומדים למכירה, [שבת דף יט:]: שבזה קיימ"ל כר"ש שמותר לאכול מהפירות האלו ואין היסח הדעת של האדם אוסרם, אבל בדברים שאין להם שימוש כלל כגון עצים ואבנים וכיוצ"ב או דברים ששימושם אסור בשבת כגון מעות או מאכלים שאינם ראויים לאכילה בלי בישול כגון קמח, תפוחי אדמה, אורז וכיוצ"ב הרי הם מוקצה לכו"ע, ובפרק זה יתבאר דיני המוקצה האסורים אף לדין דקיימ"ל כר"ש.

מתי נגזרה גזרת מוקצה

האחרונים נתקשו בסתירה אימתי נגזרה גזרת מוקצה, דבגמ' שבת קכג: מבואר דתחילת גזירת איסור טלטול כלים היתה בזמן נחמיה בן חכליה, ואילו בגמ' שבת ל: מבואר שאיסור מוקצה נהג כבר בזמן דוד המלך, ובעת פטירתו שהיתה בשבת לא התירו חכמים לשלמה בנו לטלטל את המת אלא ע"י ככר או תינוק. ותירץ הגר"ז² דמה שמצינו גזירת מוקצה בימי דוד ושלמה היינו בדברים שאינם ראויים לשימוש ואין להם שום הכנה, כגון מת, ובימי נחמיה בן חכליה גזרו על כלים הראויים לשימוש [ובתחילה, כשהיו העם נכשלים הרבה במלאכות שבת אסרו את טלטול רוב הכלים, אף כלים שמלאכתן להיתר, ובתקופות מאוחרות יותר, כשראו שנתחזקה שמירת השבת אצל העם, התירו וחזרו והתירו ונשאר האיסור רק על כלי שמלאכתו לאיסור, אם מטלטלו שלא לצורך גופו ומקומו, ועל כלי שמלאכתו להיתר, אם מטלטלו שלא לצורך כלל].

ונמצא שבדברי הגר"ז האלו נתבארו שני זמנים חלוקים בגזירת מוקצה, האחד שגזרו בו על דברים שאינם מוכנים כלל לשימוש כעצים ואבנים, והשני שגזרו בו על טלטול כלים, אשר הם מוכנים ומתאימים לשימוש האדם.

ובביאור הגר"א¹ נקט דאכן שתי גזירות חלוקות הן, גזירת מוקצה וגזרת טלטול כלים, וכתב דאיסור טלטול כלי שמלאכתו לאיסור אינו מטעם גזירת מוקצה, שהרי מותר לטלטלו לצורך גופו ומקומו, אלא הרי הוא כעין איסור טלטול כלי שמלאכתו להיתר שלא לצורך כלל, שהוא גזרה בפ"ע שגזרו חכמים לאסור טלטול כלים אף באופן שהם מוכנים ועומדים לשימוש בשבת, ואין האדם מקצה אותם מדעתו כלל³, אמנם שאר פוסקים לא חילקו דינים

ב. סי' ש"ח סעיף י"ז.

ג. יו"ד סי' רס"ו ס"ק ג'. וכבר נתפרש כן ברמב"ן דף קכג: ובריטב"א דף קכד: ד"ה ולענין הלכה, עיי"ש שכתב דגזירת כלי שמלאכתו לאיסור לא מדין מוקצה היא אלא אסרו את הטלטול גזירה משום הוצאה כשם שגזרו בימי נחמיה בן חכליה אפילו בכלים שמלאכתן להיתר. אמנם בתוס' רי"ד דף קכג: מבואר שגזירת כשמל"א היא מדין מוקצה, עיי"ש שתלה דיני כשמל"א במחלוקת ר"י ור"ש במוקצה.

ד. ועיי"ש בבהגר"א שכתב נ"מ לדינא בין גזרת מוקצה לגזרת טלטול כלים, שרק בכלי שמלאכתו לאיסור [שמותר לטלטלו לצורך גופו ומקומו] התירו אם נטלו בהיתר להוליכו

אלו לשתי גזירות חלוקות, ויש מהפוסקים שכתבו להדיא דיני כלי שמלאכתו לאיסור בתוך דיני מוקצה^ה.

ויש לדעת שחפץ שהוא מוקצה אסור לגמרי בטלטול, ואין היתר לטלטלו לצורך גופו או מקומו, ורק בכלי שמלאכתו לאיסור הקלו חכמים ואמרו שמותר לטלטלו לצורך גופו או מקומו.

עוד יש לדעת שאיסור מוקצה אינו אוסר רק את טלטול המוקצה, אלא המוקצה אסור גם באכילה, ואיסור זה הוא איסור בפני עצמו מלבד איסור הטלטול, ועיקר האסמכתא שהזכירו הראשונים בדין מוקצה מהפסוק ד"והכינו את אשר יביאו" נאמר לענין אכילה [ועיין בגמ' ביצה ב: בדין איסור הכנה]^ו.

ולקמן בפרטי הדינים סעיף ר"ב יבוארו דיני שימוש במוקצה.

חומר איסור מוקצה

הראשונים נחלקו בשאלה איזה איסור חמור יותר, מוקצה או מלאכה דרבנן [כגון הוצאה מרה"י לכרמלית], יש שנקטו דאיסור מוקצה חמור יותר מאיסור כרמלית^ז. אבל רבים מהראשונים נקטו דמוקצה אינו חמור מכרמלית^ח.

לכל מקום שירצה ע"מ להניחו שם כמבואר לקמן סעיף ל"ב, אך במוקצה גמור אשר איסורו מטעם הקצאתו ואין בו היתר טלטול כלל - אין היתר להמשיך ולטלטלו אף אם נטלו בהיתר [ועיין לקמן סעיף רי"א שהבאנו את מחלוקת הפוסקים בדין זה].

ה.

עיין לקמן הערה י'.

ומצינו הלכה אחת שהחמירו בה טפי באיסור אכילת מוקצה מאשר באיסור טלטול, והוא ביו"ט, דהתירו לטלטל מוקצה משום אוכל נפש, כמבואר בתוס' ביצה דף ח. ד"ה אמר [אמנם אסור לאכול מוקצה ביו"ט, כמבואר בכמה משניות כגון ביצה שנולדה, זימון יונים ועוד. וכ"כ מג"א סי' תק"ט ס"ק ט"ו, ועיי"ש דה"ה דאסור להשתמש במוקצה ביו"ט, וכ"כ מהרש"א ביצה דף לג].

ו.

תוס' סוכה דף לו: ד"ה בשבת, והוכיחו זאת מדהתירו בשבת דף צ"ד: טלטול מת מכרמלית לרה"י, משום כבוד המת, ואילו לענין איסור מוקצה חששו טפי והצריכו שיטלטל דוקא ע"י ככר או תינוק.

ז.

תוס' שבת דף צד: ד"ה גדול, וכן כתבו שם הר"ן ועוד ראשונים וכתבו דהצריכו ככר או תינוק משום דמה דאפשר לתקוני מתקנינן.

ח.

ספק מוקצה

בגמ' ביצה כ"ד: איתא דספק מוכן אסור [כגון אם מצא עופות או דגים במצודה ומסופק אם ניצודו מבעוד יום ואינם מוקצה או ניצודו ביו"ט והם מוקצה], וכן נפסק להלכה בשו"ע סי' שכ"ה סעיף ה'.

ובטעם הדבר שאין אומרים בזה דספיקא דרבנן לקולא נאמרו בפוסקים שני טעמים: [א]. אין אומרים ספיקא דרבנן לקולא בדבר שיש לו מתירין, והיינו דכיון שלמחר יהא החפץ מותר למה נתיר אותו בשבת כאשר יש בו ספק איסור. [ב]. טעם נוסף הוא, דלעתים ראו חכמים להחמיר בספק אף באיסור דרבנן. [וע"ע תו"י ביצה דף ג: שדייקו מהגמרא שם דספק מוקצה אסור דהחמירו בו כדאורייתא]^ט.

הלכות מוקצה

דיני מוקצה נחלקים לפרטים רבים, חלקם נוגע לסוג המוקצה [כגון מוקצה מחמת גופו, מוקצה מחמת חסרון כיס, כלי שמלאכתו לאיסור וכלי שמלאכתו להיתר], חלקם נוגע לאופן הטלטול של המוקצה [כגון טלטול מן הצד, טלטול בגופו וכלאחר יד], וחלקם נוגע למקום עליו מונח דבר המוקצה כגון בסיס לדבר האסור וביטול כלי מהיכנו.

דיני מוקצה נוהגים בין בשבת ובין ביום טוב ובפרטים מסויימים אף החמירו ביום טוב יותר מאשר בשבת וכמבואר להלן בהקדמה לסעיף קפ"ח. ולכן בכל שאלה הנוגעת לדיני מוקצה צריך ליתן את הדעת על כל הנידונים הנ"ל.

כלי שמלאכתו לאיסור

בגמ' שבת קכג: מבואר שבימי נחמיה בן חכליה גזרו איסור טלטול בכלים. ובתחלה החמירו חכמים מאד בגזרתם, ואסרו אף טלטול כלים שמלאכתן להיתר, ואח"כ התירו וחזרו והתירו עד שנשארה הגזירה על כלי שמלאכתו לאיסור, שאין לטלטלו אלא לצורך גופו ומקומו. "צורך גופו" היינו שמשמש בגוף הכלי למלאכת היתר, כגון שמטלטל מחט ליטול בה את הקוץ, ו"צורך

ט. פרטי דיני ספק במוקצה יבוארו להלן סעיף שצ"ה.

מקומו" היינו שצריך להשתמש במקום בו מונח הכלי. אך אין היתר לטלטל לצורך שמירת גופו של הכלי, כגון שלא ינזק בחמה או שלא ייגנב.

ודע שהיתר זה של טלטול לצורך גופו ומקומו נאמר רק בדין כלי שמלאכתו לאיסור, אך שאר סוגי מוקצה שיבוארו להלן אסורים בכל טלטול.

- א. כלי שמלאכתו לאיסור, כגון פטיש או מחט וכיוצא בזה, נתנו בו חכמים דינים חלוקים באיסור הטלטול, פעמים שאסרוהו ופעמים שהתירוהו:
- [א]. אסור לטלטלו שלא לצורך, וכן אסור לטלטלו לצורך הצלתו מנזק, כגון שלא ינזק מהגשם או שלא יגנב.
- [ב]. מותר לטלטלו לצורך שימוש בגופו, כגון שמטלטל פטיש לצורך פיצוח אגוזים, או מטלטל מחט על מנת להוציא בה קוץ.
- [ג]. וכן מותר לטלטלו לצורך מקומו, דהיינו שצריך להשתמש במקום בו מונח הכלי"א.

י. עיין לעיל בפתיחה לדיני מוקצה שהבאנו את דברי הריטב"א בדף קכד: ואת דברי הגר"א בשו"ע יו"ד סי' רס"ו סק"ג שכתבו דגזירה זו שאסרה טלטול כלי שמלאכתו לאיסור שלא לצורך גופו ומקומו אינה מטעם הגזירה הכללית של מוקצה, שהרי מוקצה אסור בטלטול אף לצורך גו"מ, אלא גזירה בפ"ע היא, וכעין מה שגזרו שלא לטלטל כלי שמלאכתו להיתר שלא לצורך כלל [כמבואר לקמן סעיף פ"ד], שבודאי אין איסורו מטעם מוקצה דהא מלאכתו להיתר. אמנם שמענו ממו"ר הגר"ש אויערבאך שליט"א שבלשון הרמב"ם משמע שהכל שם אחד של איסור טלטול עכ"ד, ויש להוסיף שרבים מהאחרונים כללו דיני כלי שמלאכתו לאיסור בתוך דיני מוקצה [עיין בספר תו"ש סי' ש"י סק"י"ג ובעוד מקומות, וכן בספר חיי"א כלל ס"ה דין ד' ובה"ל סי' ש"ח ס"ג ד"ה קרדום] ונראה מדבריהם שאיסור כשמל"א הוא מטעם מוקצה אלא שהיות ויש לו תורת כלי וגם פעמים שהוא ראוי לשימושים נוספים אין הקצאתו גמורה, ולכן נתנו בו חכמים דינים מיוחדים ולא אסרוהו לגמרי כשאר מוקצה.

יא. סי' ש"ח ס"ג. ויש להסתפק אם מותר לטלטל כשמל"א לשאר צרכים, שאינם בגדר צורך גופו ומקומו, אך גם אינם בגדר טלטול לצורך שמירת הכלי [כטלטול מחמה לצל] שנאסר, האם אמרין דדוקא לצורך גופו ומקומו הותר, וכל שאר צרכים אסורים, או אדרבא, מדנקטו בגמ' דאסור לטלטל כשמל"א מחמה לצל י"ל דדוקא לצורך שמירת המוקצה אסור, שאין זה צורך שבת כלל, אבל לשאר צרכים שרי, ולא בעינן דוקא צורך גופו ומקומו. ועיין בשו"ת מחזה אליהו סי' מ"ו שהאריך בשאלה זו. ויש שהביאו ראיה להיתר מהגמ' שבת מה. שהתירו לטלטל שרגא דחנוכתא מפני סכנת חברי, דכדאי הוא ר"ש לסמוך עליו בשעה"ד, ולכאורה צ"ע דנהי שלענין דין מיגו דאתקצאי מחמת השלהבת אפשר לסמוך על ר"ש דלא ס"ל להך איסור, מ"מ יש כאן איסור נוסף של

הגדרת כלי שמלאכתו לאיסור

ב. דיני כלי שמלאכתו לאיסור נאמרים בין באופן שמלאכתו של הכלי אסורה מהתורה, כגון מחט שמלאכתה היא תפירה^{יב}, ובין באופן שהמלאכה אסורה רק מדרבנן. ואפילו כלי אשר אינו משמש למלאכה כלל אלא מיועד להחזקת מוקצה, כגון ארנק אשר הוא מיועד להחזקת מעות, הוי בגדר כלי שמלאכתו לאיסור^{יג}. וגם באופן שהמלאכה הנעשית בכלי אסורה רק משום מראית העין, כגון אטב כביסה שמלאכתו לתלות בו כביסה [ואיסור תליית הכביסה בשבת הוא משום מראית העין, שיחשדוהו שכיבס בשבת], מכל מקום דינו ככלי שמלאכתו לאיסור^{יד}.

טלטול הנר עצמו, שהוא כלי שמלאכתו לאיסור, והרי זה טלטול שלא לצורך גופו ומקומו, ועל מה סמכו להתיר את הטלטול הזה, אלא מוכח דאף כשאינו לצורך גופו ומקומו, מ"מ כיון שאינו מטלטלו מחמה לצל [דהיינו לצורך שמירת הכלי], שהוא טלטול שלא לצורך היום, אלא עושה זאת כדי להנצל מסכנה ה"ז מותר. [אמנם לדעת הראשונים הסוברים דנר אינו נחשב כשמל"א, עיין רמב"ן דף קכב: בשם הראב"ד, אין זו ראייה]. ולכאורה מהראשונים דף קנד: מוכח לאיסור, דמבואר שם דאם היתה בהמתו טעונה כלים שמלאכתן לאיסור אין היתר לפורקן ממנה אלא את"ל שצער בע"ח דוחה איסור מוקצה, ולמה לא נימא דהטלטול להצלת הבהמה מצער חשיב צורך ויהא מותר בכשמל"א, דהא אין זה טלטול מחמה לצל [ויש שדנו לומר דטלטול לצורך הצלת הבהמה מצער דמי לטלטול לצורך המוקצה, ולכאורה זה אינו, שהרי אינו מטלטל כדי להציל את ממונו אלא למנוע צער בע"ח, וזה הוי צורך חשוב בפני עצמו והוא צורך היום, שו"ר שהמג"א סי' ש"ה ס"ק ט' נקט דטלטול מן הצד להסיר משאוי מן הבהמה חשיב טלטול לצורך דבר האסור. ולפ"ז אפשר דחשיב נמי טלטול לצורך המוקצה], ומוכח לכאורה דבעינן צורך גופו ומקומו בדוקא. וכן מוכח לכאורה ממה שדנו האחרונים אם מותר לטלטל תפלין המונחות בבזיון, עיין פמ"ג סי' ש"ח במ"ז סק"ג ובה"ל סי' ל"א ד"ה אסור, ואת"ל דשרי לטלטל כשמל"א לשאר צרכים ה"נ פשוט שיהא מותר לטלטל את התפלין להצילן מבזיון, דהא אין זה נחשב צורך המוקצה אלא צורך לשמור על קדושת התפילין, וא"כ נראה מהפוסקים דבעינן דוקא צורך גופו ומקומו, ואכתי יש לעיין מהגמ' הנ"ל בדף מ"ה, וצ"ע.

יב. משנה שבת קכב:

יג. רמ"א סי' ש"י ס"ז. והיינו בשעה שהארנק ריק, דאם יש בו מעות הרי הוא בסיס לדבר האסור ואסור לטלטלו אף לצורך גופו ומקומו. [וזה דלא כ"מ המובאים ברמב"ן וברשב"א ר"פ כל הכלים דס"ל דכלי המיועד להחזקת מוקצה לא חשיב כלי שמלאכתו לאיסור, משום שאינו דומה לקורנס ומחט שעושין בהן מלאכה, ועי' ח"י רע"א על המג"א סי' רע"ט סק"ט].

יד. עי' פמ"ג סי' ש"ח בא"א ס"ק ל"א. עוד מבואר בתוס' שבת דף לו. ד"ה הא דשופר הוי כשמל"א, אף שהתקיעה בשופר אינה אסורה אלא מחמת גזירה שמא יתקן כלי שיר

ג. עוד נתבאר בפוסקים שאפילו תפילין שאיסור הנחתם בשבת אינו משום מלאכת שבת אלא משום שיש בהנחתם זלזול לשבת^{טו} מכל מקום דינם ככלי שמלאכתו לאיסור לדעת חלק מהפוסקים, עיין לקמן סעיף ל"ד בדין תפילין. ד. כלי אשר מלאכתו אינה אסורה מן הדין אלא רק מחמת חומרא, יש מהפוסקים שכתב שאינו בגדר כלי שמלאכתו לאיסור ומותר לטלטלו בשבת אף שמחמת החומרא אין משתמשים בו בשבת^{טז}.

ה. כלי שהפעלתו כרוכה בעשיית מלאכה אסורה יש שדנו לומר שהוא בכלל כלי שמלאכתו לאיסור אף שלאחר שהופעל אין נעשית בו מלאכה האסורה, ולכן מאוורר הפועל בשבת נחשב כלי שמלאכתו לאיסור משום שהפעלתו כרוכה בעשיית מלאכה^{יז}. ומותר לטלטל את המאוורר כדי שינשב לכיוון שהוא

[ומור"ר הגר"ש אויערבאך שליט"א כתב בזה דאיסור תקיעה בשופר אינו גזירה בעלמא אלא הוי שבות דמלאכה, וכן הוא במהרש"א ר"ה כט: וכן פשטות הדברים בכמה דוכתי עכ"ד]. וע"ע תוס' שבת דף ס. ד"ה לא ורשב"א ביצה דף טו. שכתבו דסנדל המסומר נחשב כלי שמלאכתו לאיסור כיון שחכמים גזרו איסור על לבישתו בשבת, אף שגזירה זו אינה מחמת איסורי שבת כלל אלא גזירה שגזרו חכמים מחמת מעשה שהיה.

טו. כמבואר בב"י או"ח סי' ל'.

טז. עי' פמ"ג סי' של"ז בא"א ס"ק ה' שכתב בשם הלבוש דמותר לטלטל מכבדות, כיון שאיסור השימוש שלהן בקרקע מרוצפת אינו אלא מחמת חומרא [כן נקט הלבוש בדעת הרמ"א]. וע"ע בפמ"ג סי' של"ח בא"א ס"ק ג' במה שכתב בענין כלי המיוחד להשמעת קול אשר אינו קול של שיר, שנתבאר ברמ"א סי' של"ח ס"א לאסור את השימוש בו, ונסתפק הפמ"ג אם מיקרי כשמל"א, דאפשר שאיסורו רק מחמת חומרא וא"כ אין לו דין כשמל"א, והבה"ל סי' של"ח ס"א ד"ה אסור הביא את דבריו.

יז. עי' שו"ת אג"מ אור"ח ח"ג סי' מ"ט וסי' נ' ובשש"כ פ"ג סל"ה [ועי' בספר מנחת שלמה ח"א סי' ט' עמ' ע"ה שנסתפק בזה, וסיים שהדבר צריך הכרע אם דינו ככלי שמלאכתו לאיסור או ככלי שמלאכתו להיתר]. אמנם בשו"ת אג"מ או"ח ח"ה סי' כ"ג כתב דמן הדין אין זה בגדר כלי שמלאכתו לאיסור כיון שעצם מלאכתו אינה אסורה. ובספר חוט שני ח"ג עמ' רי"א כתב דמאוורר הוי ככלי שמלאכתו לאיסור [אמנם לענין מעשה כתב לאסור לטלטלו אף לצורך גופו ומקומו, עיי"ש טעמו], ולכאורה לפי מה שכתבנו לקמן סעיף ס"ט בשם הגרש"ז אויערבאך זצ"ל והגר"ש"א שליט"א שספר טלפונים הוי בגדר כשמל"א כיון שהשימוש בו מקושר למלאכת איסור אפשר דה"ה בנידון מאוורר הוי כשמל"א כיון שפעולתו כרוכה במלאכה אסורה. ויש לידע ששעון הפועל ע"י מתיחת קפיץ נחשב כלי שמלאכתו להיתר, דאף שמתיחת הקפיץ אסורה כמבואר בפרק ח' סעיף פ"א, מ"מ אין זה נחשב שפעולת השעון כרוכה בעשיית מלאכה, אלא מלאכת מתיחת השעון מעמידה אותו על מתכונתו ומעתה הרי זה כלי שמלאכתו

מעוניין בו, שהרי זה טלטול לצורך גופו, וכן מותר לטלטל את המאוורר כדי שלא ינשב לכיוון מסויים שגשיבת הרוח מפריעה בו, שהרי זה נחשב טלטול לצורך מקומו, וכדלקמן סעיף כ"ו, אבל אין לטלטל את המאוורר שלא לצורך גופו ומקומו, וראה הערה. ולענין שינוי מצבו של המאוורר ממצב קבוע למצב מסתובב עיין להלן פרק כ"ו סעיף ל"ט.

מאוורר שאיננו פועל בשבת דינו ככלי שמלאכתו לאיסור שאין לו שימושי היתר שיבואר דינו להלן סעיף ו"י. ואם המאוורר מחובר לשעון שבת ועתיד לפעול בשבת דינו ככלי שמלאכתו לאיסור שיש בו שימושי היתר^י, ומותר לטלטלו לצורך גופו ומקומו. וכן הדין בתנור חשמל שאינו פועל^כ.

כלי שמלאכתו לאיסור שאין בו שימושי היתר

ו. כלי שמלאכתו לאיסור שאין בו שימושי היתר, [כגון מכשיר טלפון או מצלמה וכיוצ"ב], נחלקו בו הראשונים והאחרונים אם דינו כשאר כלי שמלאכתו לאיסור ומותר לטלטלו לצורך גופו ומקומו, או דכיון שאין לו שום שימוש בשבת הוי כשאר מוקצה מחמת גופו ואסור לטלטלו כלל. נידון זה מצוי מאד בימינו שהרבה מהכלים שמלאכתן לאיסור מיוחדים למלאכתן

להיתר. משא"כ במאוורר שהדלקתו וכיבוי תדירים יותר, ולכן אנו רואים קשר בין פעולתו לבין מלאכת ההדלקה שלו.

ונראה שסדין חשמלי או כרית חשמלית דינם ג"כ ככלי שמלאכתו לאיסור הואיל והשימוש בהם כרוך בעשיית מלאכה אסורה. [ואין הם בגדר בסיס לשלהבת הואיל וגופי החימום האלו אינם לוחטים כאש, ועוד דכיון דמשתמש ממש בגופם אין הם מוקצה].
 יח. ואין לומר דכיון שבמצב הנוכחי אין המאוורר ראוי לשימוש לכן יחשב כמוקצה מחמת גופו, דכשם שכתב המג"א סי' ש"ח ס"ק י"ח דנר שאינו דולק הוי כלי שמלאכתו לאיסור, אף שבמצבו הנוכחי אינו ראוי למידי, ה"נ במאוורר [ונראה דגם לפי מה שדן בשו"ת אג"מ ח"ה המובא בהערה י"ז דמאוורר הוי כלי שמלאכתו להיתר, מ"מ מאוורר שאינו פועל וצריך לעשות מלאכה כדי להפעילו חשיב כלי שמלאכתו לאיסור, והכא הוי כשמל"א שאין לו שימושי היתר].

ט. שהרי טעם האוסרים בכלי שמלאכתו לאיסור שאין בו שימושי היתר הוא משום שאינו ראוי לשימוש ומוקצה דעתו ממנו, והכא יש לו השתמשות בכלי כאשר שעון השבת יפעילנו.

כ. וראה להלן הערה תקס"ב שאם התנור היה דולק בזמן בין השמשות הרי הוא מוקצה גם לאחר שכבה מדין מיגו דאתקצאי, ולכן אם רוצה לטלטל את התנור החשמלי כאשר יהא כבוי יתקין את שעון השבת באופן שבזמן בין השמשות יהא התנור כבוי.

האסורה ואינם ראויים לשימושים אחרים, והשו"ע ומפרשיו סתמו בזה. ולענין מעשה יש להחמיר, ובשעת הדחק יש המורים להקל בזה^{כא}.

דבר שמלאכתו לאיסור ואינו כלי

ז. היתר זה של טלטול כלי שמלאכתו לאיסור לצורך גופו ומקומו לא נאמר אלא בכלי, ולא בדבר שאינו כלי, כגון בקעת של עץ העומדת להסקה, ודינה של בקעת זו כשאר מוקצה האסור לגמרי בטלטול^{כב}.

כא. עיין במאמר בסוף הספר סי' א' שהבאנו דברשב"א ובריטב"א דף קנד: מבואר לכאור' דכשמל"א שאין בו שימושי היתר מותר בטלטול לצורך מקומו ובעל המאור שם אסר זאת וסובר דכלי שמלאכתו לאיסור שאין בו היתר טלטול לצורך גופו לא הותר נמי לצורך מקומו. ועוד הבאנו את דברי הרמב"ן דף סד: והר"ן דף מו. שכתבו דתכשיטים מותרים בטלטול לצורך גוף^מ אף שהם אסורים בלבישה משום דחזו לכסויי בהו מנא, ומשמע שאם לא היו ראויים לשימוש היתר כלל היו אסורים בטלטול אף לצגו"מ. עוד הבאנו שם דנחלקו בזה האחרונים, שבדעת המג"א סי' ש"ח ס"ק י"ח נראה להקל בזה, וכן כתבו הגר"ז שם סעיף פ"ה והב"מ סי' ש"י ס"ז, ודעת רע"א במשניות ס"פ כירה להחמיר, וכ"כ הפמ"ג בא"א סי' ש"ח ס"ק י"ב וכן החמיר בזה החזו"א סי' מ"ד ס"ק י"ג [ובדעת המשנ"ב סי' ש"ח ס"ק ל"ד וסי' רע"ט בשעה"צ סק"ד נראה שמעיקר הדין נקט כהמג"א, אך למעשה הביא גם את שיטת ספר מור וקציעה שהחמיר בזה]. ולענין מעשה עיי"ש במאמר בסוף הספר שהבאנו שדעת הגרש"ז אויערבאך זצ"ל והגר"ש אלישיב שליט"א להחמיר בזה [ויש שהביאו בשם הגרש"ז זצ"ל דבשעה"ד יש להקל, אך הוסיף דאם אפשר עדיף לטלטל בגופו או כלאח"י], ובספר טלטולי שבת פ"ב הערה ה' הביא שהגר"מ פיינשטיין זצ"ל הורה להתיר. וע"ע בשו"ת אג"מ אור"ח ח"ה סכ"ב שהיקל בטלטול פמוטות לצגו"מ, וע"ע בשו"ת שבט הלוי ח"ג סי' ל"ב שכתב דמן הדין נראה להקל בזה אך למעשה יש להחמיר משום הוראת החזו"א, ובחלק י' סי' נ"ט התיר בזה.

ולענין מה נקרא שימוש של היתר עיין מש"כ במאמר הנ"ל דמבואר מדברי החזו"א דאפילו שימוש דחוק ומשונה חשיב שימוש של היתר ובלבד שיהיו עושין זאת לפעמים, והכל לפי הזמן והמקום.

כלי שמלאכתו לאיסור שאין בו שימושי היתר אך ראוי הוא להניחו על גבי ניירות שלא יעופו ברוח וכיוצ"ב אין די בכך להחשיבו ככלי שיש בו שימושי היתר. אמנם נראה שאם הכלי הזה מצוי על שולחנו ורגליו הוא להשתמש בו למטרה זו הרי דינו ככלי שיש לו שימושי היתר, שהרי אינו מקצה דעתו מהכלי, דהא כל הטעם לאסור כשמל"א שאין לו שימושי היתר הוא משום שאינו מוכן לשימוש כלל, והכא מוכן הוא לשימוש של הבעלים.

כב. גמ' שבת דף קכ"ד. משנ"ב סי' ש"ח סקל"ד.

סבון, אבקת כביסה, נפט^{כג} משחת נעליים וכדומה אסורים בטלטול אף לצורך גופם ומקומם הואיל ואין להם תורת כלי והרי דינם כבקעת של עץ, וראה הערה^{כד}.

לענין טלטול נר שעוה ראה הערה^{כה}.

כלי שרוב מלאכתו לאיסור

ח. בענין כלי שמלאכתו לאיסור אשר אפשר להשתמש בו גם שימושים של היתר, יש להבחין בין אופנים שונים:

[א]. כלי שכל עיקרו נועד לשימוש של איסור, ורק לפעמים, בדרך מקרה, משתמשים בו לפעולה של היתר, כגון מחט שהיא מיועדת לתפירה, ורק בדרך מקרה משתמשים בה להוצאת קוץ, הרי זה כלי שמלאכתו לאיסור שאמרו בו חכמים שאין לטלטלו אלא לצורך גופו ומקומו.

[ב]. אם הכלי מיועד לשתי מלאכות לאיסור ולהיתר, והיינו שאין עושין בו את מלאכת ההיתר בדרך מקרה אלא ייעדו את הכלי לשתי המלאכות, בזה יש להבחין בין שני מקרים: א]. אם השימוש של ההיתר

כג. היינו כשהנפט מיועד להדלקה, כגון לתנור חימום, אבל נפט שייחדו אותו לניקוי כתמים מהגוף אינו מוקצה [וה"ה אצטון].

כד. כן הורו הגר"מ פיינשטיין זצ"ל והגר"ש אלישיב שליט"א, מובאים בספר שבות יצחק פ"ד אות ב'. והגרש"ז אויערבאך זצ"ל, מובא בספר שש"כ פ"כ סט"ז, כתב דיש לסבון ואבקת כביסה דין כשמל"א ומותר לטלטלן לצגו"מ, ולכאו' צ"ע מאי שנא מבקעת של עץ דאסורה מטעם שאין לה תורת כלי. וצ"ל דס"ל להגרשז"א זצ"ל דכיון שהמוצרים האלה מיוצרים ומעובדים בידי אדם, א"כ נעשית בהם הכנה גמורה לשימוש, וחשיבא הכנה זו כעין תורת כלי, ולא דמי לבקעת שאינה אלא גזיר עץ שנחתך לבקעת. ובספר שש"כ בתיקונים ומילואים לפ"כ סט"ז הוסיף בזה הגרשז"א זצ"ל את דעת המחמירים [מטעם שהוא כשמל"א שאין לו מלאכת היתר] וסיים דטוב להחמיר לכתחלה, ולכן סתמנו למעלה לאיסור.

כה. לענין נר שעוה היה מקום לדון שיחשב כבקעת של עץ שאין לה תורת כלי, שהרי שימוש מכלה אותו, אולם המג"א סי' ש"ח ס"ק י"ח כותב דנר הוי כלי, והביאו המשנ"ב בסי' ש"ח ס"ק ל"ד, וצ"ל דכיון שהגר מותקן לשימוש ונעשתה בו הכנה חשובה, ואינו כסתם בקעת שאין בה הכנה כ"כ, ועוד דפעמים שמכבים את הנר וחוזרים ומדליקים אותו, לכן יש לו תואר כלי. אמנם לענין מעשה כיון שנר הוי כלי שמלאכתו לאיסור שאין לו שימושי היתר ה"ז תלוי במחלוקת המובאת לעיל סעיף ו' ויש להחמיר בו לכתחילה.

מצוי כמו השימוש של האיסור הרי זה ככלי שמלאכתו להיתר ומותר לטלטלו לכל צורך. ב]. אם רוב שימוש של הכלי הוא לאיסור ומיעוטו להיתר [אבל אין זה שימוש דרך מקרה אלא הכלי מיועד גם למלאכת ההיתר] עיין הערה^כ.
וראה להלן מסעיף ל"ד ואילך דוגמאות לכלים שמלאכתן לאיסור ולהיתר.

מהו טלטול לצורך גופו

ט. הנוטל את הכלי להשתמש בו שימוש של היתר הרי זה טלטול לצורך גופו, וכגון שנוטל צבת על מנת לסגור בה ברז שאין לו ידיה פטיש על מנת לפצח בו אגוזים או מחט להוציא בה קוץ^כ.
י. אף אם אינו צריך את הכלי כעת רק נוטלו עמו משום שיש אפשרות סבירה שיזדקק לו במקום אליו הוא הולך גם זה חשיב צורך גופו^כ.
יא. כלי שמלאכתו לאיסור העומד במקום בו הוא עלול להנזק או להגנב,

כו. עי' בה"ל סי' ש"ח ס"ג ד"ה קרדום שהביא את הפמ"ג שכתב דאם רוב מלאכת הכלי היא לאיסור הרי זה ככלי שמלאכתו לאיסור. והבה"ל מפקפק בזה די"ל דכיון שהכלי מיועד מעיקרו גם למלאכת היתר א"כ בשעת כניסת השבת דעתו של אדם עליו ואינו מוקצה כלל, ולמה לא יהיה דינו ככלי שמלאכתו להיתר, והניח בצ"ע, אמנם במשנ"ב ס"ק י' כתב בפשיטות לאסור בזה, וכמבואר בספר דרך החיים, מובא לקמן הערה ס"א, ולכאורה נידון זה תלוי בשאלה שהבאנו לעיל הערה י' ביסוד הגזירה של כשמל"א, דאם ננקוט שגזירה זו היא מכלל איסורי מוקצה, דכיון שמלאכתו לאיסור אין שימוש מצוי ואדם מסיח דעתו ממנו [אלא שאינו מוקצה גמור, ומותר בטלטול לצגו"מ מכיון שראוי הוא גם לאיזה מלאכת היתר, א"נ משום שיש לו תורת כלל], אזי מסתבר דכלי זה שמיועד גם למלאכת היתר אינו מוקצה כלל ואין לאוסרו. אך אם נלמד כהגר"א בשו"ע יור"ד סי' רס"ו שנקט שאיסורו של כשמל"א אינו מתורת מוקצה אלא מתורת גזירת כלים [וכפי שמצינו שבראשונה גזרו אף על כלי שמלאכתו להיתר אף שאין בו הקצאה כלל], א"כ י"ל דכל שרוב שימוש של הכלי הוא לאיסור חל בו השם של כשמל"א, וצ"ע. ומו"ר הגר"ש אויערבאך שליט"א כתב בזה דגם להגר"א מסתבר דכל שעומד גם לשימוש היתר אין זה בגזירת כלים דאיסור, ותדע שמסתמא א"צ כאן היתר מיוחד לצורך גופו שהרי משתמש גם בהיתר, וממילא אינו בכלל הגזירה. ועוד הוסיף דלפי הרמב"ם שכתב דיש בכשמל"א גזירה שמא יבוא למלאכה נראה דכלי זה שרוב מלאכתו לאיסור הוא בכלל גזירת כשמל"א [ושימוש ההיתר שבו י"ל דהוי בכלל צורך גופו].

כז. משנה שבת דף קכב: שו"ע סי' ש"ח ס"ג.
כח. שבת קכ"ד: חזו לאורחים, ובודאי מדובר באורחים שלא ידוע שעתידים לבוא אלא רק יש אפשרות סבירה שיבואו.

והאדם אינו זקוק לו כעת אך יש אפשרות סבירה שיזדקק לו בהמשך היום, גם בזה רשאי לטלטלו ולהצילו מהנזק כדי שיהיה מוכן לו לאפשרות שיזדקק לו^{כט}.

יב. מותר לטלטל כלי שמלאכתו לאיסור על מנת לשחק בו עם תינוק [כשאין לו אפשרות לשמחו בכלי של היתר, וכדלקמן סעיף ט"ו], דגם זה חשיב צורך גופו^ל.

יג. מותר לשלוח ביום טוב מתנה לחברו כאשר רוצה לשמחו אף אם המתנה היא כלי שמלאכתו לאיסור, דכיון שמשמח את חברו במתנה זו הוי כשימוש לצורך גופו^{לא}.

יד. יש מהאחרונים שהתירו לשלוח פמוטות כסף לחתן בתורת דורון דרשה, אף שהפמוטות נחשבים כלי שמלאכתו לאיסור, משום דנתינת מתנה זו נחשבת שימוש לצורך גופו^{לב}.

הגבלות בהיתר השימוש לצורך גופו

טו. אין להשתמש בכלי שמלאכתו לאיסור לצורך שימוש היתר אם יש באפשרותו לעשות את הפעולה בידיו או בכלי אחר שמלאכתו להיתר, ולכן אין להשתמש בפטיש לצורך פיצוח אגוזים אם יש לו מפצח אגוזים^{לג}.

- כט. כן מוכח שם בגמ', וכ"כ בתהלה לדוד סי' ש"ח סק"ה.
 ל. תוס' עירובין ס"ט ד"ה כיון [ועיי"ש דמיירי בטבעת שיש עליה חותם, ומשמע שהיתר זה נאמר אף בכלי שאינו עומד בד"כ למשחק התינוק].
 לא. תוס' שבת דף ס. ד"ה לא, רשב"א ביצה טו. ולענין ההיתר של נתינת המתנה בשבת עיין מה שנכתוב בע"ה לקמן בפרק כ"ב הערה ס'.
 לב. חידושי רעק"א שו"ע סי' ש"ו [דפוס יוהנסבורג], ולפי הנוקטים דפמוטות כסף הוו מוקצה מחמת ח"כ כיון שמקפידים שלא להשתמש בהם לצורך אחר מלבד ההדלקה, אין היתר לטלטלם בשבת אפילו לצורך גופם [עיין חזו"א סי' מ"ד ס"ק י"ג].
 לג. משנ"ב סי' ש"ח ס"ק י"ב, ועיי"ש בשעה"צ ס"ק י"ג שכתב שמקורו מהגמ' שבת דף קכד. שהובאה בה המשנה פסחים דף סד. דבשבת לא היו משתמשים במקלות לצורך הפשטת קרבן הפסח אלא מניח ידו על כתף חברו וכו' ואמר רבה דאפשר שמשנה זו נשנתה לאחר התרת כלים, ומ"מ לא השתמשו במקלות משום דאפשר באופן הנ"ל שמניח ידו על כתף חברו וכו'. ומבואר דכל שיכול לעשות את המלאכה בידיו אינו רשאי לעשותה בכלי. [וס"ל למשנ"ב דאין לחלק בין הציור של מקלות שיכול לעשות את הדבר בידיו, בלי שימוש בכלי כלל, לבין מקרה שנוקק לכלי אלא שיש לו כלי שמלאכתו להיתר, אלא ס"ל דבכל גווני אמרינן דלא התירו טלטול כשמל"א לצורך גופו אם אפשר לו בהיתר]. ולכאורה צ"ב דהא רק ר' אלעזר אסר את השימוש במקלות,

ואם אין ברשותו מפצח אגוזים אינו צריך לטרוח ולשאול כלי זה משכנו אלא יכול להשתמש בפטיש לצורך הפיצוח^{לד}.

טלטול לצורך חברו

טז. מותר לטלטל כלי שמלאכתו לאיסור לצורך שימוש בגופו גם אם אין האדם עצמו מתכוון להשתמש בכלי אלא ימסרנו לחברו והלה ישתמש בו לצורך גופו, אבל אין לטלטל כלי כזה על מנת למוסרו לנכרי שישתמש בו^{לה}.

וחכמים התירו, וברמב"ם הלכות קרבן פסח פ"א הי"א משמע שפסק כחכמים. וי"ל דהרמב"ם סבר דחכמים לא פליגי על עיקר סברת ר"א אלא התירו משום דאין שבות במקדש, וכמש"כ בפיהמ"ש סוף פ"ה דפסחים. ולא מצאנו ראשונים נוספים שיבארו במה נחלקו חכמים על ר"א, ואולי י"ל דחכמים חולקים וסוברים דכיון דהפשטת הקרבן בלי שימוש במקלות אינה נוחה לכן לא הצריכוהו לטרוח כ"כ וחשבינן לשימוש במקלות כשימוש לצורך גופו.

והנה מהגמ' הנ"ל גבי הפשטת הפסח במקלות מבואר לכאורה דאף באופן שהאפשרות לעשות את הפעולה בידים כרוכה בטורח מ"מ צריך לעשות זאת בידיו ולא לטלטל כשמל"א, ואם היינו נוקטים דחכמים פליגי על ר"א בעיקר סברתו וסברי דכה"ג לא מיקרי אפשר בהיתר לא היה מוכח כן להלכה, אך כבר הבאנו שלפי הרמב"ם בפיהמ"ש הנ"ל רבנן לא פליגי על עיקר דעת ר"א רק מטעם דאין שבות במקדש, וא"כ משמע לכאורה שצריך להחמיר לעשות בידיו אף שהוא קצת יותר טורח. וצ"ע דמסתימת הפוסקים נראה קצת דכל שהשימוש בכלי מיקל עליו וחוסך לו טורח מיקרי צורך גופו ומותר להשתמש בכשמל"א, וכן כתב מו"ר הגר"ש אויערבאך שליט"א וז"ל נראה דכהיום שאין בנ"א רגילים במלאכת כפים ובטורח לא מסתבר כלל שיצריכוהו לעשות בידיו עכ"ד.

והנה מהגמ' שבת קכד. הנ"ל גבי מקלות יש ללמוד לכאורה דאף בכלי שמלאכתו להיתר אין להשתמש אם יכול לעשותו בידיו ללא כלי, ועיין לקמן הערה ק"ה מה שנכתוב בזה.

לד. שו"ת אג"מ או"ח ח"ה סימן כ"א אות י"ב.

לה. עיין משנ"ב סי' ש"ח ס"ק ל"ד דמשמע שלא התיר לטלטל נר ע"מ ליתנו לנכרי שידליקנו לעצמו אלא רק לצורך ישראל שיעשה בו דבר המותר בשבת, והטעם משום דשימוש של הנכרי לא חשיב חלק מצרכי ישראל. וע"ע בדברי הגרש"ז אויערבאך זצ"ל בספר שש"כ פ"כ הערה כ'. ומו"ר הגר"ש אויערבאך שליט"א דן לומר שלא אסר המשנ"ב מסירת כשמל"א לנכרי אלא כאשר הנכרי עומד להשתמש בזה שימוש האסור, דאז הוי כאילו הישראל משתמש בו שימוש של איסור, משא"כ אם מוסר לו כשמל"א לעשות מלאכת היתר כגון קורנס לפיצוח אגוזים בזה י"ל דשרי דחשיב כשימוש של הישראל.

טלטול לצורך בהמה

יז. מותר לטלטל כלי שמלאכתו לאיסור לצורך שימוש בגופו אף ששימוש זה נחוץ לצורך בהמה^{לז}.

טלטול לצורך מוצאי שבת

יח. לא הותר טלטול כלי שמלאכתו לאיסור לצורך שימוש בגופו אלא כאשר כוונתו להשתמש בכלי בשבת, ולא כאשר זקוק לו רק במוצאי שבת [וזה מלבד איסור ההכנה משבת לחול כאשר מטלטל את הכלי לצורך מוצאי שבת]^{לז}.

טלטול כלי שמלאכתו לאיסור על ידי הערמה

יט. היה פטיש מונח בחדר ורוצה להוציאו משם, רשאי להחליט לאכול אגוזים ולהשתמש בפטיש לפיצוץ^{לח}, ומעתה מותר לו להוליך את הכלי למקום שירצה^{לט} [והיינו כאשר אין לו כלי של היתר שיכול לפצח בו אגוזים^מ].

מהו טלטול לצורך מקומו

כ. מותר לטלטל כלי שמלאכתו לאיסור אם הוא מונח במקום שהאדם צריך להניח בו חפצי היתר, כגון שנשארו על גבי השולחן כלים שמלאכתם לאיסור והאדם צריך למקומם כדי שיוכל לערוך את השולחן לסעודה.

כא. כלי שמלאכתו לאיסור המונח על הרצפה במקום הילוך בני אדם ועלולים להכשל בו מותר לטלטלו כדין טלטול לצורך מקומו^{מא}.

לו. תהל"ד סי' ש"ה ס"ק ז'.

לז. עיין שש"כ פ"כ הערה כ'. ולענין טלטול כשמל"א כדי לשמור על כשמל"א אחר שלא יפסד עיין בדברי הגרש"ז אויערבאך זצ"ל בספר שש"כ פ"כ הערה ל' שהסתפק בזה ונטה להתיר, ובסוה"ד הביא משמעות פמ"ג במ"ז סי' רס"ה ס"ק א' שאסור, דבעינן צורך היום, והניח בצ"ע. ועיי"ש עוד בהערה רנ"ט שנסתפק אם מותר לטלטל כשמל"א כדי לכסות בו חמץ שמצא בפסח.

לח. עיין מג"א סי' ש"ח סק"ח, שאין לאסור זאת משום הערמה, שמערים לאכול אגוזים כדי לטלטל את הכלי, דסו"ס משתמש הוא בגוף הכלי ונמצא מטלטלו לצורך גופו.

לט. וכמבואר להלן סעיף ל"ב.

מ. וכנ"ל סעיף ט"ו שלא הותר טלטול כשמל"א לצורך גופו אם אפשר לו להשתמש בכלי שמלאכתו להיתר.

מא. לכאורה נראה דכשם שלענין טלטול לצורך גופו לא הותר אלא כשאין לו כלי של היתר,

כב. דלת של כלי שמלאכתו לאיסור כגון דלת של מכונת כביסה שנפתחה, והיא מפריעה את המעבר או שבני אדם עלולים להכשל בה, מותר לסוגרה דגם זה חשיב צורך מקומו.

וכן הדין במגירה המכילה כלים שמלאכתם לאיסור שנפתחה ומפריעה למעבר בני אדם.

כג. מותר לפתוח דלת של כלי שמלאכתו לאיסור, כגון תנור אפייה, אם צריך להוציא מהכלי חפצי היתר, שהרי צריך להשתמש במקומה של הדלת להכניס את ידו ולהוציא חפצים^{מב}. וראה להלן סעיפים מ"ט-נ"א.

כד. כלי שמלאכתו לאיסור המונח על אדן החלון באופן שהוא מפריע לפתיחת החלון או לסגירתו, מותר ליטלו, דגם זה נחשב טלטול לצורך מקומו^{מג}.

כה. כלי שמלאכתו לאיסור המונח בחדר באופן שמרגישים בגללו אי נעימות וזלזול השבת אין לטלטלו, דאין זה נחשב טלטול לצורך מקומו, שהרי אינו נזקק לשימוש במקומו של הכלי^{מד}. וכן אין לטלטלו לצורך סידור החדר.

כו. מאוורר שהרוח הנושבת ממנו מפריעה מותר לטלטלו דגם זה נחשב צורך מקומו^{מה}.

זכנ"ל סעיף ט"ו כן לא הותר טלטול לצורך מקומו אלא אם זקוק לשימוש דוקא במקום הזה ואין לו מקומות אחרים, ולכן כתבנו שההיתר בכלי המונח על הרצפה הוא משום שמא יכשלו בו. וקצ"ע מש"כ בספר דינים והנהגות מהחזו"א שכתב במעשה שנפלו תפילין בשבת על הארץ והתיר החזו"א להרים אותם ע"י שיחליט להשתמש במקום בו מונחות עתה התפילין, והרי היו די מקומות להשתמש בהם מלבד מקום התפילין. ומו"ר הגר"ש אויערבאך שליט"א כתב בזה דבענין צורך גופו אם יש לו כלי היתר א"צ לכלי איסור כלל, אבל לצורך מקומו אין לומר לו שלא ישתמש במקום הזה משום שיש לו מקום אחר לישיב בו, דנמצא שמפקיעים ממנו את השימוש במקום הזה, והרי זה כמי שיש לו אגוזים מפוצחים ובא לפצח אגוזים בקורנס, דודאי רשאי לעשות זאת, ואין להוסיף על חומרת המשנ"ב, שגם זה לא נזכר בפוסקים.

מב. עיין ספר שש"כ פ"כ סעיף ע"ו ע"ז.

מג. כן מסתבר.

מד. שו"ת אג"מ אור"ח ח"ה סי' כ"ב אות ל"א, שש"כ פ"כ ס"י, וממו"ר הגר"ש אויערבאך שליט"א שמענו שאם מתבייש להכניס אורחים לחדר בגלל הכשמל"א המונח בו יש לדון דהוי כצורך מקומו.

מה. עיין שש"כ פ"כ הערה כ"ב דהגרש"ז אויערבאך וצ"ל הביא מספר יד יששכר שמתיר להוציא תפילין מהחדר כדי להתיר עשיית צרכיו, דכיון שאסור לעשות את השימוש הזה בחדר כ"ז שהתפילין שם ה"ז נחשב כטלטול לצורך מקומו.

כז. טלפון נייד המשמש בימות החול גם כשעון מעורר, ואירע שהחל לצלצל בשבת מותר לטלטלו כשהצלצול שלו מפריע בחדר, וכדין טלטול לצורך מקומו, וראה הערה^מ.

כח. מותר לטלטל כלי שמלאכתו לאיסור לצורך מקומו אף כאשר יכול לפנות את הכלי ממקומו באופן אחר, כגון על ידי הטיית השולחן עליו מונח הכלי^{מז}.

טלטול כלי שמלאכתו לאיסור אגב חפץ של היתר

כט. במקום הפסד מרובה מותר לטלטל כלי שמלאכתו לאיסור אף שלא לצורך גופו ומקומו אם מניח על גביו או בצידו חפץ המותר בטלטול או דבר מאכל וכיוצ"ב ומטלטל את שניהם יחד^{מח}.

כלי חדש שעדיין לא השתמש בו

ל. כלי חדש שעדיין לא השתמש בו, אם צורתו מוכיחה עליו שהוא כלי שמלאכתו לאיסור, כגון פטיש או מחט, דינו ככלי שמלאכתו לאיסור אף שעדיין לא השתמש בו^{מט}.

אבל כלי שאין צורתו מוכיחה עליו שמלאכתו לאיסור אינו מקבל דין כלי שמלאכתו לאיסור אלא לאחר שהשתמש בו, כגון כוסיות זכוכית [המתאימות לשתיית יין] שקנה וייעד לצורך הדלקת נרות, אין הן מקבלות דין כלי שמלאכתו לאיסור אלא לאחר שהשתמש בהן להדלקה^נ.

כלי שמלאכתו לאיסור שייחדו למלאכת היתר

לא. כלי שמלאכתו לאיסור שייחד אותו לעולם לתשמישי היתר, כגון פטיש

מו. ועיין להלן הערה ס"ה דיש להמנע מלהשתמש בשבת בטלפון נייד כשעון מעורר משום שיש בזה פירצה וזלזול השבת.

מז. חזו"א סמ"ט סק"ח. ואף שבמשנ"ב סי' ש"ח סקנ"ז מביא את הא"ר הכותב דאם הדפוס רפוי בתוך המנעל עדיף לטלטל המנעל ולא את הדפוס, שאני התם שיכול להמנע לגמרי מטלטול הכשמל"א, ודמי להא דאין להשתמש בכשמל"א כשיש לו כלי של היתר, אבל כשצריך לטלטל את הכשמל"א יכול לטלטלו להדיא וא"צ לטלטלו מן הצד.

מח. שעה"צ סי' ש"ח ס"ק כ"ד, וראה להלן הערה ס' בביאור דין זה.

מט. תוס' שבת דף מד: ד"ה לא.

נ. בה"ל סי' רע"ט ס"ו ד"ה נר.

שייחדו לצורך פיצוח אגוזים, דינו מעתה ככלי שמלאכתו להיתר ומותר לטלטלו אף שלא לצורך גופו ומקומו, וראה הערה יא.

כלי שמלאכתו לאיסור שנטלו בהיתר

לב. כלי שמלאכתו לאיסור שנטלו בהיתר כגון לצורך גופו ומקומו, מותר מעתה להוליכו לכל מקום שירצה ואין צריך להניחו מידו עם גמר השימוש בו.^{נב}

נא. כן נראה מפשטות דברי הגמ' דף קכב: לגבי קורנס של אגוזים, וכמבואר שם בתוס' הרא"ש דמייירי בקורנס של נפחים שייחדו לאגוזים. ועיין גם בחזו"א סמ"ג סק"א שכתב כן [ומשמע מריהטת הדברים שדין זה נאמר אף לדידן דסבירא לן דכלי שמלאכתו להיתר מותר בטלטול אף מחמה לצל, ולא רק אליבא דרב יהודה דאייירי בגמ' שם]. וכתב החזו"א שצריך לייחדו לעולם ולא סגי לייחדו לזמן, והטעם משום שכבר חל בו דין כשמל"א וא"א לעוקרו אלא בייחוד לעולם. ומשמע דאפילו לא נשתמש בו עדיין לאגוזים כלל ג"כ שרי כל שייחדו לכך לעולם. ועיי"ש בחזו"א שדן לומר דאפילו לא עקר כלל את ייחדו של הכלי ממלאכת האיסור אלא דעתו להשתמש בו להיתר ולאיסור כאחד, גם בזה מועילה המחשבה להחשיבו מעתה ככלי שמלאכתו לאיסור ולהיתר. ולכאורה צ"ע מדברי הרמ"א סי' ש"י ס"ז שכתב דכיס המיוחד למעות ושאר מוקצה עד שיקרענו ויסלקנו מיחוד זה, ואמאי לא מהני ייחוד לשימוש של היתר, ובדוחק י"ל דהתם לא איירי כשייחד את הכיס לתשמיש היתר אלא רק החליט בלבו שמעתה לא ישתמש בכיס עוד למעות, וע"ז כתב הרמ"א דא"א לעקור את הייחוד למעות ע"י מחשבה לחוד, אך במקרה שייחד את הכלי באופן חיובי לתשמיש היתר יש לו מעתה דין של כלי שמלאכתו להיתר אמנם דוחק הוא, דבפשטות אם אין דעתו להכניס בו מעות בודאי יכניס בו דברי היתר. ומדברי רע"א ריש סי' ש"ח מבואר שהרמ"א איירי גם באופן שמתכוון להשתמש בכיס לדברי היתר, וכתב דטעמו משום דהתם נעשה מעשה בכיס, שהניח בו מעות, ולא מהניא מחשבה להוציא מידי מעשה. ומשמע שם מדברי רע"א שאין זו סברא פרטית למוקצה מחמת ח"כ אלא לכל דבר שעשה בו מעשה, וא"כ שוב צ"ע מקורנס שייחדו לאגוזים. ולפי סברת החזו"א הנ"ל י"ל דלגבי כשמל"א א"צ לעקור את ייחדו הקודם של הכלי אלא די ליחדו מעתה גם לאגוזים, וזה מהני גם במחשבה, משא"כ בכיס שהיה בגדר מוקצה מחמת ח"כ שייחדו דוקא למעות, לא מהניא מחשבה להוסיף עוד שימוש, דזה סותר לשימוש הקודם של הכלי שהיה דוקא למעות [וכן מש"כ רע"א גבי חריות התם שימושן לשריפה סותר לשימושן לישיבה ולכן כשמייחדן לישיבה הוי עקירה משימושן הקודם].

נב. סי' ש"ח ס"ג. עי' פמ"ג סי' ש"ח בא"א ס"ק ס' שמבואר ממנו דאם עמד שוב אין יכול להמשיך, ולכן צריך להוליכו בלי הפסק אל המקום בו הוא רוצה להניחו, אמנם המשנ"ב לא הביא דין זה. וע"ע גר"ז סי' ש"א בקו"א ס"ק י' שכתב דמסתבר שלא התירו חכמים להוליכו כל היום בלי גבול, אלא ודאי לא התירו אלא לטלטלו לכל מקום שירצה, אך

כלי שמלאכתו לאיסור שנטלו בטעות

לג. כלי שמלאכתו לאיסור שנטלו בטעות, שלא לצורך גופו ומקומו, נחלקו בו הפוסקים, יש אומרים דמותר לטלטלו למקום שירצה, וכמבואר בסעיף הקודם^נ, ויש אומרים דכיון שנטלו באיסור צריך להניחו מיד מידיו^{נד}.

דוגמאות שונות של כלי שמלאכתו לאיסור

טלטול תפילין

לד. בענין טלטול תפלין נחלקו הפוסקים, יש שכתבו שדינן ככלי שמלאכתו לאיסור הואיל ואסור להניחם בשבת וביום טוב, ואין היתר לטלטלן אלא

אם עמד לפוש הרי זה אסור, וגם דברים אלו לא הובאו במשנ"ב. ולכאורה משמע מסתימת הראשונים והפוסקים שלא נאמרו הגבלות מעין אלו בהיתר זה של טלטול כשמל"א, אמנם מסתבר שאסור לילך כשהכלי בידו הליכה שאינה נצרכת ולא ישהה שהייה מרובה שאינה לצורך הולכת הכלי, וכע"ז כתב מו"ר הגר"ש אויערבאך שליט"א דנראה דעכ"פ בעמד לפוש ועדיין דעתו להמשיך בטלטול הו"ל כעסוק כל הזמן בטלטול החפץ [דרך במלאכת הוצאה חשיב הנחה], רק מסתבר שלא יתעכב כלל לעמוד עם החפץ לדבר עם אדם אחר וכיוצ"ב [אם לא דמוכרח הכרח גמור לכך].

ולענין העברת כלי זה מיד ליד עיין בספר תוספות שבת בפתיחה לסי' ש"ח שאסר זאת, ובספר תורת שבת סי' ש"ח סק"ד כתב שדברים אלה דחויים, דלא משמע כן כלל מסתימת הפוסקים, ועיין לשון הפמ"ג סי' תמ"ו במ"ז סק"ב "ואפשר דשרי להעבירו מיד ליד" ומשמע שנוטה להתיר זאת. וראה עוד בהמשך שדעת הא"ר דאפילו לאדם אחר מותר להעבירו כשאינו יכול להוליכו בעצמו, ולדבריו כ"ש שמותר להעבירו מיד ליד.

ולענין העברת הכלי לאדם אחר עיין א"ר סי' של"א שהתיר זאת לענין מוהל הצריך לעשות פריעה וצריך לסלק הסכין מידו, וכתב הא"ר למוסרו לאדם אחר והוא יוליכנו למקום שירצה, והובאו הדברים במשנ"ב סי' ש"י סק"ט ו, אמנם משמע שלא התירו זאת אלא בשעת הדחק כשאינו יכול להוליכו בעצמו, וע"ע א"ר סוס"י תמ"ו. ולכאורה צ"ע לדעת הא"ר שמותר להעבירו לאדם אחר א"כ למה לא הותר בדף קמא: ליטול ילד שיש בידו מוקצה אלא אם יש לו געגועין על אביו, והרי אפילו ליטול מידו את המוקצה יש להתיר כ"ש להגביהו עם המוקצה. וי"ל דלא הותר להוליך מוקצה למקום שירצה [ובכלל זה למוסרו לאחר] אלא כאשר עושה זאת באופן של סילוק המוקצה, דזה חשיב סיום של נטילת המוקצה שבא לידי, משא"כ בההיא דדף קמא: דאינו נוטל כדי לסלק את המוקצה, דאדרבא, הקטן נהנה ושמח במוקצה שבידו.

נג. מ"ב סי' ש"ח סקי"ג בשם המג"א ושאר אחרונים.

נד. מ"ב שם בשם הגר"א אור"ח סי' רס"ו סי"ב, דס"ל דלא הותר טלטול כשמל"א למקום שירצה אלא כשנטל את הכלי בהיתר, לצורך גופו או מקומו, ולא בנטלו באיסור. ועיין

לצורך גופן ומקומן, ויש שכתבו שדינן ככלי שמלאכתו להיתר, וטעמם נתבאר בהערה. ולשיטה זו מותר לטלטל גם לשאר צרכים, כגון שלא ינזקו או שלא יגנבו. ולהלכה כתב המשנ"ב שבמקום הדחק אפשר להקל^נ, ולכן

במילואים אות א' שהארכנו בדברי הגר"א, ובדברי החזו"א סי' מ"ט אות ח' שנחלק על המשנ"ב הנ"ל בביאור דברי הגר"א.

נה. דעת הרמ"א בסי' ש"ח ס"ד דתפילין הוו כלי שמלאכתו להיתר, ומותר לטלטל גם לשאר צרכים ולא דוקא לצורך גופן ומקומן. והקשו הט"ז והמג"א דכיון דקיי"ל בסי' ל"א דאסור להניח תפילין בשבת ויו"ט א"כ יש לדון אותן ככלי שמלאכתו לאיסור. ועיין בה"ל סל"א ס"א שמביא דעת דה"ח להחמיר כהט"ז והמג"א. ועוד הביא את דברי הח"א כלל ס"ו דין ב' והפמ"ג בסי' ש"ח במ"ז ג' דמותר לטלטל כדי שלא יפלו או יגנבו, ובאר הפמ"ג דאף לדעת המג"א והט"ז יש לדחות איסור מוקצה כדי שלא יבואו התפילין לבזיון. [ועיי"ש בבה"ל שכתב דאף להסוברים דאסור להניח תפילין בשבת ויו"ט מ"מ אין זה מכריח שדינן ככלי שמלאכתו לאיסור, אלא הדבר תלוי במה שיש לדון אם האיסור להניח תפילין בשבת נאמר רק במי שמכוין בהנחתן לשם מצוה אבל מי שמניחן עליו ע"מ לשומרו או למטרה אחרת אין בזה איסור, או שאסור להניחן בכל גווני, דאם אסור בכל גווני דינן ככלי שמלאכתו לאיסור, אבל אם מותר להניחן כשאין כוונתו לשם מצוה א"כ אין דינן ככלי שמלאכתו לאיסור] והמקור לסברא זו נמצא בפמ"ג סי' ש"ח במ"ז סק"ג. וסיים הבה"ל דכיון שהגר"א מיקל להניח תפילין בשבת אם עושה זאת שלא לשם למצוה א"כ לשיטתו חשיבי כלי שמלאכתו להיתר, וא"כ יש להקל בשעת הדחק. והדברים צ"ע דכיון שעיקר הנחת תפילין היא לשם מצוה, והנחה שלא לשם מצוה אינה שכיחה כלל ואין התפילין עומדות כלל לצורך זה של הנחה שלא לשם מצוה, א"כ אכתי הוו ככלי שמלאכתו לאיסור, וצ"ע. ויש שדנו לומר דהפמ"ג והבה"ל סוברים שהואיל והתפילין מיועדות להנחה ע"ג זרועו וראשו, ויש אופן שפעולה זו עצמה מותרת, כגון לנטורי נפשיה, לכן אף שעיקר שימושן של התפילין להנחה דמצוה מ"מ חשיבי מלאכתן להיתר, משום שהנחה זו מותרת כשאינה לשם מצוה, ומה דאמרינן בעלמא שאם רוב שימושן של הכלי לאיסור הוי כשמל"א היינו כאשר השימוש המועט הוא בפעולה אחרת, כגון פטיש לפצח בו אגוזים, אבל כל שימוש ההיתר הוא לאותה פעולה שעבורה מיועד הכלי לא חשיב מלאכתו לאיסור, ואינו ברור, וצ"ע. והגרש"ז אויערבאך זצ"ל בספר מנחת שלמה על מסכת ביצה דף טו. כתב דאולי י"ל דכיון שרק הנחה לשם מצוה נאסרה א"כ רק המחשבה אסורה, ואין זה בגדר כלי שמלאכתו לאיסור. ומו"ר הגר"ש שליט"א הקשה דהא כל תפקיד ושימוש התפילין הוא למצוה, וסברת הפמ"ג י"ל בזמן הגמ' שהיה שכיח שמניחין תפילין כל היום ושכיח גם בטלטולי דרכים. ובספר תו"ש סי' ש"ח סק"א הקשה דאם אכן הנחת תפילין אסורה בשבת א"כ יחשבו התפילין כמוקצה מחמת חסרון כיס, שהרי קפיד עלייהו ומייחד להן מקום. וכתב דצ"ל דכשם שהקלו בכתבי הקדש לטלטלן אף שלא לצורך כלל, כמבואר בשו"ע סי' ש"ח ס"ד, אף שבעלמא כלי שמלאכתו להיתר מותר לטלטלו רק לצורך, כמבואר שם, כן הקלו בתפילין דדמו קצת לכתבי הקדש שלא יהא דינן כמוקצה מחמת ח"כ אלא ככלי

אם נפלו תפילין על הארץ והן מונחות בבזיון מותר ליטלן ולהניחן במקום שירצה^נ.

לה. אם שכח את התפילין בכיס הטלית מותר להוציאן ממנו ולהשתמש בטלית, משום שהוא בגדר טלטול לצורך מקומו, והרי זה מותר גם להסוברים שדין התפילין כדין כלי שמלאכתו לאיסור^נ.

שמלאכתו לאיסור. ועיין בספר שש"כ פ"כ הערה ל"ב שהגרש"ז אויערבאך זצ"ל כתב בזה טעמים נוספים, דכיון שמותר להניח תפילין בשבת לנטורי נפשיה, וכן אפשר להתלמד בהן דיני תפילין, לכן אין כאן הקצאה גמורה ולא הווי מוקצה מחמת ח"כ נודמי למש"כ הסמ"ג, מובא בד"מ סי' ש"ז סק"ח ובמשנ"ב שם ס"ק ס"ג, לגבי גט דל"ה מוקצה כיון שאפשר להתלמד ממנו דיני גט. והנה בגוף סברא זו שהתפילין ראויות להתלמד בהן הקשה לן הגר"ח קניבסקי שליט"א דא"כ גם בהמה לא תהא מוקצה דאפשר להתלמד בה דיני שחיטה, ומה גבול יהא לדבר, ולכאן צ"ל שהדבר תלוי במציאות עד כמה אכן החפץ עומד להתלמד בו, דגט הוא דבר שאינו מצוי כ"כ אצל בני אדם ולכן כאשר הוא מזדמן לידם דרכם לעיין בו ע"מ להתלמד, משא"כ בהמה שאין דרך כלל לעיין בה כדי ללמוד דיני שחיטה, לכן לא אמרינן שהבהמה מוכנה לשימוש זה. ומעתה אפשר דתפילין שכיח טפי לעיין בהם כאשר לומד דיני תפילין, ולכן נקט הגרש"ז א שאין הם מוקצה מחמת ח"כ, וצ"ע].

נו. תפילין המונחות בבזיון יש מקום להתיר טלטולן מחמת שני טעמים: [א]. יש לסמוך ככה"ג על שיטת הסוברים שדינן ככלי שמלאכתו להיתר, וכמבואר בבה"ל סי' ל"א הנ"ל. [ב]. משום בזיון דתפילין יש לדחות איסור מוקצה, כמבואר בפמ"ג סי' ש"ח במ"ז סק"ג, וע"ע בספר שש"כ פ"כ הערה ל"ג בשם המנחת שבת בשו"ר המנחה בדין מזוזה שנפלה על הארץ שיש להתיר לטלטלה אם היא מונחת בבזיון. ובספר דינים והנהגות מהחזו"א כתב במעשה שנפלו תפילין בשבת על הארץ והתיר החזו"א להרים אותם ע"י שיחליט להשתמש במקום בו מונחות התפילין, והו"ל כטלטול כשמלאכה לצורך מקומו, ועיין לעיל הערה מ"א מה שכתבנו בזה.

נז. ויש לברר אם יש לטלית ולכיס הטלית דין בסיס לכלי שמלאכתו לאיסור [לפי מה שמבואר להלן הערה שפ"ד דיש דין בסיס גם בכשמלאכה], שהרי היו מערב שבת בסיס לתפילין ולטלית והתפילין חשובות לו יותר מהטלית, והנה אם רגיל בכל ערב שבת להוציא את התפילין מכיס הטלית ושכתן אין זה בסיס לדבר האסור כיון שלא הניחן שם בכוונה, וכמבואר לקמן סעיף ער"ב ואם בדרך כלל אינו רגיל להוציא את התפילין מהכיס כגון שיש לו טלית מיוחדת לשבת, ועתה התחדש לו צורך להשתמש בטלית של חול, כגון שבא להשאילה לאחרים, אזי יש לכיס הטלית דין בסיס לתפילין ואין לטלטלו אלא לצורך גופו ומקומו. ולגבי הטלית עצמה נראה שאין לה דין בסיס לדבר האסור אף אם במקרה הונחו התפילין בכיס ע"ג הטלית, דמ"מ הוי בגדר בסיס באקראי שלדעת כמה פוסקים אין בו דין בסיס כמבואר לקמן סעיף רע"ו, והכא יש לצרף את דעת הסוברים דתפילין חשיבי כלי שמלאכתו להיתר, ולכן אפשר להקל לטלטל את הטלית גם שלא לצורך גופה ומקומה אלא לצורך אחר.

תיק של תפילין

לו. לענין טלטול תיק של תפילין הדבר תלוי במחלוקת הפוסקים אם תפילין נחשבות כלי שמלאכתו לאיסור או כלי שמלאכתו להיתר, ולדעת הפוסקים שהתפילין נחשבות כלי שמלאכתו לאיסור גם תיק התפילין נחשב כן אף כשאין התפילין מונחות בתוכו, וכן הדין בקופסאות של התפילין^ח.

טלטול קדירות

בענין טלטול קדירות מבואר בפוסקים חילוק בין קדירות ריקניות לבין קדירות שיש בתוכן תבשיל, דקדירות שיש בתוכן תבשיל דינן כדין התבשיל והן מותרות בטלטול^ט. ולגבי קדירות ריקות מתבשיל יש חילוק בין שני סוגים: יש קדירות המשמשות רק לבישול, ולאחר הבישול מרוקנים אותן מהתבשיל, ויש קדירות המשמשות גם לאיחסון המאכלים לאחר הבישול, ויבוארו הדינים לקמן. עוד כתבו הפוסקים שקדירות שרוקנו אותן מהתבשיל ואינן נקיות דינן כגרף של רעי ומותר לסלקן ממקום שהאדם שוהה בו.

קדירות שיש בתוכן תבשיל

לז. קדירות שיש בתוכן תבשיל הרי הן טפלות לתבשיל ומותרות בטלטול^ס

נח. כן מסתבר. ולענין כיסוי התפילין של יד המכסה רק את הקציצה נראה שגם הוא דינו ככלי שמלאכתו לאיסור, והטעם משום שאין רגילים להסירו מהתפילין והוא טפל אליהם. ואם כיסויים אלו מונחים בבזיון יש לעיין אם אפשר להקל לטלטלם כשם שהיקל הבה"ל בסי' ל' לטלטל תפילין המונחות בבזיון ולסמוך על השיטות הסוברות שדין התפילין כדין כלי שמלאכתו להיתר, שהרי גם נרתיקים אלו יש בהם קדושה ואסור להניחם בבזיון.

נט. כפי שיבואר הטעם בהערה הבאה.

ס. בגמ' שבת דף קכג. איתא מדוכה אם יש בה שום מטלטלין אותה ואם לאו אין מטלטלין אותה, ומבואר שאף שהמדוכה נידונית ככלי שמלאכתו לאיסור, מ"מ בשעה שהשום שנידון בה נמצא בתוכה הרי היא מותרת. ונחלקו הראשונים בטעם דין זה, הרשב"א כתב וז"ל דכיון שאין זו אסורה אלא מחמת מלאכתה ועכשיו משמש היתר במלאכתו הרי מה שאסרה הוא מתירה והו"ל כקדירה המיטלטלת עם התבשיל עכ"ל. והיינו שהמדוכה נטפלת לגמרי לתבלין שנידון בתוכה כיון שכל עיקר שמה ככלי שמלאכתו לאיסור נובע מכח התבלינים הנידוכים בתוכה, ולכן בשעה שהתבלין בתוכה היא נטפלת אליו ומותר לטלטלה כשם שמותר לטלטל את התבלין. והרא"ש בתשובה כלל כ"ב סי' ח' כתב דבדין זה של מדוכה ושום בתוכה נאמר היתר יותר כללי, דכלי שמלאכתו

ולענין מיחם חשמלי שיש בו גוף חימום והוא מלא מים עיין להלן סעיף קפ"ג והערה רמ"ו.

טלטול קדירות ריקניות

לח. לענין קדירות שאין בתוכן תבשיל יש להבחין בין כמה סוגים:
 [א]. קדירות ומחבתות שמשתמשים בהן רק לבישול ואין רגילים לאחסן בהן את האוכל לאחר הבישול וגם אין רגילים ליתן בהם מאכלים שלא התבשלו בתוכם – דינן ככלי שמלאכתו לאיסור, ואין לטלטלן אלא לצורך שימוש בהן או לצורך מקומן.
 [ב]. קדירות שרגילים לפעמים ליתן בהם מאכלים שלא התבשלו בתוכן נחלקו האחרונים בדינן^{סא}, יש הסוברים שגם הן בגדר כלי שמלאכתו

לאיסור מותר לטלטלו על ידי כיכר או תינוק, דהיינו ע"י שמניחים עליו חפץ של היתר שאז נטפל הכלי להיתר המונח עליו, ולפ"ז מטלטלים את המדוכה אף אם אין בה שום אלא אוכל אחר או כלי המותר בטלטול נואע"פ שבעלמא לא התירו טלטול מוקצה ע"י ככר או תינוק אלא בטלטול מת, כמבואר בסי' שי"א, מ"מ בכלי שמלאכתו לאיסור כיון שיש לו תורת כלי הקלו טפי]. ולהלכה השו"ע סי' ש"ח ס"ה מעתיק את שיטת הרא"ש בלשון יש מתירים, אך המשנ"ב שם ס"ק כ"ו מביא שהרבה אחרונים הכריעו שאין להקל אלא כשיטת הרשב"א, שקולא זו דמדוכה נאמרה רק באופן שהתבלין הנידוך נמצא בתוכה, וכן בקדירה בשעה שהתבשיל נמצא בתוכה. ועי"ש בשעה"צ ס"ק כ"ד שמביא בשם הגר"ז שבהפסד מרובה יש להקל כהרא"ש ולטלטל כשמלא"א ע"י שיתנו על גביו כלי או אוכל המותרים בטלטול.

ולמאי דנקטינן עיקר כהרשב"א יש לעיין אם ההיתר הוא רק בתבשיל שנתבשל בקדירה זו או אף בתבשיל שנתבשל בקדירה אחרת והועבר לקדירה זו, ומסתבר להקל אם התבשיל הזה מתאים לקדירה זו. ולכאורה היה נראה לומר דאף אם התבשיל הועבר לקדירה הזו באמצע השבת הרי היא נטפלת אליו מעתה, נואף שבשו"ת הרא"ש כלל כ"ב כתב שהתבשיל בקדירה מערב שבת, נראה שדיבר בהווה, דכך מצוי טפי שהתבשיל נתון מערב שבת, אך גם כשניתן בשבת יש להקל]. אמנם בחידושים המיוחדים לר"ן כתב דמיירי דוקא באופן שהשום בתוך המדוכה מערב שבת. ופשוט שאין להקל אם יתנו בקדירה פירות שאינם מבושלים או תבשילים שאינם מתאימים כלל לקדירה זו. וראה להלן סעיף מ' מה שכתבנו בדין מכסה הקדירה.

סא. עיין בספר דה"ח הלכות מוקצה שכתב דקדירה דינה ככלי שמלאכתו לאיסור הואיל ורוב מלאכתה לבשל בה, ומשמע שהתייחס להא דרגילים ליתן בקדירה גם מאכלים שלא התבשלו בה כאחד מהדברים שהקדירה מיועדת להם, ומ"מ אסר זאת הואיל ורוב מלאכתה לאיסור, וע"ע בפמ"ג במ"ז בהקדמה לסי' ש"ח אות א' שנקט כדה"ח. והח"א כלל ס"ו ס"ג כתב דקדירה חשיבא כלי שמלאכתו לאיסור ולהיתר הואיל ורגילים

לאיסור, הואיל ורוב מלאכתן לאיסור, ויש המתירים, וכתב המשנ"ב להחמיר בזה.

[ג]. וכן הדין בקדירות שרגילים ליתן במקרר ולאחסן בהן את התבשיל, ולפעמים נמשך אחסון זה כמה ימים, שגם אותן יש לדון ככלי שמלאכתו לאיסור, וראה בהערה סב.

תבניות אפייה

לט. תבניות אפייה דינן כדין קדירות שרגילים לאחסן בהן את המאכל לכמה ימים, וגם רגילים לפעמים ליתן בהן מיני מאפה שלא נאפו בתוכן, ולכן בזמן שאין בהן דברי מאכל דינן ככלי שמלאכתו לאיסור, ובזמן שיש בהן מיני מאפה מותרות הן בטלטול וכדלעיל סעיף ל"ז. לענין תבניות אפייה חד פעמיות לאחר השימוש בהן ראה להלן סעיף קס"ג.

להשתמש בה גם בלי בישול נולא באר הח"א אם כוונתו להתיר אף שרוב מלאכת הקדירה לאיסור, או דסבר ששימוש ההיתר והאיסור של הקדירה שוין, וגם בספר קיצור שו"ע סי' פ"ה ס"ח התיר קדרות משום שמלאכתן לאיסור ולהיתר, והמשנ"ב בס"ק כ' לא התייחס לקדירה ככלי שמיועד לשני שימושים אלא כתב דקדירה כל עיקרה לבישול, ורק לפעמים משתמש בה להיתר [והוי ממש כקורנס שמשתמשים בו לפעמים לאגוזים]. ועיין בה"ל שם ס"ג ד"ה קרדום שהביא את דברי הפמ"ג דכלי המיועד לשתי השתמשויות והרוב הוא לאיסור ה"ז אסור, והניח את הדברים בצ"ע, וכפי שהבאנו לעיל הערה כ"ו, אמנם במשנ"ב ס"ק י' כתב בפשיטות לאסור בכלי שרוב מלאכתו לאיסור, וציין מקורו בדברי דה"ח הג"ל.

סב. קדירה שרגילים לאחסנה עם התבשיל שבתוכה לכמה ימים במקרר יש לעיין אם עדיין אמרינן דכל עיקר מלאכתה הוא לבישול, והאחסון הוא רק טפל לבישול, או דכיון ששימוש זה חשוב הוא הואיל ונמשך כמה ימים לכן אפשר דתיחשב הקדירה ככלי שמלאכתו לאיסור ולהיתר [אף כשהיא ריקה מתבשיל, דכשהתבשיל בתוכה בודאי שריא בטלטול וכדלעיל סעיף ל"ז], ובפרט אם רגילים ליתן בקדירה גם מאכלים שלא התבשלו בתוכה כגון שמעבירים תבשיל מקדירה גדולה לקדירה קטנה ע"מ לאחסנו במקרר. ובספר חוט שני חלק ג' פרק מ"ו נקט לאסור זאת הואיל וסו"ס עיקר יעודה של הקדירה הוא לבישול ויש לדון זאת ככלי שרוב מלאכתו לאיסור, שהמשנ"ב ס"ק י' דן אותו ככשמל"א.

המקור

מכסה הקדירה

מ. דין מכסה הקדירה כדין הקדירה עצמה, שאם דינה ככלי שמלאכתו לאיסור גם המכסה נידון כן^{סג}.

קומקום חשמלי

מא. קומקום חשמלי דינו ככלי שמלאכתו לאיסור ומותר לטלטלו לצורך גופו ומקומו. ובשעה שיש בתוכו מים רתוחים מותר לטלטלו גם שלא לצורך גופו ומקומו וכנ"ל סעיף ל"ז. וכל זה בקומקום שאינו דולק בשבת, אבל מיחם שגוף החימום שלו דולק בשבת הרי הוא מוקצה כמבואר להלן סעיף קפ"ג. בסיס של קומקום חשמלי נשלף דינו ככלי שמלאכתו לאיסור שאין לו שימושי היתר וכדלעיל סעיף ו'.

טלטול קדירות ביום טוב

מב. קדירות ומחבתות ושאר כלי בישול נחשבים ביום טוב כלי שמלאכתו להיתר, שהרי מותר לבשל ביום טוב, וראה הערה סד.

כלים המשמשים לשתי מלאכות

שעון יד שיש בו מחשב

מג. שעון יד שיש בו מחשב מותר לטלטלו כדין כלי שמלאכתו להיתר, והטעם משום שעיקרו של הכלי הוא השעון, והמחשב הוא חלק טפל בו.

סג. כיון שהמכסה מסייע במלאכת הבישול לכן מסתבר שדינו כהקדירה עצמה, וכן משמע בפמ"ג סי' רע"ז במ"ז אות ח' לגבי דלת של פנס המיועד להדלקת נר, שכתב שדינה ככלי שמלאכתו לאיסור. ולאחר שהוסר המכסה מהקדירה מותר לטלטלו כדי לשוב ולכסותה בו, כדין טלטול לצורך גופו, וכן מותר לטלטלו לצורך מקומו. ובזמן שיש אוכל בקדירה, שנתבאר לעיל סעיף ל"ז שמותר לטלטלה עם האוכל אף שלא לצורך גופה או מקומה מותר לטלטלה עם המכסה שעליה, שגם המכסה משמש לאוכל. אמנם נראה שאף בזמן שהאוכל בתוך הקדירה אין להגביה את המכסה ממנה אלא לצורך גופו או מקומו, דכאשר מטלטל את המכסה בפ"ע ואין טלטול זה שייך לאוכל כלל לא נאמר היתר דמדוכה שנתבאר בסעיף הנ"ל.

סד. ומסתבר שגם אחר שעת הסעודה שכבר אין עומדים לבשל בהן מ"מ חשיבי כלי שמלאכתו להיתר, ולא דמי לאיזמל של מילה שלאחר המילה הוי מוקצה מחמת ח"כ [אלא אם נאמר דאין מוקצה לחצי שבת] וכמבואר להלן סעיף קי"ב, דבמילה לא שכיח

טלפון שיש בו שעון

מד. מכשיר טלפון נייד שיש בו גם שעון אין לטלטלו ולהשתמש בו כשעון מעורר משום שעיקרו הוא מכשיר הטלפון, וראה הערה ס"ה.

אולר שיש בו מספריים

מה. ^{מ"ד}אולר שיש בו מספריים מותר לטלטלו כדין כלי שמלאכתו להיתר, אבל אין לטלטל את החלק של המספריים בפני עצמו אלא כדין כלי שמלאכתו לאיסור^{ס"ו}. ואם רוב חלקי האולר אסורים בשימוש הרי הוא נחשב ככלי שמלאכתו לאיסור.

כלל שיזדמן לו תינוק נוסף למולו היום ולכן כל שנעשתה המצוה לא אמרינן שהאיזמל מוכן למלאכתו, משא"כ כלי בישול, שהבישול הוא מלאכה שכיחה, עיין מג"א ס"י תקכ"ו ס"ק י"ד שחילק כעין זה בין איזמל של מילה לבין כלי קבורה ביו"ט שני. סה. עיין לעיל הערה כ"ו שהבאנו את דברי הפמ"ג והבה"ל בנידון כלי שרוב מלאכתו לאיסור, ואת דברי המשנ"ב ס"ק י' שנקט לאסור בזה. ולכא' יש לדמות נידון טלפון שיש בו שעון לנידון הנ"ל, דאף שבחלק של הטלפון אין שום שימוש של היתר מ"מ יש בו גם שעון והכלי הוא אחד וטלטולו אחד, וממילא מסתבר דמיקרי כלי שיש לו שימושים של היתר שהוא מיועד להם, וא"כ לכא' גם זה בכלל הנידון הנ"ל. אמנם במקרה שיש על הצג של הטלפון סימנים שונים המשתנים בשעה שמטלטלים את הטלפון ממקום למקום, לכאורה אסור לטלטלו אם קרוב לודאי שסימנים אלו ישתנו מחמת הטלטול משום חשש מלאכה. עוד נראה דמי שאינו רגיל להשתמש במכשיר זה כשעון, לגביו הוי כשאר כשמל"א, ואינו שייך לנידון של המשנ"ב הנ"ל. וכל זה לענין עיקר דינא, אך לענין מעשה אין להשתמש במכשיר זה ולטלטלו בשבת משום שזהו מעשה חול ופירצה גדולה בעיקר גדר השבת, וממו"ר הגר"ש אויערבאך שליט"א שמענו שחושש לאסור בזה מעיקר הדין, ומלבד זה הוסיף כנ"ל דיש בזה פירצה גדולה, ואם גדרו גדר על מטריה ועל אופנים וכיוצ"ב כ"ש שיש לגדור גדר במכשיר זה.

סו. שש"כ פ"כ סעיף פ"א ומקורו בספר מנחת שבת, ולכאורה הטעם דכשאוחר בידו את האולר אין הוא נוגע במספריים, ואחיזתו מתייחסת לכלי שמלאכתו להיתר, והמספריים מיטלטלים אגב זה, והוי כטלטול מן הצד, משא"כ כשמטלטל את המספריים עצמם. אמנם נראה שאין היתר להחזיק צרור מפתחות אשר יש בו מפתח אחד שהוא מוקצה, משום שבוה דיינינן כל מפתח ככלי בפני עצמו וה"ז כמחזיק בידו כלים נפרדים אשר אחד מהם מוקצה [ועיין לקמן סעיף שי"א בדין טלטול צרור מפתחות], משא"כ אולר שאף כאשר מוציאים ממנו את החלק האסור אין צורתו הכללית משתנית, ולכן אפשר לראותו כמין קופסה שיש בתוכה חפצי היתר וחפץ מוקצה דמותר לאחוז בקופסה ולטלטל הכל [כשאנו יכול לנער את האיסור מהקופסה] וכדין כלכלה שיש בה פירות ואבן בגמ' דף קמב. ולקמן סעיף רפ"ו, ונראה עוד שאולר שרוב חלקיו אסורים נידון על שם רובו ודינו ככשמל"א.

דפים המיועדים לפרסומת

מו. דפים המיועדים לפרסומת אסור לעיין בהם בשבת אף כאשר אין כוונתו לקנות את המוצר המתפרסם, משום גזירה שמא יקרא בשטרי הדיוטות^{טז}, ולכן דינם ככלי שמלאכתו לאיסור, ולענין טלטולם בשבת עיין הערה^{טז}.

טלטול דפי עיתון

מז. לענין דפי עיתון המחוברים כחוברת ויש בתוכם דפים המותרים בקריאה ודפים האסורים בקריאה, כגון דפי פרסומת, ראה הערה^{טז}. ועיין בפרק כ"ב סעיף קמ"ד מה שכתבנו בענין קריאת עיתון בשבת.

עלוני התרמה

מח. עלונים המיועדים לאיסוף צדקה אינם מוקצה משום שמותר לקרוא בהם בשבת^{טז}.

פתיחה וסגירה של דלתות כלים שמלאכתן לאיסור

דלת תנור אפייה

מט. תנור אפייה דינו ככלי שמלאכתו לאיסור, ואף אם הוא מיועד גם לאחסון

סז. עי' שו"ע סי' ש"ז, ויבואר להלן פרק כ"ב סעיף קכ"ח.

סח. לענין טלטול דפי פרסומת הארכנו במילואים אות ב', ומסקנת הדברים היא: דפי פרסומת אשר האדם או בני ביתו עשויים לפעמים לעיין בהם בימות החול יש להסתפק בדינם אם מותר לטלטלן לצורך גופן ומקומן כדין כלי שמלאכתו לאיסור או דחשיבי כעצים ואבנים ואין לטלטלם כלל, ונראה דיש להקל לטלטלן לצורך גופן או מקומן. ודפים אשר לעולם אינו רגיל לעיין בהם אפשר שדינם כעצים ואבנים שאין להם הכנה כלל ודינם כמוקצה גמור.

סט. לענין טלטול דפי הפרסומת שבעיתון עיין במילואים אות ג' שהארכנו לדון בכמה ספיקות, דיש לדון אם ליתן לכל דף אשר משני צידיו אסור הוא בקריאה דין כלי שמלאכתו לאיסור, [דאם מצד אחד כתובים דברים המותרים בקריאה ה"ז דף שמותר לטלטלן], או שבטל הוא לדפים המותרים שבעיתון, וכעין המבואר להלן הערה ק"כ בדיון מחברת, ואת"ל שאינו בטל לשאר הדפים אם מותר לטלטלו לצורך גופו ומקומו [וכגון לדפדף בו, שהוא טלטול לצורך מקומו] או שדינו ככשמל"א שאין בו שימושי היתר שנתבאר דינו לעיל סעיף ו', וצ"ע.

ע. ואף שיש בצד אחד של העלון נוסח של הוראת קבע אין זה מוקצה אם בצד האחר יש דברים שמותר לקוראם. ולענין עלונים שבדעתו להשליך לאשפה עיין לעיל הערה ס"ח.

דברי מאכל שלא נאפו בו מכל מקום עיקרו מיועד לאפייה ודינו כמבואר לעיל סעיף ל"ח, ולכן גם דלת התנור דינה ככלי שמלאכתו לאיסור^{עא}, ומותר לפותחה לצורך הוצאת המאכלים או הכנסתם לתוכו, כדין טלטול לצורך מקומו, וכן מותר לסוגרה אם עושה זאת כדי שהאוכל לא יתייבש או שלא יבואו זבובים אל האוכל וכיוצ"ב, כדין טלטול לצורך גופו. וכן מותר לסגור את הדלת אם בני אדם עלולים להתקל בה, וכדלעיל סעיף כ"ב, דהוי בכלל טלטול לצורך מקומו^{עב}.

דלת מכונת כביסה

ג. לענין טלטול דלת של מכונת כביסה יש להבחין בין שני מקרים:
 [א]. אם אין האדם רגיל ליתן במכונה בימות החול בגדים שאינם נקיים לצורך אחסנתם עד שעת הכביסה אלא נותנם במכונה רק בשעה שבא לכבסם, דינה ככלי שמלאכתו לאיסור שאין בו שימושי היתר שנתבאר דינו לעיל סעיף ו'.
 [ב]. אם האדם רגיל בימות החול לאחסן במכונה בגדים שאינם נקיים עד שעת הכביסה ובא לעשות זאת גם בשבת, דין הדלת ככלי שמלאכתו לאיסור^{עג}, ולכן מותר לפתוח את הדלת על מנת להכניס במכונה בגדים שאינם נקיים משום שזה נחשב טלטול לצורך מקומה של הדלת^{עד}, אך

עא. ע"י פמ"ג סי' רע"ז במ"ז ס"ק ח' שכתב דעששית, שהיא כמין בית מזכוכית העשוי להניח בו נר, דינה ככלי שמלאכתו לאיסור ואין לפתוח ולסגור את הדלת שלה אלא לצורך גו"מ. והביאור בזה הוא שהדלת של העששית היא מכלל הבית המשמש להחזקת הנר ואין לדלת שימוש אחר מלבד צורך הנר, וכשם שארנק המיוחד למענות דינו ככשמל"א כן העששית והדלת שלה דינן ככשמל"א אף כשאין בתוכם נר [ומסתבר דכשיש בתוכה נר נעשית העששית בסיס לדבר האסור ואסור לטלטלה אך מותר לפתוח ולסגור את הדלת לצוג"מ כדין כשמל"א, והטעם משום שלענין דין בסיס לא נאסרה הדלת, וכדלקמן בהקדמה לסעיף שי"ב]. ומטעם זה גם דלת של תנור אפייה ומכונת כביסה וכיוצ"ב נחשבות כשמל"א, משום שהן מסייעות במלאכה הנעשית בכלי. [ונראה דאף בזמן שיש אוכלין בתוך התנור מ"מ אין בזה היתר דמדוכה דלעיל סעיף ל"ז להתיר את טלטול הדלת אף שלא לצורך גופה ומקומה].

עב. גם דלת של מכונת נחשבת כלי שמלאכתו לאיסור ולכן מותר לסוגרה על מנת לשמור על חפצים שבתוך המכונת, אמנם אם נכבית נורה בשעה שהדלת נסגרת אין לסוגרה משום איסור כיבוי והדלת נחשבת מוקצה מחמת איסור.

עג. כמבואר בהערה ע"א.

עד. כמבואר לעיל סעיף כ"ג.

אין היתר לסגור את הדלת אלא אם עושה זאת כדי שלא יצא ריח רע מהמכונה, שאז הרי זה נחשב טלטול לצורך שימוש בגופה של הדלת, או אם הדלת מפריעה ומעכבת את הילוך בני האדם, שאז זה נחשב טלטול לצורך מקומה.

דלת מדיח כלים ומייבש כביסה

נא. דלת של מדיח כלים דינה ככלי שמלאכתו לאיסור ומותר לפותחה כדי להוציא ממנה כלים או כדי להכניס לתוכה כלים, אבל אין לסגור את הדלת אלא אם כן עושה זאת לצורך שימוש בגופה או במקומה וכמבואר בסעיף הקודם, וכן הדין במייבש כביסה^{ע"ה}.

ע"ה. עיין להלן פרק כ"ב סעיף קס"ז שהבאנו משו"ת אג"מ או"ח ח"ד סוף סי' ע"ד דמי שרגיל לאחסן את כלי הסעודה קודם הדחתם בתוך מדיח הכלים מותר לפתוח את הדלת של מדיח הכלים ולהניח בתוכו את הכלים לאחר הסעודה ואין בזה איסור של הכנה לצורך חול כיון שהמדיח הוא המקום שבו רגיל להניח את הכלים גם בימות החול, ואינו עושה זאת רק כהכנה להדחת הכלים אלא גם כדי שהבית והמטבח יהיו מסודרים, ועי"ש שנתבארו כמה פרטים בדין זה. והנה היה מקום לדון שיאסר לפתוח את מדיח הכלים מצד איסור טלטול מוקצה, דאף דחשיב כמטלטל כשמל"א לצורך מקומו מ"מ י"ל דאין כאן היתר דצורך מקומו כיון שיש לו מקומות נוספים בהם הוא יכול להניח את הכלים. וכשם שמצינו בשע"צ סי' ש"ח ס"ק י"ג שהבאנו לעיל דאין להשתמש בכשמל"א לצורך גופו אם יכול לעשות את הפעולה הזו בידיו או בכלי של היתר וה"נ יכול להניח את הכלים במקום אחר, אך נראה דבנ"ד אין לאסור מטעם זה, דכל מה שמצינו בגמ' ובמשנ"ב איסור להשתמש בכשמל"א לצורך גופו הוא כאשר אפשר לעשות את אותה הפעולה באופן המותר, אף אם יש בזה מעט טורח, אך לא מצינו שיאמרו לאדם שלא לפצח אגוזים בקורנס משום שיכול לאכול פרי אחר, כגון שקדים, שאפשר לפצח בידיו, וא"כ נראה שגם אם נקבל את האיסור של המשנ"ב הנ"ל בדין צורך מקומו [דהיינו שלא לפנות כשמל"א לצורך מקומו אם יש לו מקום אחר] היינו דוקא כששני המקומות שוים אצלו, וכגון אם השיש שבמטבח פנוי ורק בקצה שלו יש כשמל"א, דלא יהא היתר לטלטל הכשמל"א ולהניח שם את כלי הסעודה כיון שיש לו די מקום פנוי ואין חילוק בין המקומות. אך אין לאסור לפתוח את דלת מדיח הכלים בטענה שאפשר להניח את הכלים ע"ג השיש או הכיור שבמטבח, דכיון שהבית מסודר יותר כאשר הכלים מונחים במדיח אין להצריכו לשנות את מקום הנחת הכלים למקום אחר, שהרי זו פעולה אחרת וה"ז כמו שנצריך אותו לאכול שקדים כדי שלא יצטרך

טלטול משחקי ילדים

כדור משחק ילדים

נב. צעצועים ושאר משחקי ילדים אינם מוקצה משום שהם מוכנים לשימוש, וראה הערה ע"ו.

צעצועי ילדים המשמיעים קול

נג. צעצועי ילדים המשמיעים קול יש להבחין בהם בין סוגים שונים:
 [א]. צעצועים שעיקר ייעודם להשמעת קול שיר, דינם ככלי שמלאכתו לאיסור, ומותר לטלטלם לצורך גופם ומקומם^{ע"ו}.
 [ב]. צעצועים שעיקר ייעודם להשמעת קול שאינו קול שיר, כגון רעשן, נסתפקו הפוסקים אם דינם ככלי שמלאכתו לאיסור או ככלי שמלאכתו להיתר^{ע"ה}. וצריך להזהר לטלטלם בנחת, שלא ישמיעו קול בזמן טלטולם.

לטלטל קורנס לפיצוח האגוזים. ועיין עוד לעיל הערה מ"א.

עו. עי' סי' ש"ח סמ"ה שהשו"ע כותב דאסור לשחק בשבת וביו"ט בכדור, וטעמו דאף שהכדור ראוי לשחק בו מ"מ אין בו תורת כלי והוי כאבן שהיא מוקצה מחמת גופו, ואסורה בטלטול. והרמ"א כותב דיש מתירים ונהגו להקל, וכתב המשנ"ב ס"ק קמ"ח דהטעם משום שהכדור מיוחד למשחק ולכן אינו מוקצה [וצ"ל שהשו"ע סובר דהכנה למשחק אינה הכנה חשובה ליתן לכדור תורת כלי]. אמנם מסתבר שכל זה בכדור העשוי מנייר או מאבן וכיוצ"ב אבל כדור שהוכן בבית חרושת למשחק וכן שאר צעצועים שהוכנו למשחק מסתבר דמותרים אף לדעת השו"ע, משום שיש להם הכנה חשובה ואין זה ייחוד בעלמא, וכ"כ בספר שבות יצחק על דיני מוקצה בשם הגרי"ש אלישיב שליט"א. [ולענין טלטול גרעיני משמש שהילדים משחקים בהם מסתבר דלדעת השו"ע אסור לטלטלם אף אם הוכנו מבעו"י, דאין עליהם תורת כלי, וע"ע לקמן סעיף קנ"ד והערה קצ"ט].

עז. והא דלא חשיבי ככלי שמלאכתו לאיסור שאין לו שימושי היתר, הוא משום שבדרך כלל משתמשים הילדים בצעצועים אלו גם ללא נגינה וזה חשיב שימוש היתר.

עח. ועיין בה"ל סי' של"ח ס"א ד"ה אסור שהביא את ספיקו של הפמ"ג אם כלי המיועד להשמיע קול שאינו קול שיר [שאסור הרמ"א שם להשתמש בו בשבת] דינו ככשמל"א או ככלי שמלאכתו להיתר. שורש הספק הוא אם איסור השימוש בכלי הזה הוא מדינא או מחמת חומרא, דאם האיסור הוא מחמת חומרא כתב הלבוש שאין בזה דין כשמל"א, וכמבואר בפמ"ג סי' של"ז בא"א ס"ק ה'. ועיין בספר שש"כ פט"ז הערה י' שהביא בשם הגרש"ז אויערבאך זצ"ל סברא נוספת בדין זה, די"ל דכיון שהאיסור שכתב הרמ"א עיקרו משום עובדין דחול י"ל דצעצועים אלו אין השימוש בהם נראה כעובדין דחול [אמנם לא כתב סברא זו להתיר לגדול להשמיע בו קול אלא לענין נתינת הצעצוע לקטן,

[ג]. צעצועים שאפשר להשמיע בהם קול על ידי לחיצה, אבל עיקרם מיועד למשחק ללא השמעת הקול, דינם ככלי שמלאכתו להיתר. נד. ולענין נתינת צעצועים אלו לקטן שישחק בהם יש להבחין בין סוגים שונים של צעצועים ויתבארו הדברים בפרק כ"ד סעיף ט"ו.

טלטול משחקי הרכבה

נה. עיין לעיל פרק ח' סעיף נ"ט שנחלקו פוסקי זמננו אם מותר לשחק במשחקי הרכבה כאשר החלקים מתהדקים זה לזה היטב, או שיש בזה איסור דרבנן. ולדעת האוסרים יש למשחקים אלו דין כלי שמלאכתו לאיסור ואין לטלטלם אלא לצורך גופם ומקומם^ט, ולדעת המתירים דינם ככלי שמלאכתו להיתר.

ולענין נתינת המשחקים האלו לקטן שישחק בהם, לדעת האוסרים את ההרכבה הזו, עיין בפרק כ"ד סעיף ט"ו. אות ב'.

טלטול משחקים שיש בהם חשש כתיבה

נו. עיין לעיל פרק ט"ו סעיפים י"ב-י"ד בדין משחקים שיש בהם חשש מלאכת כותב וכגון משחק העשוי מחלקים אשר בקירובם זה לזה נוצר ציור, ולפי הוראת כמה מפוסקי זמננו המוזכרת שם שאם החלקים נאחזים זה בזה או נתונים בתוך מסגרת אין להתיר את המשחק בהם, דינם ככלי שמלאכתו לאיסור, ואין לטלטלם אלא לצורך גופם ומקומם^פ [ולענין נתינתם לקטן שישחק בהם עיין בפרק כ"ד סעיף ט"ו], ובמשחקים אשר החלקים אינם נאחזים זה בזה, אף להחמירים שלא לקרב את החלקים זה לזה משום שנוצר ציור, מכל מקום אין להחמיר שלא לטלטלם^{פא}.

-
- שלא לחוש לאיסור ספייה]. וע"ע מילואים אות ד' שהארכנו בדברי הירושלמי המובא בב"י סוס"י ש"ח דכלי שמקרקשין בו לתינוק הוי כשמל"א.
 עט. ואין זה כלי שמלאכתו לאיסור שאין לו שימושי היתר, כיון שאפשר לשחק בחלקים גם בלי להרכיבם בהידוק.
 פ. ואף שלמשחק זה אין שימושי היתר מ"מ כיון שעיקר האיסור לצרף חלקים אלו לציור אינו איסור ברור ולדעת הרמ"א והט"ז המובאים לעיל פרק ט"ו הערה י"ט אין בדבר איסור, לכן נראה שאפשר לצרף את השיטות המתירות טלטול כשמל"א לצורך גו"מ אף שאין לו שימושי היתר ולהתיר טלטול משחק זה לצורך גו"מ.
 פא. כן מסתבר, והטעם משום שמעיקר הדין אין איסור בקירוב חלקים אשר אין להם אחיזה

ולענין טלטול משחקים שיש בהם כיתובים עיין להלן פרק כ"ב הערה רי"ח.

כלים המיועדים למלאכה הנצרכת לפיקוח נפש

נז. כלים המיועדים למלאכות שהן בגדר פיקוח נפש, כגון מכשירים המשמשים את הרופא לצורך בדיקות וטיפולים בחולים שיש בהם סכנה, הם בגדר כלי שמלאכתו להיתר, וראה הערה פ"ב.

נח. וכן אם ייחדו בבית חולים כלי שמלאכתו לאיסור, כגון מספריים, לצורך מלאכות של פיקוח נפש, וייחדו אותם לעולם לשימוש הרופאים, גם הם נחשבים כלי שמלאכתו להיתר פ"ג.

טלטול מד חום

נט. בענין טלטול מד חום יש להבחין בין שני סוגים:

[א]. מד חום שפעולתו אינה כרוכה בהפעלה חשמלית [מד חום כספית] דינו ככלי שמלאכתו להיתר פ"ד.

ביחד כלל ולכן גם אם מחמירים שלא לקרבם זה לזה מסתבר שאין לאסור טלטולם מדין מוקצה.

פב. עיין גמ' חולין דף טו: שמבואר דאף שבעלמא בהמה היא מוקצה, ואפילו נשחטה בשבת, מ"מ אם היה לו חולה מבעו"י וידע שצריך לשחוט בהמה עבורו אין הבהמה מוקצה. ולכאורה ה"ה ברופא שיש לו מכשירים הנחוצים לטיפולים ובדיקות שיש בהם צורך פיקו"נ, אם מקרים אלו שכיתים מסתבר שהם נחשבים ככלי שמלאכתו להיתר. וכעין זה מצאנו ברמב"ן בספר תורת האדם, הובאו דבריו במג"א סי' תקכ"ו ס"ק י"ד, שכלי חפירה הנמצאים בידי אנשים הממונים על הקבורה מותרים בטלטול ביו"ט שני ככלי שמלאכתו להיתר, משום שמותר לקבור את המת ביו"ט שני ולעשות כל המלאכות הנצרכות לשם כך. אמנם אין זו ראייה גמורה, די"ל דשאני קבורת מת ביו"ט שני שהיא בגדר הותרה, משא"כ פיקו"נ בשבת שהוא בגדר דחוויה י"ל שעדיין עיקר שם הכלי הוא כלי שמלאכתו לאיסור ואפשר שגזרו בו גזרת כשמל"א [עיין לעיל הערה י' שדעת הגר"א שאיסור כשמל"א אינו מטעם מוקצה אלא משום גזירת כלים]. וע"ע שעה"צ סי' ש"ח ס"ק י"ג דכלים המיועדים להפשטת עור הקרבנות הוו כלים שמלאכתם להיתר, וגם שם הוי בגדר הותרה.

פג. דאף שכלים אלו אינם דומים למכשירים רפואיים שכל תכליתם בדיקות רפואיות, אלא הוו כשאר עט ומספריים המשמשים לכל מלאכה, מ"מ אם נתייחדו לעולם לשימוש הרופאים גם הם בכלל ההיתר, וכעין מה שמצינו בכלי חפירה ביו"ט שני, עיין בהערה הקודמת.

פד. כן כתב הגרש"ז אויערבאך זצ"ל בספר שש"כ פרק מ' הערה ג'. וכתב הטעם דכיון שאיסור מדידה בשבת הוא מטעם דהוי כעובדין דחול, נידון זה שמודד מידת חום גופו

[ב]. מד חום דיגיטלי שפעולתו כרוכה בהפעלה חשמלית אין להשתמש בו אלא כשיש ספק סכנה [ואין לו מד חום אחר המותר בשימוש], ולענין טלטולו בשבת כאשר אין מזומן לפניו חולה הנצרך לשימוש המד חום ראה הערה פה.

מכשיר אינהלציה

ס. מכשיר אינהלציה הנמצא בבית שיש בו חולה הנצרך לו ויתכן שיצטרך להשתמש בו דינו ככלי שמלאכתו לפיקוח נפש כמבואר בסעיף ג"ז שמותר לטלטלו. ואם אין בבית חולה דינו ככלי שמלאכתו לאיסור שאין לו שימושי היתר וכנ"ל סעיף ו'.

מכשיר אדים

סא. מכשיר אדים הנמצא בבית שיש בו חולה הנצרך לו ואשר יש במחלתו חשש פיקוח נפש דינו ככלי שמלאכתו לפיקוח נפש דמותר לטלטלו. ואם אין בחולי חשש סכנה אזי כשהמכשיר פועל דינו ככלי שמלאכתו לאיסור ומותר לטלטלו לצורך גופו ומקומו וכאשר אינו פועל דינו ככלי שמלאכתו לאיסור שאין לו שימושי היתר וכנ"ל סעיף ו'.

של אדם מסוים בשעה מסוימת אינו נראה כעובדין דחול. ועוד דאפשר שכיון שעיקר השימוש במד חום הוא לצורך רפואה י"ל דדמי למדידה של מצוה. פה. עיין תוס' פסחים דף מו: ד"ה רבה שכתבו דחולה שיש בו סכנה אינו שכיח, אמנם במקום שמצויים ילדים קטנים הרי זה דבר המצוי שצריך למדוד להם את החום, וגם מצוי שהחום בא מסיבת חולי המוגדר כחולי שיש בו סכנה, וא"כ היה מקום לדון שמד חום הוא בגדר של כלי המיועד גם למלאכה הנצרכת לפיקוח נפש, ולפי האמור לעיל סעיף ג"ז דינו ככלי שמלאכתו להיתר. [ואף אי נימא דרוב מדידות החום נעשות לחולה שאין בו סכנה מ"מ כיון שגם מדידת חום לצורך חולי שיש בו סכנה שכיחה מאד והמד חום מיועד לכל סוגי המחלות בשוה לכן מיקרי מלאכתו לאיסור ולהיתר ושרי]. ואף בבית שאין בו ילדים קטנים מ"מ אם מצויים בעיר ילדים קטנים יש לדמותו להמבואר סי' ש"ח סעיף כ"ט דמאכל המיועד לבעלי חיים המצויים בעיר אינו מוקצה. ואף שכרגע אין חולה לפניו מ"מ יתכן שיזדמן לפניו חולה שיש בו חשש סכנה, וגדולה מזה מצינו ברמב"ן בספר תורת האדם, מובא במג"א סי' תקכ"ו ס"ק י"ד, דמותר לטלטל כלי קבורה ביו"ט שני ולהביאם למקום המשתמר שמא יזדקקו לקבור מת אחר, ומבואר דאף שעדיין אין מת בעיר מ"מ דנים זאת ככלי שמלאכתו להיתר כיון שאם יזדמן מת יקברו אותו בו ביום. אמנם במקום ששכיחים מדי חום הפועלים ע"י כספית דאז אין השימוש במד

טלטול כלי נשק

סב. כלי נשק הנמצא במקום ששימושו לצורך פיקוח נפש שכיח, כגון במקומות שהאויבים שכיחים בהם, דינו ככלי שמלאכתו להיתר^פ.

ואם הוא נמצא במקום שאין בו חשש סכנה, אם משתמשים בו להרתעת אויבים או עבריינים יש שכתבו שגם זה בכלל כלי שמלאכתו להיתר ויש שנקטו דהוי כלי שמלאכתו לאיסור, וראה הערה^פ.

כלי נשק הנמצא במקום שאין בו חשש סכנה, וגם לא משתמשים בו להרתעה אלא הוא מוצנע בארון, דינו כמוקצה מחמת חסרון כיס ואסור לטלטלו אף לצורך גופו ומקומו^פ.

נרתיק של כלי מוקצה

סג. נרתיק המיוחד למחשב נייד או למחשב כיס אסור לטלטלו אף כאשר המחשב אינו מונח בתוכו, ודינו ככלי שמלאכתו לאיסור^ט, ובשעה שהמחשב בתוכו אסור לטלטלו כלל^ז.

מברשת בגדים

סד. לענין טלטול מברשת בגדים יש להסתפק אם דינה ככלי שמלאכתו

חום דיגיטלי שכיח בשבת, אפשר שאף אם יודמן לו חולה ישאר המד חום הדיגיטלי מוקצה, וצ"ע.

פז. כן מסתבר, וכדין בהמה חיה במקום שיש חולה הזקוק לה.

פז. הגרש"ז אויערבאך זצ"ל כתב דהוי כלי שמלאכתו להיתר, הובאו דבריו בספר שש"כ פרק כ' הערה כ"ח. ולכאורה אף אם נאמר שהשימוש להרתעה אינו נחשב עיקר מלאכתו של הכלי ואינו נותן לו שם של כלי שמלאכתו להיתר, מ"מ מותר לטלטלו לצורך הרתעה כדין כלי שמלאכתו לאיסור שמותר לטלטלו לצורך גופו. ומו"ר הגר"ש אויערבאך שליט"א כתב וז"ל לענ"ד כיון דהטלת האימה היא משום שזה כלי העומד לשימוש האסור לכך אין זה מכריע את שמו מלהיות כלי שמלאכתו לאיסור.

פח. נראה שהואיל והשימוש בכלי הזה לצורך פיקו"נ אינו שכיח כלל במקום זה א"כ יש לדמותו לאיזמל של מילה דבשבת שאין בה מילה הוי מוקצה מחמת חסרון כיס.

פט. נרתיק זה מיוחד להחזיק בתוכו את המוקצה ולכן דינו ככלי שמלאכתו לאיסור וכדין ארנקי של מעות.

צ. הטעם משום דהוי בסיס לדבר האסור. ולענין כיסוי ניילון המיוחד למחשב עיין להלן סעיף קצ"ח שלהלכה דינו ככלי שמלאכתו להיתר [וע"ע להלן הערה תכ"ח שאין הכיסוי נחשב בסיס למחשב אף שהוא נעשה ע"מ לשומרו מאבק].

להיתר^{צא} או שמאחר שנהגו לאסור שימוש בכל מברשת^{צב} יש לדון אותה ככלי שמלאכתו לאיסור^{צג}.

מברשת שיער

סה. מברשת שיער אשר בזמן השימוש בה קרוב לוודאי שיתלשו שערות אסור לסרוק בה בשבת, ודינה ככלי שמלאכתו לאיסור. ואם אין סורקין בה את השיער אלא רק מתקנים אותו מעט אין בזה איסור מן הדין, ומכל מקום כדי שלא יהא כעובדין דחול כתבו הפוסקים שלא ישתמש במברשת המיועדת לימות החול אלא במברשת מיוחדת לשבת, וכדלעיל פרק י"ז סעיף י'.

מטריה

סו. השימוש במטריה אסור בשבת, ולכאורה יש לדון את המטריה ככלי שמלאכתו לאיסור^{צד}.

אופניים

סז. נהגו לאסור את השימוש באופניים בשבת, ולכן לכאורה יש לדון אותם כדין כלי שמלאכתו לאיסור^{צה}.

צא. הטעם משום ששימושי ההיתר במברשת אינם פחותים משימושי האיסור, דהא מותר לנקות בה אבק שאינו מקפיד עליו, ופעולה זו מצויה מאד.

צב. עיין בה"ל סי' ש"ב ס"א ד"ה ועיין שהביא בשם ספר יערו דבש וספר תפארת ישראל דכהיום נהגו לאסור שימוש בכל מברשת אף אם היא מברשת העשויה משיער.

צג. עיין פמ"ג בא"א סי' של"ז ס"ק ה' שהביא בשם הלבוש דכלי שמלאכתו מותרת מן הדין ורק מחמת חומרא נהגו שלא להשתמש בו דינו ככלי שמלאכתו להיתר ומותר לטלטלו גם מחמה לצל, וע"ע בפמ"ג סי' של"ח בא"א ס"ק ג', ולפ"ז היה מקום לדון גם את המברשת ככלי שמלאכתו להיתר. ומו"ר הגר"ש אויערבאך שליט"א כתב דכמדומה דמכלל המנהג שנהגו לא להשתמש במברשת כלול גם שלא לטלטלה, וע"כ הוי כמלאכתה לאיסור עכ"ד.

צד. עיין מה שכתבנו בפרק ט' סעיף ו' לענין השימוש במטריה בשבת. ולכאורה נראה דאף לדעת החזו"א שהובאה שם יש למטריה דין כלי שמלאכתו לאיסור, דכל זה בכלל ההרחקה שהרחיקו את השימוש בה.

צה. עי' בספר מנוחה נכונה סי' ל"ח אות ג', שאסר את השימוש באופניים מחשש שמא יארע קלקול באופניים ויבוא לתקנו, וכדמצינו כעין זה דאסור לשוט בספינה גזירה שמא יתקן חבית של שייטים. וכתב מו"ר הגר"ש אויערבאך שליט"א דקרוב הדבר שבכלל המנהג שנהגו שלא להשתמש באופניים כלול גם מנהג שלא לטלטלם, וכן מסתבר דאין

מברשת שיניים

סח. אין להשתמש במברשת שיניים בשבת מחמת כמה חששות כמבואר לעיל פרק י"ז סעיף כ"ט, ויש להחמיר בה ככלי שמלאכתו לאיסור.

ספר טלפונים

סט. ספר טלפונים דינו ככלי שמלאכתו לאיסור, וטעמים שונים נאמרו בדבר: [א.] יש הנוקטים דהעיון בספר זה למצוא מספר טלפון אסור משום גזירת שטרי הדיוטות, וכמבואר לקמן פרק כ"ב סעיף קמ"ז, ונמצא שעיקר מלאכת הספר לאיסור^צ.

[ב.] ויש שאמרו טעם אחר, דכיון שעיקר שימושו של הספר הוא כהכנה למלאכה אסורה של השתמשות בטלפון לכן דינו ככלי שמלאכתו לאיסור^צ. אמנם מותר לעיין בספר כדי למצוא כתובת, וכדין טלטול כלי שמלאכתו לאיסור לצורך גופו^צ.

ספר בישול

ע. לענין ספר בישול אם דינו ככלי שמלאכתו לאיסור, ראה הערה צ"ט.

קופסת גפרורים

עא. קופסת גפרורים דינה ככלי שמלאכתו לאיסור שאין לו שימושי היתר וכנ"ל סעיף ו'.

לטלטל מטריה עכ"ד. ויש האוסרים נהיגה באופנים משום דמיחזי כעובדין דחול [נספר חוט שני ח"ג פרק ס"ח], ומטעם זה נראה דאין לנסוע בשבת בכלי הנקרא "קורקינט" וכן בגלגליות המכונים "סקטים".

צו. עיין ספר חוט שני ח"ג פרק מ"ה.

צז. כן הורה הגרשז"א זצ"ל, מובא בספר שש"כ פכ"ח סעיף י"ד, וכן כתב בספר שבות יצחק דיני מוקצה פרק ב' אות ד' בשם הגרי"ש אלישיב שליט"א. ועיין במה שהארכנו בזה בסוף הספר סי' א'.

צח. נראה דמותר לעיין בספר הטלפונים כדי למצוא כתובת של אדם, ואין בזה גזירה שמא יקרא בשטרי הדיוטות כיון שידיעת הכתובת היא כצרכי הגוף שאין בזה איסור, [ועיין גם בספר חוט שני ח"ג פרק מ"ה שהתיר זאת]. ולכן דינו של ספר הטלפונים ככלי שמלאכתו לאיסור שיש לו שימושי היתר.

צט. עיין להלן פרק כ"ב סעיף קמ"ח שכתבנו דלכאורה אסור לעיין בספר בישול משום גזירת שטרי הדיוטות ולכן נראה שדינו ככלי שמלאכתו לאיסור.

משקל

עב. משקל דינו ככלי שמלאכתו לאיסור שאין בו שימושי היתר, וכנ"ל סעיף ו'.

מגבוני לחות

עג. מגבוני לחות אסור להשתמש בהם מחמת איסור סחיטה [כמבואר לעיל פרק י"ג סעיף מ"ו], ולכן דינם ככלי שמלאכתו לאיסור שאין לו שימושי היתר.

מקלף ירקות

עד. מקלף ירקות יש להחמיר בו ככלי שמלאכתו לאיסור, וראה הערה פ'.

פותחן קופסאות

עה. דין פותחן קופסאות תלוי בשאלה אם השימוש בו מותר בשבת, ועיין לעיל פרק י"ב סעיפים א'-ב' שהובאה מחלוקת בזה, ולדעת האוסרים דין הפותחן ככלי שמלאכתו לאיסור, ולדעת המתירים דינו ככלי שמלאכתו להיתר.

סמרטוט רצפה

עו. סמרטוט רצפה דינו ככלי שרוב מלאכתו לאיסור, וכנ"ל סעיף ח' ומותר לטלטלו רק לצורך גופו ומקומו.

המשנה

מגב רצפה

עז. מגב רצפה דינו ככלי שמלאכתו לאיסור ומותר לטלטלו לצורך גופו ומקומו^ק. ולכן אם נשפכו מים על הרצפה מותר לגרוף אותם על ידי מגב אל הנקב המיועד לכך ברצפה [והיינו דוקא במגב שאין בשימוש בו חשש סחיטה]^{קב}, וכן אם המגב מונח באופן שהוא מפריע את ההילוך מותר לטלטלו לצורך מקומו.

ק. מקלף ירקות עומד בעיקרו לקילוף תפוחי אדמה וגזר, וקילוף ירקות אלו במקלף זה אסור בשבת אף בסמוך לסעודה כמבואר לעיל פרק ג' סעיף פ"ז. ואף שמקלף זה עומד גם לקילוף תפוחים [שאינן איסורו ברור], מ"מ רובו לא קאי להכי, ועוד שגם בקילוף תפוחים החמירו המג"א והמשנ"ב כמבואר שם סעיף צ"ד.

קא. ואף אם המגב הוא ספוגי ואסור לגרוף בו מים מ"מ יש בו שימושי היתר ואפשר לגרוף בו פסולת.

קב. וראה לעיל פרק ח' סעיף ע"ה אם מותר לפתוח את כיסוי הנקב שברצפה.

דלי לשטיפת רצפה

עח. דלי שעיקרו עומד לשטיפת הרצפה דינו ככלי שמלאכתו לאיסור, שהרי הדחת הרצפה אסורה בשבת. וראה לעיל סעיף ס"ט, ב'.

מטלית אבק

עט. מטלית אבק דינה ככלי שמלאכתו להיתר, שהרי מותר לנגב בה אבק מהרהיטים.

אמבטיה לרחיצת תינוק

פ. אמבטיה העומדת לרחיצת תינוק דינה ככלי שמלאכתו לאיסור ואין לטלטלה אלא לצורך גופה או מקומה, והטעם משום שגזירת איסור רחיצה בחמין נאמרת גם על תינוק^ק.

קערת כביסה

פא. קערה שרגילים לכבס בה או לשרות בה בגדים דינה ככלי שמלאכתו לאיסור ומותר לטלטלה לצורך גופה ומקומה.

מגב שיש

פב. מגב שמשתמשים בו על מנת לגרוף מים מן השיש שבמטבח דינו ככלי שמלאכתו להיתר.

ספוג המשמש להדחת כלים או לרחיצת הגוף

פג. ספוג המשמש להדחת כלים או לרחיצת הגוף הוא כלי שמלאכתו

קג. ואף שאם התינוק סובל מגירוי בעור מותר לרוחצו, וכשם שהתירו רחיצה בחמין למצטערין [עיין בה"ל סי' שכ"ו בשם רע"א] מ"מ עיקר הכלי הוא לרחיצה רגילה ועיקרו מלאכתו לאיסור.

לענין בגד ים אי הוי ככלי שמלאכתו לאיסור, עיין סי' של"ט ס"ב שמבואר שחז"ל גזרו שלא לשחות בנהר או בים, אך לא גזרו על שחייה בבריכה כיון שיש לה שפה, ולכן אין איסור גמור בשימוש בבגד ים. ומ"מ כיון שנהגו שלא לרחוץ כל גופו אף בצונן כמבואר בפרק כ"א סעיף י' יש לעיין אי מחמת מנהג זה יחשב בגד זה ככשמל"א. ועיין לעיל הערה צ"ג שהבאנו את דברי הפמ"ג בכלי העומד למלאכה האסורה מחמת חומרא דלא חשיב כשמל"א ולכאורה ה"נ בנ"ד הוי ככלי שמלאכתו להיתר.

לאיסור ומותר לטלטלו לצורך גופו ומקומו^{קד}. וראה בהערה אם מותר לטלטל את הספוג כשהוא רטוב.

כלי שמלאכתו להיתר

אורח חיים 1234567

בגמ' שבת דף קכ"ג: מובא שבזמן נחמיה בן חכליה היו מהעם שנכשלו באיסורי שבת ולכן גזרו חכמים גדר וסייג לשמירת השבת ואסרו את כל הכלים בטלטול, אפילו כלים שמלאכתן להיתר, פרט למספר מועט של כלים שתשמישם תדיר מאד, והם: מקצוע של דבילה [איזמל שחותכין בו דבילה] וזוהמא ליסטרון של קדירה [כף גדולה שמסלקין בה זוהמא של קדירה] וסכין קטנה שעל גבי שולחן. וכאשר ראו חכמים שהעם החלו להזהר בהלכות שבת הקלו בגזירה זו עד שהתירו טלטול כלי שמלאכתו להיתר לצורך גופו ומקומו, ואח"כ חזרו והתירו טלטול כלי זה אף מחמה לצל [דהיינו לשמור על הכלי שלא ינזק].

ולמדו מזה הפוסקים דאפילו כלי שמלאכתו להיתר אין לטלטלו אלא לצורך, כגון שמטלטלו ע"מ שלא ינזק, אבל שלא לצורך כלל אסור לטלטלו.

אמנם ישנם כלים שמלאכתן להיתר שלא גזרו בהם חכמים איסור ומותר לטלטלם אף שלא לצורך כלל ויבוארו להלן בפרטי הדינים.

אוצר החכמה

טלטול כלי שמלאכתו להיתר

פד. כלי שמלאכתו להיתר מותר לטלטלו לכל צורך, אבל אסור לטלטלו שלא לצורך כלל^{קה}, וכגון שעון העומד על גבי שולחן מותר לטלטלו בין אם הוא

קד. ואין לומר דהספוג הוא כשמל"א שאין בו שימושי היתר, דהא ראוי הוא לקנח בו כשהוא יבש, ואף שהבה"ל סי' ש"כ סי"ז ד"ה ספוג הביא דהא"ר ותו"ש אסרו קינוח אף בספוג יבש משום לא פלוג, מ"מ כיון שכתב הבה"ל דמרש"י לא משמע כן והניח בצ"ע לדינא לכן אף שלמעשה יש לחוש לדברי הא"ר והתו"ש מ"מ מסתבר שלענין דיני מוקצה ה"ז כשאר כלי שמלאכתו לאיסור, ובצירוף השיטות דגם כשמל"א שאין בו שימושי היתר מותר לטלטלו לצוגו"מ.

ולענין טלטול הספוג כשהוא רטוב עיין מה שכתבנו לעיל פרק י"ג הערה פ"ג דמלשון רש"י שבת דף קמג. מבואר דעצם האחיזה בספוג בין האצבעות סוחטת אותו וה"ז אסור משום מלאכת סחיטה, ועיי"ש שהבאנו דלגבי טלטול מטליות רטובות לא כתבו הפוסקים להזהר מחשש סחיטה, וע"ע רמ"א סי' ש"א סמ"ו לגבי בגדים השרויים במים, וצ"ע. קה. כתב הרמב"ם פכ"ה ה"ג כל כלי שמלאכתו להיתר מותר לטלטלו בין בשביל עצמו של

כלי בין לצורך מקומו בין לצורך גופו וכו', ועיין מ"מ שכתב דנראה מדברי הרמב"ם שאין לטלטל כלי שמלאכתו להיתר אלא לצורך, אך אין לטלטלו שלא לצורך. וכן פסק השו"ע סי' ש"ח ס"ד. ועיין בחידושי הר"ן שבת דף קכג: שכתב מקור להא דאסור לטלטל כלי שמלאכתו להיתר שלא לצורך כלל מהגמ' גבי קנים של לחם הפנים שלא התירו ליתנם בשבת בעת סידור הלחם, משום שאפשר לסדרם במוצאי שבת ובהאי פורתא לא מיעפש, עיי"ש. אמנם הרשב"א דף קכד. כתב דהטעם של בהאי פורתא לא מיעפש אינו נותן לטלטול שם של טלטול שלא לצורך כלל, אלא דאין זה צורך חשוב כצורך גופו או מקומו, אלא הוא צורך מועט יותר, וכעין טלטול מחמה לצל, וביאר הרשב"א דהגמ' אתיא כרבה דס"ל בהך סוגיא דלא התירו כלי שמלאכתו להיתר אלא לצורך גופו ומקומו, ורק לפי רבה אמרו את הסברא דבהאי פורתא לא מיעפש, ואסור לטלטל. ונמצא שלפי הרשב"א אין מקור מהגמ' הנ"ל לאסור טלטול כלי שמלאכתו להיתר שלא לצורך.

והנה משיטת הר"ן הנ"ל יוצא לכאורה דאין לטלטל כלי שמלאכתו להיתר בשבת אף אם מחמת זה יצטרך לטרוח מערב שבת ובמוצאי שבת, דס"ל דזה לא חשיב צורך, וכדמצינו גבי קנים של לחם הפנים שהצריכו את הכהנים להכנס מע"ש ולסלק הקנים, ובמוצאי שבת לשוב ולהכנס על מנת ליתן את הקנים בין החלות של לחם הפנים, ועיין להלן בהמשך ההערה. וגם המאירי כתב דטלטול הקנים בשבת חשיב טלטול שלא לצורך כלל. וגם הרמב"ם פסק לדינא בפ"ה מתמידין ומוספין שטלטול הקנים אינו דוחה את השבת. ולפי הרשב"א הנ"ל אין מקור לכל זה.

והנה לפי הר"ן שביאר בגמ' דמה שאמרו שהמשניות נשנו לאחר התרת כלים היינו לאחר שהותרו הכלים לגמרי, ואפילו מחמה לצל, יקשה הא דמבואר שם גבי הפשטת קרבן פסח בשבת שלא התירו השתמשות במקלות משום שאפשר להניח ידו על כתף חברו. ולכאור' צ"ע דהא פשיטא ששימוש במקלות לצורך ההפשטה קל יותר משימוש בידו, ואטו נימא שאסור להשתמש בכלי שמלאכתו להיתר כאשר יכול לעשות את המלאכה בידו ע"י טורח, וא"כ לא יהיה היתר להשתמש במפצח אגוזים אם יכול לפצח את האגוזים בטורח ע"י ידיו, ואין המנהג כן. וכתב מו"ר הגר"ש אויערבאך שליט"א דנראה דאין ללמוד מהגמ' לזמננו, דבזמן הגמ' היו רגילים הרבה בהתעסקות וטורח, וכל מה שהיו יכולים לעשות אף ע"י קצת טורח לא היה כ"כ צריך לחפש לעשות יותר בקל. והיום נשתנה הדבר לאין ערוך, ואם אי אפשר לפצח בידיו בקל ממש שפיר חשיב צורך להשתמש בכלי, והמפצח בידיו הוא קצת כמתמיה, ויש ללמוד מזה להרבה דברים. ועוד הוסיף דאף לשיטת הר"ן הנ"ל בדין סידור הקנים יש לדון דאפשר דדוקא בענין לחם הפנים שהיה מקום פרסום גדול וגם יש סדר של הנהגה דקדקו יותר שהכל יסודר בהיתר גמור וזה נכנס בחלק של כל סידור וטורח העבודה, ויל"ע, עכ"ד. וולהרשב"א הנ"ל בלא"ה ניחא, דלשיטתו הסוגיא איירי כרבה דס"ל דלא הותר טלטול כלי שמלאכתו להיתר אלא לצורך גופו ומקומו, אך לדידן דקיי"ל דכלי שמלאכתו להיתר מותר בטלטול לכל צורך אין מקור להמנע משימוש בכלי כאשר יכול להשתמש בידיו אם יש בזה טורח, די"ל דכל כה"ג חשיב קצת צורך עכ"פ כמו צורך טלטול מחמה לצל, ויתיישבו בזה דברי שעה"צ סי' ש"ח ס"ק י"ג שהעתיק את הדין הנ"ל שאם אפשר בידיו לא ישתמש בכלי רק לגבי כלי שמלאכתו לאיסור ולא כתב זאת בסעיף ד' גבי כלי שמלאכתו להיתר. וכעיי"ו כתב גם בהגהת הגרא"מ הורוויץ זצ"ל בדף קכד.].

צריך להשתמש בו ובין אם צריך למקומו, ובין אם בא לטלטלו מחשש שינזק במקום בו הוא עומד, אבל אין לטלטלו שלא לצורך כלל. וכן מותר לטלטלו כדי שהחדר יהיה מסודר, דגם זה נחשב טלטול לצורך.

טלטול דברי מאכל וכתבי הקדש

פה. דברי מאכל וכתבי הקדש מותרים בטלטול אפילו שלא לצורך כלל^{קי}.

טלטול כוסות וצלחות

פו. גם כוסות וצלחות וסכו"ם מותרים בטלטול אפילו שלא לצורך כלל, דכיון שתשמישם תדיר לא גזרו בהם, ויש מחמירים גם בכלים אלו שאין לטלטלם שלא לצורך כלל^{קי}.

טלטול בגדים ותכשיטים

פז. יש שכתבו דלדעת הפוסקים שהתירו טלטול כוסות אף שלא לצורך כלל

ובעיקר נידון זה של טלטול כלי שמלאכתו להיתר, עיין בחידושים המיוחדים לר"ן ובריטב"א בשם מורו הרא"ה שכתבו בסוגיא שבת קכג: דכשהתירו כלי שמלאכתו להיתר מחמה לצל כלול בזה היתר לטלטלו אף שלא לצורך כלל. והמ"מ שם הביא שיטה זו בשם י"מ, וכתב דאין להם על מה שיסמוכו.

קו. שו"ע סי' ש"ח ס"ד, ומקורו בדברי הר"ן. ועיין ח"א כלל ס"ו ס"ב שכתב דמותר לטלטל דברי מאכל וכתבי הקדש אפילו אם ייחדן לסחורה. ולכאור' דבריו צ"ע דהא בגמ' שבת יט: נחלקו אם מותר לטלטל תמרי דעיסקא, ובשו"ע סי' תצ"ה ס"ד פוסק לאסור טלטולם ביו"ט, וחזינן שרק לגבי אוכלין המיועדים לאכילה אמר הר"ן דלא גזרו עליהם כלל [ולענין מש"כ החי"א דספרים העומדים למכירה מותרים בטלטול עיין להלן סעיף ק"ז]. עיין בספר שש"כ פ"כ הערה רס"ד שמביא בשם הגרש"ז אויערבאך זצ"ל שרק באוכלין המוכנים לאכילה אמרו שמותר לטלטלם אפילו שלא לצורך, אבל אם אינם מוכנים לאכילה כגון שהם טבל [אף באופן שמותר להפריש בשבת כגון שהתנה עליו מערב שבת] או כגון דגים שאינם מבושלים ביו"ט [שאינם מוקצה כיון שמותר לבשלם], מ"מ אין להתירם בטלטול אלא לצורך, ולמד כן מדברי הפמ"ג, עיי"ש. ויש לעיין לפ"ז אם דברי מאכל קפואים חשיבי כאוכלין או דכיון שכעת אינם ראויים אין לטלטלן אלא לצורך.

קז. מ"ב סי' ש"ח סקכ"ג. ועיין בהגהת הגרא"מ הורוויץ זצ"ל דף קכג: על תוד"ה ומקצוע.

הוא הדין דמותר לטלטל בגדים ותכשיטים^{קח}, וכמו כן מותר לטלטל משקפיים ושעון יד^{קט}.

מוקצה מחמת חסרון כיס

במשנה שבת דף קכג: איתא רבי יוסי אומר כל הכלים ניטלין חוץ מן המסר הגדול ויתד של מחרישה, ופרש"י דהנך קפיד עלייהו ומייחד להם מקום דלא חזו למלאכה אחרת. ובגמ' דף קנז. מכנים מוקצה זה בשם מוקצה מחמת חסרון כיס. ומבואר מזה דמוקצה מחמת חסרון כיס הוא חפץ שבני אדם מקפידים עליו וזהירים מאד בהשתמשות בו ובטלטולו, ומחמת הקפדה זו אין עתידים להשתמש בו בשבת, וכיון שאין בו שום השתמשות בשבת לכן חלה בו הקצאה גמורה והוא אסור בכל טלטול, ואפילו לצורך גופו ומקומו אסור לטלטל^{קיא}.

קח. שש"כ פ"כ סעיף פ. ויש לעיין במה שמצוי שאדם מטלטל בידיו כלים העומדים לפניו ^{המקצה} דרך משחק וכמתעסק בעלמא, וקשה מאד להמנע מזה כיון שהידים עסקניות, האם כה"ג חשיב טלטול שלא לצורך כלל או דכיון שזה בגדר ההנהגה הטבעית שלו נמצא שעושה זאת מאיזו סיבה וי"ל דחשיב כצורך האדם. וכתב לן הגר"ח קניבסקי שליט"א לגבי מקרה שאדם רגיל לטלטל חפצים מחמת שיעמום כמתעסק בעלמא ללא צורך כלל אך אם יורו לו שהדבר אסור קשה לו מאד להמנע מרוב הרגלו, שהחזון איש הורה בזה דחשיב צורך והרי זה מותר.

ובספר חוט שני עמ' צ"ט הביא שהחת"ס היה רגיל להזהר כל ימות השבוע מליגע בלי כוונה בכלי כדי שלא ישכח בשבת ויטלטל כלים שלא לצורך.

קט. נראה דמשקפיים ושעון יד דינם כבגדים ותכשיטים ששימושם תדיר מאד.

קי. עי' בגמ' שבת דף קכג. דאיתא התם הכל מודים בסיכוי זיירי ומזורי [כלים של צבעים או של אורגים] דכיון דקפיד עלייהו מייחד להו דוכתא. והנה בשו"ע סי' ש"ח ס"א לא העתיק את הלשון שמייחד לו מקום אלא רק שמקפידים שלא לעשות בכלים אלו תשמיש אחר שאינם מיועדים לו. ובשעה"צ סי' ש"י ס"ק י"ט ציין לדברי הבית מאיר שנקט דאין דין מוקצה מחמת ח"כ אא"כ הדרך להקפיד ולייחד לו מקום. ולכאור' נראה שאין כאן ב' שיטות חלוקות בהגדרת מוקצה מחמת ח"כ אלא ביאור מה שהצריכו קביעות מקום הוא דכלים העלולים להגזק דרך בני אדם להזהר בהם ולהניחם במקום משומר ואין משנים את מקומם אלא לצורך, ולא בעינן שייחד לזה דוקא מקום מסוים וקבוע [וכך כתב הגרש"ז אויערבאך זצ"ל, הובא בספר שש"כ פ"כ הערה נ'], וממילא הגדרה זו תהא קיימת גם לדעת השו"ע.

קיא. והנה מוקצה מחמת ח"כ הוא מוקצה חמור יותר משאר סוגי המוקצה, וגם ר"ש דלית ליה איסור מוקצה, ואינו אוסר מוקצה מחמת מיאוס וכיוצ"ב, מ"מ מודה הוא במוקצה מח"כ [שבת דף קנז.], ונראה דהטעם דמחמת הקפידא שמקפידים עליו יש היסח דעת

והנה יש מהאחרונים^{ק"ב} שכתבו שאין כלי נעשה מוקצה מחמת חסרון כיס אלא כאשר מלאכתו אסורה בשבת, אבל אם מלאכתו מותרת אין הוא מוקצה, אמנם אין הדברים בדוקא, אלא ישנם גם כלים שמלאכתם להיתר שהם מוקצה מחמת חסרון כיס, וכגון כלים העומדים לסחורה שאף אם מלאכתן להיתר כגון קערות וכוסות העומדים בחנות הרי הם אסורים בטלטול. אלא יסוד הדין הוא דכל שאין הכלי מוכן כלל לשימוש בשבת ובעליו מקפידים על כך הרי זה מוקצה, ולכן בדרך כלל כלים שמלאכתן להיתר אינם מוקצים מחמת ח"כ שהרי הם מוכנים לשימוש בשבת [משא"כ אם מלאכתן לאיסור אין להם שימוש בשבת משום שהשימוש שהם מוכנים לו בימות החול אסור בשבת ושימוש אחר הבעלים מקפידים שלא לעשות בהם], אך כלים שבחנות אף שמלאכתן להיתר אינם מוכנים לשימוש בשבת משום שעלולים להפגם, ונמצא שבכלים אלו יש הקצאה גמורה של הבעלים למרות שמלאכתן להיתר^{ק"ג}.

ואין חילוק בין כלי שדמיו יקרים לבין כלי שאין דמיו יקרים, אלא אם האדם מקפיד עליו וזהיר בו שלא יפגם הרי זה מוקצה אף בדבר ששוויו מועט, ואם אינו מקפיד עליו אין הוא בגדר מוקצה מחמת ח"כ אף שדמיו יקרים^{ק"ד}.

גמור מטלטולו והרי הוא חוזר להיות כעצים ואבנים שאינם מיוחדים כלל לשימוש האדם, ובעצים ובאבנים מודה ר"ש לאיסור מוקצה. ועיין במילואים אות ה' במה שהארכנו בדברי המג"א סי' ש"ח ס"ק י"ט בדין מוקצה מחמת ח"כ שנשבר בשבת, ובדברי רע"א ריש סי' ש"ח במוקצה מחמת ח"כ שיחדרו באמצע שבת לתשמיש היתר. קיב. גר"ז סי' ש"ח ס"ד.

וכן מש"כ המשנ"ב סי' ש"ח ס"ק ח' דתיבה גדולה וכבדה שאדם נוהר בימות החול מלהניעה ממקומה שמא תתרועע הויא מוקצה מחמת חסרון כיס ואסור לטלטלה בשבת, אינו סותר למש"כ האחרונים הנ"ל דדין מוקצה מחמת חסרון כיס אינו אלא בכלי שמלאכתו לאיסור, והטעם כנ"ל דכיון שהאדם מקצה את דעתו מטלטל את התיבה הזו ממילא אינה מוכנה לשימוש בשבת, וכמו שביארנו למעלה בענין כלים העומדים לסחורה.

קיד. בעיקר ההגדרה של מוקצה מחמת ח"כ יש להוסיף דהנה לעיל סעיף ו' הובאה מחלוקת הראשונים והאחרונים בכלי שמלאכתו לאיסור שאין בו שימושים של היתר אם דינו ככשמל"א ומותר לטלטלו לצורך גופו ומקומו או שדינו כמוקצה מחמת גופו ואסור לטלטלו כלל. והנה להך צד שדינו כמוקצה מחמת גופו הטעם הוא משום שהכלי אינו מוכן לשום מלאכה, דעיקר מלאכתו אסורה בשבת ולשאר שימושים אינו ראוי, וא"כ

הגדרת מוקצה מחמת חסרון כיס

פח. כלים או חפצים שבני אדם מקפידים עליהם וזהירים בהם שלא ינזקו ומחמת ההקפדה והזהירות אינם מוכנים לשום שימוש בשבת הרי הם בגדר מוקצה מחמת חסרון כיס, ואסור לטלטלם אף לצורך גופם או מקומם. ולכן כלי נגינה שאדם זהיר בו ובשעה שאינו משתמש בו נותנו בנרתיק, הוא בגדר מוקצה מחמת חסרון כיס, שהרי אסור לנגן בשבת ומחמת הקפידא אדם אינו עושה בו שום שימוש אחר אלא מקצה דעתו ממנו לגמרי. וכן סכין של שחיטה היא בגדר מוקצה מחמת חסרון כיס בשבת שהרי אין שוחטים בשבת ומחמת הקפידא אדם מקצה דעתו ממנו לגמרי. גם חלקים של מיקסר ומעבדי מזון הם בגדר מוקצה מחמת חסרון כיס.

מוקצה מחמת חסרון כיס בכלי שמלאכתו להיתר

פט. כלי שמלאכתו להיתר ואין האדם מקצה דעתו ממנו, הרי הוא מותר בטלטול אף אם הוא כלי העלול להפגם ורגילים להקפיד עליו ולייחד לו מקום. ולכן אדם שראיתו חלשה ונזקק להשתמש בזכוכית מגדלת לצורך קריאה מותר לטלטלה בשבת, אף שהוא כלי שמקפידים עליו הרבה. והטעם שהרי הוא מוכן לשימוש ואין אדם מקצה דעתו ממנו^{קטו}.

גם דין מוקצה מחמת ח"כ דומה לזה, דמחמת הקפידא אינו מוכן לשום שימוש בשבת, בין אם עיקר מלאכתו לאיסור כסכין של שחיטה ובין אם עיקר מלאכתו להיתר ככלים העומדים לסחורה. אך להך צד דכשמלא"א מותר לטלטלו לצורך גופו ומקומו אף אם אין לו שימושים של היתר ואינו מוכן לשום שימוש, על כרחנו לומר שמוקצה מחמת ח"כ גרע טפי, שאין הקצאתו רק משום העדר שימושים השייכים בו בשבת אלא הקצאתו היא מחמת זהירות וקפידא של הבעלים, שאף ביום חול ששימשו להיתר זהירים הם בו מאד ושומרים אותו בנרתיק וכיוצ"ב, ולכן בשבת שאינו עומד בפועל למלאכה אמרינן דהקפידא של הבעלים היא דחייה גמורה משימוש ולא רק העדר שימוש, ובזה גזרו חכמים דין מוקצה מחמת ח"כ.

קטו. וכן אם יש קנקן יקר מאד ליין והאדם משתמש בו רק לעיתים רחוקות מ"מ מסתבר שאין זה בגדר מוקצה מחמת ח"כ אף בשבת שלא היתה דעתו כלל להשתמש בכלי הזה, דסו"ס אין בו הקצאה גמורה ואפשר שיימלך בדעתו להשתמש בו. ואם יש קנקן יקר מאד שהאדם אינו מייעד אותו כלל לשימוש ומעמיד אותו בארון רק כדי שישמש לנוי יש לעיין אם בכה"ג יחשב מוקצה מחמת ח"כ [וכדלעיל בהקדמה לסעיף פ"ח שאף בכלי שמלאכתו להיתר משכחת לה מוקצה מח"כ] או שגם בכה"ג אמרינן דסו"ס מלאכתו להיתר ואינו מוקצה, וצ"ע בזה, די"ל דכבר הסיח דעתו לגמרי ממלאכתו ואין זה כלל כלי ליין רק כלי לנוי. ומאידך גיסא י"ל דגם בתורת כלי לנוי אכתי לאו מוקצה

כלי שבעליו אינם מקפידים עליו

צ. כתבו הפוסקים שענין הקפידא בדין מוקצה מחמת חסרון כיס תלוי בבעלים, שאם הבעלים אינם מקפידים אין זה נחשב מוקצה מחמת חסרון כיס אף ששאר בני אדם מקפידים על כלי זה קטז.

ולכן מכשיר הקלטה [טייפ] שבעליו מקפיד עליו וזהיר להניחו במקום משומר וכיוצ"ב הוי מוקצה מחמת חסרון כיס, ואם אינו מקפיד עליו כל כך אינו אלא ככלי שמלאכתו לאיסור, וראה הערה ק"י.

נייר העומד לכתיבה

צא. נייר העומד לכתיבה ואדם מקפיד עליו שלא להשתמש בו אלא למטרה זו, וזהיר בו שלא יתלכלך ולא יתקמט, הרי זה בכלל מוקצה מחמת חסרון כיס, ואין לטלטלו כלל. ואף שהנייר אינו יקר ערך מכל מקום דינו כמוקצה מחמת חסרון כיס משום שאדם מקפיד עליו וזהיר בו קיח.

נייר העומד לכתיבה שאין האדם מקפיד עליו כל כך והוא משתמש בו לפעמים לצורך אחר המותר בשבת, כגון להניחו על כסא בשעה שרוצה לעמוד עליו, אינו מוקצה מחמת חסרון כיס. אמנם כיון שנייר זה נועד בעיקרו לכתיבה יש להסתפק בו אם דינו ככלי שמלאכתו לאיסור ומותר לטלטלו לצורך גופו ומקומו, או שדינו ככלי שלא נגמרה מלאכתו שהוא כמוקצה מחמת גופו, ואסור בכל טלטול, וראה הערה קיט.

הוא הואיל ואין נמנעים מלהזיזו ממקום למקום בתוך הארון לכן חשיב כלי שמלאכתו להיתר מחמת מלאכת נוי שלו [וקיל טפי מתמונה התלויה על הקיר, עיין לקמן סעיף ק"ג, דהתם יש לה קביעות מקום גמורה ואינו רגיל כלל להזיזה ממקומה ולכן אם היא עלולה להפגם ולהשבר חשיבא מוקצה מחמת ח"כ, ואם אינה שבירה כ"כ יש שנקטו שאינה מוקצה, והחזו"א נקט דהויא מוקצה מחמת שיש לה קביעות מקום גמורה].

קטז. משנ"ב סי' ש"ח ס"ק ו'.

קיו. עיין שו"ת אג"מ אור"ח ח"ה סימן כ"א אות ג' שנוקט שמכשיר הקלטה אינו מוקצה מחמת ח"כ, ומסתמא כוונתו באופן שאין הבעלים זהירים בו ואינם מקפידים עליו. והנה גם באופן זה הוי לכאור' בגדר כשמל"א שאין לו שימושי היתר, שנתבאר דינו לעיל סעיף ו', ועי' מש"כ שם בסוף הערה כ"א בנידון כלים אלו המצויים על השולחן ורגילים להניחם על ניירות שלא יתפזרו אי חשיב כשימושי היתר.

קיח. משנ"ב סי' ש"ח ס"ק ג'.

קיט. בענין נייר חלק העומד לכתיבה אך אין האדם נמנע מלהשתמש בו לפעמים שימוש היתר כגון להניחו על גבי כסא על מנת לעמוד עליו או לעטוף בו איזה חפץ, יש לדון בתרתי: [א]. יש לדון אם נייר כזה יש לו תורת כלי, הואיל וייצרו אותו בבית חרושת

וחתכו אותו לפי מידה באופן שראוי הוא לכתוב עליו, או דנימא דכיון שעדיין לא כתבו עליו אין הוא בגדר כלי אלא בגדר גולמי כלים שלא נגמרה מלאכתו. ואי נימא דאין לו תורת כלי א"כ יש לדמותו לכאורה לבקעת של עץ, עיין לעיל סעיף ז', שדינה כמוקצה מחמת גופו אף שראויה היא לשימוש היתר כגון לסמוך בה את הדלת, הואיל ומלאכתה לאיסור ואין בה תורת כלי, וה"נ נייר זה שאינו ראוי לשימוש אלא ע"י מלאכה אסורה אינו עדיף מדבר שמלאכתו לאיסור, והא דראוי לעטוף בו איזה דבר אינו עדיף מהא דבקעת הראויה לסמוך בה את הדלת. [ב]. אף את"ל דיש לנייר תורת כלי מ"מ נראה דאינו עדיף מכלי שמלאכתו לאיסור, שאין לטלטלו אלא לצורך גופו ומקומו, וה"נ נייר זה שעיקרו עומד לכתוב עליו י"ל דמיקרי כשמל"א, ושימושי ההיתר שלו אינם עדיפים מהא דקורנס דחזי לפצח בו אגוזים.

והנה בשעה"צ סי' שי"ב סק"ט מביא בשם הפמ"ג דנייר חלק שאין מקפידין עליו אינו מוקצה משום שעומד לכסות בו פי הפך, וכתב שעה"צ שזה דלא כתו"ש שהצריך שייחד את הנייר לשימוש היתר, ולכאורה משמע בפמ"ג שהנייר אינו מוקצה כלל אף שעיקרו נועד לכתוב עליו. ומשמע דמותר בטלטול אף שלא לצורך גופו ומקומו, ואולי הך שימוש של כיסוי פי הפך היה מצוי ביותר, וכלשון הפמ"ג שעומד לכסות בו פי הפך, ולכן לא דן זאת הפמ"ג כדבר שעיקרו למלאכת איסור.

ולגבי השאלה אי חשיב דבר שיש לו תורת כלי או דהוי כגולמי כלים, עיין גר"ז סי' ש"ח ס"ו שכתב דנייר העומד לכתובה שמקפידים עליו שלא להשתמש בו תשמיש אחר אין עליו תורת כלי כלל [מלבד דהוי נמי מוקצה מחמת ח"כ], ועיין בדברי הגרי"ש אלישיב שליט"א שהובאו בספר שבות יצחק [מוקצה] פ"ה ס"ד שבאר דכוונת הגר"ז דמתוך שהכתיבה נשארת על הנייר בקביעות לכן גליון נייר חלק הוי כדבר שלא נגמרה מלאכתו והכתיבה היא השלמת צורתו [ואין הכתיבה נחשבת רק השתמשות בנייר], וא"כ נראה דלפי הגר"ז גם נייר כתיבה דידן אין לו תורת כלי [ואף שהגר"ז כתב זאת על נייר שמקפידים עליו שלא להשתמש בו י"ל דזה משום שבנייר שלא הקפידו עליו היו רגילים הרבה להשתמש בו לצור ע"פ צלוחיתו וכיוצ"ב ולכן הוי כלי לשאר שימושים, אך נייר כתיבה המצוי בזמננו כל עיקרו נועד לכתוב עליו ולא מסתבר שיחשב כלי מחמת שימושי ההיתר המועטים שאפשר לעשות בו]. ונמצא לכאורה שלפי הגר"ז דס"ל דאין לנייר תורת כלי דינו כבקעת [עיין סעיף ז'] שאסורה לגמרי בטלטול, אף לצורך גופו ומקומו, כיון שאין לה תורת כלי, אמנם אפשר שלענין הך דינא דבקעת [והיינו דדבר שמלאכתו לאיסור שאין לו תורת כלי אסור בכל טלטול] אפשר דנייר חשיב טפי כדבר שיש לו תורת כלי כיון שייצרו אותו בבית החרושת וחתכוהו לפי מידה ונעשתה בו הכנה רבה [עיין לעיל הערה כ"ד במה שהבאנו מדברי הגרש"ז אויערבאך זצ"ל בענין אבקת כביסה, והכא בחד צד קיל טפי כיון שאין זה דבר ששימושו מכלה אותו]. ומדברי המשנ"ב ס"ק ג' שאסר את הנייר רק מדין ממח"כ משמע דס"ל דיש לנייר תורת כלי. אמנם גם אם ננקוט שיש לנייר תורת כלי מ"מ אין להתירו בטלטול אלא לצורך גופו ומקומו. ולענין מעשה צ"ע אי שרי לטלטלו לצוג"מ. והגרשז"א זצ"ל כתב במכתב הנדפס בסוף ספר מאור השבת ח"א [מכתב י' ג'] דבדף יחיד של נייר אין מקפידים כלל בזמננו מלנקות בו איזה לכלוך ולכן אינו מוקצה כלל, והיינו כמש"כ הפמ"ג שהובא לעיל בהערה זו, וצ"ע דשימוש זה אינו שכיח כ"כ ואכתי יהא ככלי שמלאכתו לאיסור. ולגבי חבילה של דפים גם הגרשז"א זצ"ל נקט דהוי כמוקצה מחמת ח"כ.

מחברת העומדת לכתיבה

צב. מחברת העומדת לכתיבה היא בגדר מוקצה מחמת חסרון כיס כיון שהאדם מקפיד עליה שלא להשתמש בה למטרה אחרת פרט לכתיבה. ואם החל לכתוב בה, והדברים הכתובים נחוצים לו יותר מהדפים הריקים, אין המחברת מוקצה ומותר לטלטלה. ולענין דפדוף בדפים הריקים עיין הערה קי. אך אם הדפים הכתובים במחברת אינם נחוצים לו כלל אסורה המחברת בטלטול קכא.

מעטפות העומדות למשלוח

צג. מעטפות העומדות למשלוח, אם מקפידים שלא להשתמש בהן שימוש המותר בשבת הרי הן בגדר מוקצה מחמת חסרון כיס, ואם משתמשים בהן לעתים לשימוש המותר בשבת הרי הן כלי שמלאכתו לאיסור, והטעם משום שעיקר מלאכתן לשלוח בהן מכתב, ואינן ראויות לכך בלי מלאכות אסורות של כתיבה והדבקת בול.

בולי דואר

צד. בולי דואר העומדים למשלוח הם מוקצה מחמת חסרון כיס, ואם אינם עומדים למשלוח, כגון בולים הנמצאים אצל אספן בולים והוא מסתכל בהם לפעמים להנאתו, הם בגדר כלי שמלאכתו להיתר.

מסמכים מסחריים

צה. מסמכים מסחריים, חוזים ושאר תעודות שאדם שומרם בביתו ונזהר בהם

קכ. עיין בספר דינים והנהגות מהחזו"א פרק י"ד סכ"א שכתב דמותר לדפדף במחברת משום שכל המחברת נחשבת ככלי אחד המוכן לשימוש בשבת וגם הדפים הריקים הם חלק מהכלי. וכתב לן הגר"ח קניבסקי שליט"א שהיתר זה נאמר גם באופן שרק בדף אחד במחברת כתובים ד"ת. ובספר שש"כ פ"כ ספ"ד כתב דטוב להמנע מלדפדף בדפים הריקים, ועיין ש בהערה שמביא שהגרש"ז אויערבאך זצ"ל הסתפק בדבר, שמא דין המחברת כדין מפה שחלק ממנה נעשה מוקצה [כגון שנעשתה בסיס לנרות, עיין לקמן סעיף ר"צ], ושאר המפה מותרת, וה"נ הדפים הריקים יהיו מוקצה אף שהדפים הכתובים מותרים, אך סיים בצ"ע, דכיון שאנו מתירים את המחברת כולה בטלטול אף שבטלטול הוזה נכללים הדפים שהם מוקצה א"כ אפשר שאין איסור מוקצה בזה כלל. קכא. שש"כ פ"כ ספ"ד.

שלא ינזקו ולא יפגמו, ובכלל זה פנקסי שיקים, דפי חשבון מהבנק, כרטיס אשראי וכל כיוצ"ב הם מוקצה מחמת חסרון כיס.

קבלה שניתנה על תרומה או תשלום

צו. קבלה שניתנה עבור תרומה, אם האדם שומר אותה ומקפיד עליה כגון לצורך ניכוי מס הרי היא מוקצה מחמת חסרון כיס וכן אם הוא שומר את הקבלה כראיה על התשלום הרי היא מוקצה מחמת חסרון כיס. קבלה שאינה נחוצה לאדם כלל והיא עומדת להזרק לאשפה כגון קבלה על תשלום במכולת הרי היא כפסולת והיא מוקצה מחמת גופו.

תעודת זהות

צז. תעודת זהות היא מוקצה מחמת חסרון כיס משום שאדם מקפיד לשומרה בנרתיק, ואינה ראויה לשימוש בשבת^{קכב}.

גליון הערכה

צח. גליון הערכה שבו רשומים הנהגותיו של התלמיד והישגיו בלימודים אינו מוקצה^{קכג}.

דיני מוקצה באתרוג

צט. אתרוגים העומדים למכירה דינם כמוקצה מחמת חסרון כיס. והוא הדין במי שקנה אתרוג והוא מקפיד עליו מאד ומשתדל להמנע מלטלטלו ומלמשמש בו כדי שלא יפגם נזיו, דינו כמוקצה מחמת חסרון כיס דבאופן זה אין האתרוג עומד להריח בו^{קכד}.

קכב. שש"כ פכ"ח סעיף ו'.

קכג. שהרי מותר לקרוא בגליון זה לצורך חינוכו של התלמיד, אמנם גליון ציונים שאינו קשור ללימודי קודש נראה שאסור לקרוא בו משום גזרת שטרי הדיוטות [עיין לקמן פרק כ"ב סעיף קל"ג], ומעתה אם הוא גליון ציונים נפרד שאין בו ציונים בלימודי קודש או בהנהגת התלמיד ומקפידים לשמור עליו שלא ייפגם ה"ז מוקצה מחמת ח"כ. קכד. ופעמים שאדם מקפיד על האתרוג בימים שקודם החג, אך לאחר היום הראשון אינו מקפיד כ"כ, ובאופן זה אם אינו מקפיד על האתרוג מלהריח בו, אין זה מוקצה מח"כ, שהרי מותר להריח באתרוג כמבואר בסימן תרנ"ג.

אתרוג שנפסל ביו"ט באופן שאינו כשר למצוה אף בשעת הדחק, כגון שנעקר הפיטם כולו ממקומו, או שנעקר כל העוקץ, ומעתה אינו עומד אלא להריח בו, נראה לכאורה

מצות קודם הפסח

ק. מצות המיועדות לחג הפסח יש להבחין בהן בין אופנים שונים:

[א]. מצות שעתיד לאכול מהן בכל שבעת ימי הפסח ואינן מיועדות בדוקא לקיום המצוה בליל הסדר אינן מוקצה בשבתות הקודמות לפסח^{קכ}, ואף בערב פסח שחל להיות בשבת שאסור לאכול מצה מכל מקום ראויות הן לקטנים^{קכ}.

[ב]. מצות המיועדות בדוקא לקיום מצוות מצה בליל הסדר, אם יש לו כמות מצומצמת מהן יש להסתפק בדין אם נחשבות כמוקצה מחמת חסרון כיס בשבתות הקודמות לפסח^{קכ}.

ובערב פסח שחל להיות בשבת שהמצות האלו אסורות באכילה יש מהפוסקים שכתבו דמצות אלו הן מוקצה^{קכ}.

כלי חמץ בפסח

קא. לענין טלטול כלי חמץ בפסח ראה הערה קכט.

דהוי מוקצה, דנהי שהיה מותר להריח בו גם בזמן שהיה כשר למצוה, וכמבואר בשו"ע סי' תרנ"ג דאתרוג של מצוה מותר להריח בו, מ"מ בדרך כלל ביו"ט ראשון הבעלים מקפידים מאוד שלא לטלטלו אלא למצוה. ולא ע"מ להריח בו, ונמצא שבתחילת יו"ט עמד האתרוג רק למצוה, ועכשיו שנפסל עומד הוא להריח בו, והוי נולד, דהכנתו לשימוש הנוכחי באה לו באמצע יו"ט, וקיי"ל לאסור נולד ביו"ט כמבואר ברמ"א תצ"ה ס"ד. ובאופן שאין הבעלים מקפידים כ"כ על האתרוג בזמן כניסת יו"ט, נראה דלא הוי נולד, דמתחילת יו"ט הוכן גם להריח בו. והעירונו שלדעת החזו"א סי' מ"ג ס"ק י"ב דבהמה שנתנבלה אינה נולד מסתבר דה"נ באתרוג שנפסל.

קכה. כן נראה מסברא, והטעם משום שכאשר יש לו כמות גדולה של מצות המספיקה לשבעת ימי החג אין קפידא גמורה מליקח אחת מהן ולאוכלה, ולא גרע מאוכלין העומדים לסחורה שאינם מוקצה. ואף להנוהגים שלא לאכול מצה מר"ח ניסן מ"מ אין דין מוקצה מחמת מנהג זה, ועוד דחזי לקטנים.

קכו. עיין פמ"ג בא"א סי' תמ"ד סק"א.

קכז. יש להסתפק במצות אלו המיועדות בדוקא למצוה אם דינן כמוקצה מחמת ח"כ משום שמקפיד מאד שלא לאוכלן קודם הפסח וכעין מה שנתבאר באתרוג בסעיף צ"ט, או דכיון שסו"ס הן אוכלין ואינם אסורים באכילה י"ל דלעולם אין בהן הקצאה גמורה וכמו שהקלו באוכלין העומדים לסחורה שאין דינם ככלים העומדים לסחורה אשר הם בגדר מוקצה מחמת ח"כ.

קכח. פמ"ג סי' תמ"ד בא"א סק"א, ובספר שש"כ פ"כ הערה ע"ה הביא מהמנחת שבת בשם שו"ת שו"מ דהיינו כאשר יש לו כמות מצומצמת מהמצות האלו.

קכט. עי' שו"ע סי' תנ"א ס"א שכתב דיש להצניע בפסח את קדירות החמץ כדי שלא יטעה להשתמש בהן בפסח. והרמ"א בסוף הסעיף ציין לשו"ע יו"ד סי' קכ"א, וכתב המשנ"ב

כלי פסח בשאר ימות השנה

קב. כלי פסח שאדם מקפיד שלא להשתמש בהם לאכילה בשאר ימות השנה הרי הם מוקצה מחמת חסרון כיס, וראה הערה קל.

תמונה התלויה על הקיר

קג. תמונה התלויה על הקיר אם מקפידים עליה שלא תפגם ולא תשבר וכאשר הוסרה מהקיר נזהרים בה מאד דינה כמוקצה מחמת חסרון כיס, היות והאדם מקצה דעתו לגמרי מלטלטה קלא.

ס"ק ט"ז שכוונתו של הרמ"א לציין להא דמבואר שם דמותר להשתמש בצונן באופן עראי בכלים הבלועים מאיסור. ולפ"ז לכאורה אין כלי חמץ נחשבים מוקצה בפסח כיון שמותר להשתמש בהם באופן עראי בצונן [והנה לשון הרמ"א סי' קכ"א היא דמותר להשתמש בדרך עראי כגון כשהוא בדרך או בבית נכרי, ומשמע שבביתו של הישראל אין היתר להשתמש בדרך עראי, וכן כתב שם בספר ערוך השולחן, וכן כתב בספר יד יהודה סי' צ"ד בפירוש הקצר ס"ק כ"א. אמנם החכמת אדם כלל נ"ו ס"ד התיר באופן עראי אף בבית ישראל]. אמנם לגבי כלי חרס אפשר שיש להחמיר משום שבשו"ע סי' תנ"א סכ"ב איתא דנהגו שלא להשתמש כלל בכלי חרס בלועים מחמץ, ואפשר דמשום המנהג הזה יחשבו כלי חרס מוקצה. ועיין בספר אשל אברהם [בוטשאטש] סי' תמ"ז ס"א שכתב דהמוצא חמץ בביתו בפסח מותר מן הדין לכפות עליו כלי חמץ [ועיי"ש מה שהוסיף], ומבואר דלא ס"ל דהוי מוקצה מחמת גופו. ועיין בספר הליכות שלמה [הלכות פסח פרק י' הערה ס"ז] שהביא הוראת הגרש"ז אויערבאך זצ"ל במעשה שנפלו בפסח כלי חמץ מהארון בו היו סגורים ואמר הגרש"ז א שמותר להכניסם לארון, אך לא ביאר את טעמו, ובספר שלמי יהודה פ"ו סכ"ה הביא הוראת הגר"ש אלישיב שליט"א שאסר טלטול כלי חמץ בפסח משום דהוי כנתנם באוצר ומקפיד עליהם, ולכאורה לפ"ז הוי מוקצה מחמת ח"כ, וכן אסר הגר"נ קרליץ שליט"א בספר חוט שני.

קל. ספר שבות יצחק על עניני מוקצה פרק א' בשם הגר"ש אלישיב שליט"א, שש"כ פ"כ סכ"ב, ועיי"ש בהערת הגרש"ז אויערבאך זצ"ל שכתחלה אסר זאת משום שבני אדם מקפידים שלא לאכול בהם בשאר ימות השנה, ואח"כ חזר והסתפק שמא הואיל ומיוחדים לאכילה וזה גם השימוש שבא לעשות בהם עתה ה"ז דומה לבגד המיוחד רק לזמן מסויים, וכגון קיטל, דאינו מוקצה בשבת, עיי"ש. ולכאורה יש לדון דכלי פסח שאני משום שאם ישתמש בכלים אלו לחמץ שוב לא ישתמש בהם לפסח ונמצא השימוש פוגמם ולכן האדם מקפיד שלא להשתמש בהם בשאר ימות השנה וממילא אסור לטלטלם. ומו"ר הגר"ש אויערבאך שליט"א כתב דאה"נ דלגבי שימוש באופן שמעתה יהפוך לכלי חמץ מסתבר שיש ע"ז קפידא, והנידון הנ"ל הוא במשתמש באופן שאין חשש בליעת חמץ עכ"ד. ולפ"ז אם שייך להשתמש בכלי זה באופן שלא יבלע חמץ א"כ אינו מוקצה ושרי לטלטלו. ובספר חוט שני עמ' פ"ח כתב דמסתבר שכלי פסח אינם מוקצה בשאר ימות השנה, וטעמו כעין סברת הגרש"ז הנ"ל.

קלא. עיין ספר ראש יוסף [לבעל הפמ"ג] שבת דף מ"ו שדן ללמוד מתוס' שם ד"ה והא,

ואם אין התמונה עלולה כל כך להשבר או להפגם, יש שנקטו דאין בה דין מוקצה אלא דינה כאגרטל המונח לנוי, שהוא כלי שמלאכתו להיתר^{קלב}, ודעת החזו"א^{קלג} שהיות וקבע לה מקום ואין רגילות לטלטלה דינה כמוקצה גמור ואין לטלטלה אף לצורך גופו ומקומו.

טלטול כלים העשויים לנוי

קד. מותר לטלטל אגרטל או כלי אחר העומד לנוי והרי הוא ככלי שמלאכתו להיתר^{קלד}.

כלים העומדים לסחורה

קה. בעל חנות כלים המקפיד שלא להשתמש בכלים העומדים למכירה מחשש שמא יפגמו דינם כמוקצה מחמת חסרון כיס^{קלה}, ואף שכלים אלו

אמ"ח 1234567

דכלי שאדם קובע לו מקום מחמת חשיבותו הוי מוקצה מחמת ח"כ, ועיי"ש מה שהביא מספר פנ"י. וע"ע בספר שש"כ פ"כ סכ"ב שאסר בשעון קיר ובתמונה יקרה שמקפידים עליהם.

נתמונה התלויה על הקיר אשר לפעמים היא מתעקמת מחמת בנ"א הנתקלים בה, יש לדון אם מותר ליישר אותה כדי שתעמוד באופן נאה אף באופן שהיא מוקצה מחמת ח"כ, די"ל שלענין טלטול זה הנעשה במקום בו תלויה התמונה לא הוקצתה התמונה כלל. וכן אפשר דמותר לטלטל נויי סוכה במקומם, וכן אפשר דמותר לטלטל את הסדינים התלויים בסוכה במקומם אם אינו מקפיד מלטלטלם, דלענין טלטול זה לא הוקצו מעולם. ואין לשאול דא"כ בכל מוקצה מחמת ח"כ יהא מותר לטלטלו בארון בו הוא נמצא ממקום למקום, דעל טלטול זה אין מקפידים, י"ל דמ"מ אין כלי זה מוכן לשימוש בשבת וכל שאינו מוכן לשימוש אסור לטלטלו, משא"כ תמונה זו אשר היא מוכנת לטלטול זה הגעשה לצורך שימושה י"ל דלענין טלטול במקום זה בו היא משמשת לא הוקצתה כלל, ואין להקל בלי ראייה ברורה].

קלב. כן משמע בספר ראש יוסף הנ"ל, וכ"כ בשו"ת אג"מ או"ח ח"ה סי' כ"א אות י"ג, ובספר שש"כ שם.

קלג. סי' מ"ג סק"ז, וראה לקמן סעיף קי"א. ומה שציין לשע"ת סי' ש"ח סק"ה צריך לכאורה ביאור, דהאחרונים שאסרו טלטול שעון אסרו זאת גם בשעון כיס שרגילות לטלטלו, ורק בספר מו"ק מצינו שאסר טלטול שעון גדול העומד בתיבה, אך עיי"ש שהתיר לטלטלו לצורך מקומו, והיינו שדן אותו ככשמל"א ולא כמוקצה מחמת ח"כ, וכך העתיק במשנ"ב סי' ש"ח ס"ק קס"ח.

קלד. דכיון שאין בו קביעות מקום גמורה גם להחזו"א שרי לטלטלו.

קלה. שו"ע סי' ש"ח ס"א.

מלאכתם להיתר מכל מקום אין הם עומדים כלל לשימוש כל זמן שלא נמכרו ובעל החנות מקצה אותם לגמרי מדעתו.

ויש שהורו שהוא הדין כלים חדשים שאדם קנה או קיבל במתנה ודעתו להחליפם בחנות או ליתנם במתנה לאחרים הרי הם מוקצה, אלא אם כן ישנה אפשרות שימלך בדעתו להשתמש בכלים אלו ולא להחזירם לחנות קלו.

מאכלים העומדים למכירה

קו. דברי מאכל הנמצאים בחנות ועומדים למכירה אינם מוקצים קלו.

ספרים העומדים למכירה

קז. לענין ספרים העומדים למכירה יש להבחין בין שני אופנים:

[א]. אם הבעלים אינו מקפיד עליהם ומרשה לעיין בהם אין הם מוקצה.

[ב]. אם הבעלים מקפיד שלא יעיינו בהם ראה הערה קלח.

קלו. כן הורה הגרש"ז אויערבאך זצ"ל, מובא בספר שולחן שלמה סי' ש"ח סעיף א' אות ז' ב'.

קלז. בגמ' שבת דף י"ט: איתא דתמרי דעיסקא דהיינו תמרים שעומדים למכירה הוו מוקצה אליבא דר"י, ולר"ש אינם מוקצה, וקיימ"ל כר"ש, וכן פסק השו"ע סי' ש"י ס"ב. וכתבו האחרונים דאע"פ שאוכלים אלו עומדים לסחורה מ"מ אין האדם מקצה אותם לגמרי מדעתו ולכן אין הקצאתם הקצאה גמורה. ועי' אור שמח פכ"ה משבת ה"ט. ויל"ע בדבר מאכל שאדם קנה בחנות ודעתו להחליפו, כגון שאינו בהכשר מהודר, האם אמרינן דהוי מוקצה, ככלים העומדים לסחורה, דבציור זה לא שכיח כלל שישתמש בו, וצ"ע.

קלח. לכאור' היה מקום לומר שדין ספרים העומדים למכירה כדין כלים העומדים לסחורה והוו מוקצה מח"כ אם אכן הבעלים מקפיד שלא לעיין בהם אף באופן עראי. אמנם בספר ח"א כלל ס"ו דין ב', כשהביא את דיני כלי שמלאכתו להיתר וכתב את הדין המבואר בשו"ע סי' ש"ח ס"ד שאוכלין וכתבי הקודש מותרים בטלטול אף שלא לצורך, נקט בלשונו כגון אוכלים וספרים העומדים לסחורה, ומבואר בדבריו שספרים העומדים לסחורה אינם מוקצה מח"כ. אמנם לכאור' הדברים צ"ע, דלפום ריהטא מה שאמר השו"ע שלא אסרו אוכלין וכתבי הקודש הכוונה כשהם מוכנים לשימוש של האדם, וקמ"ל דלא נתנו בזה את ההגבלות של כלים שמלאכתן להיתר, אבל כאשר הקצה את הספרים מדעתו וייחדם לסחורה אפשר דהוו מוקצה, והראיה מתמרי דעיסקא דהוו מוקצה אליבא דר"י, ולפי כמה ראשונים וכן דעת השו"ע קיימ"ל ביו"ט כר"י, וא"כ י"ל דה"ה דכתבי הקודש העומדים לסחורה יחשבו לכו"ע מוקצה מח"כ. ואולי הח"א מיירי באופן שאין הבעלים מקפיד שלא יעינו בספרים אלו העומדים לסחורה, דבכה"ג מסתבר שאינם מוקצה, וקמ"ל דאף שאינם עומדים לשימוש אלא עיקרן לסחורה מ"מ כיון שאין

ספר תורה שנפסל

קח. ספר תורה שנפסל נוהגים לטלטלו ולהחזירו לארון הקדש, וכן נוהגין לטלטל ספר תורה פסול בתוך ארון הקדש כשיש צורך בדבר, וראה הערה קלט.

טלטול כלים כבדים

קט. תיבה כבדה מאוד אשר בני אדם מקפידים שלא לטלטלה ממקומה מחשש שתינזק מחמת הטלטול הרי היא מוקצה מחמת חסרון כיס ואסור לטלטלה^{קמ}. אמנם מותר להניח חפצים על גבה וכן לפתוח את דלתותיה ואת המגרות שבה ולהניח חפצים בתוכה^{קמא}. וכן הדין בארון כבד.

הבעלים מקפידים הרי הם מותרים [ועי' בספר תוספות שבת סי' ש"ח ס"ק כ"א שכותב לענין תפילין דהא דלא חשיבי מוקצה מח"כ הוא משום דדמו לכתבי הקודש, וכמו שמצינו שהקלו בכתבי הקודש יותר משאר כלי שמלאכתו להיתר כן הקלו בתפילין שלא יהיה בהם דין מוקצה מח"כ. ואפשר דלפי סברא זו יש טעם נוסף להקל גם בספרים העומדים לסחורה טפי מכלים העומדים לסחורה ויהיו מותרים בטלטול, וצ"ע]. קלט. כן המנהג המקובל, ושמענו מהגרי"ש אלישיב שליט"א שהס"ת אינו מוקצה משום שראוי הוא ללמוד בו. והגרש"ז אויערבאך זצ"ל מובא בספר שש"כ פ"כ הערה ע"ה דן בדבר לפי מה שמצוי בזמננו שהגבאים מקפידים שלא להוציא ס"ת אלא לצורך קריאת התורה דא"כ יהיה דינו כמוקצה מחמת ח"כ, ועיי"ש בתיקונים ומילואים שציין לדברי התו"ש סי' ש"ח ס"ק כ"א שהקלו בתפילין ולא נתנו להם דין מוקצה מחמת ח"כ משום שהם כתבי הקדש, ועוד הוסיף דבשמחת תורה שרגילים להקיף גם בס"ת פסולים מותר לטלטל את הספר הפסול דמוכן הוא ועומד לשימוש זה. ויש להוסיף דבמקום שמצוי לפעמים שמוציאין ס"ת עבור נער העומד להיות בר מצוה כדי שיתרגל בקריאה, לכו"ע לא הוי הס"ת מוקצה [ולכאורה היה מקום לדון סברא נוספת להיתר, דהא עומדים לתקן את הס"ת לאחר השבת ולכן י"ל דלא בטלה ממנו תורת כלי, ועיין לקמן סעיף קס"ו והערה רי"ח שהארכנו והבאנו שיש בזה מחלוקת הראשונים. אמנם יש לדון אם סברא זו קיימת בס"ת שנפסל דכיון שס"ת הוא חפץ שמקפידים עליו מאד ומייחדים לו מקום, לכן כל שבפועל אינו ראוי לשימוש חלה בו הקצאה גמורה ואפשר שלא יועיל בזה הא דעומדים לתקנו למחר].

קמ. משנ"ב סי' ש"ח ס"ק ח'. ואף שהתיבה היא כלי שמלאכתו להיתר ומותר לדיית בה חפצים מ"מ יש בה דין מוקצה מחמת ח"כ דסו"ס אינה מוכנה לטלטול כלל, ולא דמי לכלי שמלאכתו להיתר הנזכר לעיל סעיף פ"ט שאין בו דין ממח"כ, דהתם הכלי הוכן לשימוש שיש עמו טלטול ולא הוקצה כלל, משא"כ בג"ד שאין מטלטלין את התיבה כלל, ואף שמשתמשים בה במקומה מ"מ אין זה נחשב שימוש לדיני מוקצה, ורק שימוש הכרוך בטלטול מחשיב את הכלי כמוכן לטלטול ומבטל ממנו שם מוקצה. קמא. הטעם משום דלא הוקצתה התיבה אלא לענין טלטולה ממקום למקום, אבל לענין פתיחת הדלתות ומגרות הרי הן מוכנות לשימוש, ולענין טלטול זה אין הקצאה כלל, וכן הדין

קי. כלים כבדים מאד אשר אין מקפידים עליהם מלטלטלם אינם מוקצה, ואף אם צריך כמה בני אדם כדי לטלטלם אין בזה איסור קמב.

כלים שקבע להם מקום

קיא. כלים שאדם קובע להם מקום ואינו רגיל לטלטלם כלל ממקומם, אך אין אלו כלים שמקפידים שלא לטלטלם שמא יפגמו, נחלקו בזה הפוסקים, יש שהתירו לטלטלם והחזו"א אסר זאת קמג.

טלטול סכין של מילה

קיב. הפוסקים נחלקו בדין טלטול סכין של מילה לאחר המילה, יש שכתבו שהסכין היא מוקצה ואסורה בטלטול וכדין מוקצה מחמת חסרון כיס קמד, ויש שכתבו שהסכין מותרת בטלטול משום דאין מוקצה לחצי שבת קמה, ולהלכה כתב המשנ"ב קמו להחמיר בזה, והוסיף המשנ"ב שהעצה לזה היא שלא יניח את הסכין מידו אלא יוליכנו למקום שירצה קמז, ואם צריך להניח את הסכין מידו לצורך עשיית הפריעה יתן את הסכין לידו של אחר והלה יוליכנו למקום

בתיבה שנעשתה בסיס לנרות שמותר לפתוח דלת או מגירה שיש בה. וכן הדין בכלי שאדם קובע לו מקום כגון מקרר, שלדעת החזו"א הוי מוקצה כמבואר להלן סעיף קי"א, ואסור להזיזו דמ"מ מותר לפתוח את דלת המקרר ככלי שמלאכתו להיתר.

קמב. שו"ע סי' ש"ח ס"ב.

קמג. עיין לעיל סעיף ק"ג והערה קל"ב-קל"ג שהבאנו את דעות הפוסקים בדין זה. ומעשה שנפלה טבעת מתחת למקרר ונשאלה שאלה אם מותר להזיז את המקרר כדי לקחתה, ולכאורה הדין בזה שאם מקפיד מלהזיז את המקרר ה"ז אסור, ואם אינו מקפיד ה"ז תלוי במחלוקת הנ"ל.

קמד. דעת הט"ז יור"ד סי' רס"ו ס"ק א' ואור"ח סי' ש"י ס"ק ג' שהסכין נחשבת מוקצה מתחילת השבת ורק לצורך המילה יש היתר לטלטלה, ולכן אחרי המילה חוזרת היא לאיסורה, גם המג"א סי' של"א ס"ק ה' כתב שהסכין היא מוקצה אחרי המילה וכן דעת הגר"א יור"ד סי' רס"ו ס"ק ג'.

קמה. רמ"א יור"ד סי' רס"ו ס"ב ומהרש"ל בתשובה סי' מ' וש"ך בנקודות הכסף שם על הט"ז ס"ק א'. ועיין להלן סעיף שע"ח בביאור דין אין מוקצה לחצי שבת.

קמו. סי' ש"י ס"ק ט"ו.

קמו. היתר זה מבואר בדברי רבנו ירוחם בשם הרמב"ן, הובא בדרכי משה יור"ד סי' רס"ו, וכ"כ המג"א בסי' של"א ס"ק ה', ודעת המהרי"ל שהובא בד"מ שם דצריך להניח את האיזמל מיד מידיו וכן כתב הגר"א שם, אמנם המשנ"ב הנ"ל לא הביא את שיטתם בנידון זה של סכין מילה, ואולי צירף בזה את השיטות המקילות בעיקר דין הסכין וסוברות שאינו מוקצה.

שירצה, ובדיעבד אם הניח את הסכין מידו וחושש שהוא עלול להפסד כתב המשנ"ב שיכול לסמוך על דברי הפוסקים שהקלו בזה.

ודע דאם המילה נעשית במקום שמצויים בו ילדים כגון בבית הכנסת רשאי לכל הדעות ליטול את הסכין מהמקום שהניחו שם משום חשש נזק דרבים וכמבואר להלן סעיף רי"ז.

ויש מהאחרונים קמ"ח שכתב עצה להניח את הסכין של המילה בתוך תיק שיש בו חפצי היתר העולים בתשיבותם על האיזמל, ואחרי המילה יקח את התיק לביתו, וראה הערה.

ויש שהורו קמ"ט שיתן המוהל את הסכין מיד בכיסו או על כל פנים יתן לידו של אחר והלה יניחנו בכיסו ויוליכנו למקום המוצנע.

נתינת הערלה בעפר

קיג. נהגו ליתן את הערלה בעפר לאחר המילה קי, ולכן יש להכין מבעוד יום עפר לצורך קיום המנהג, ואם לא עשה כן אסור ליקח עפר בשבת לצורך זה משום איסור מוקצה, ופעמים שיש בזה גם איסור מחמת החפירה בקרקע, כמבואר בפרק ח' סעיף ז'.

ולאחר המילה אל יניח המוהל את הערלה מידו אלא יתננה מיד בעפר, ואם לא עשה כן אלא הניחה מידו המיקל ליטלה ולהניחה בעפר יש לו על מי לסמוך קנא. ולענין טלטול הכלי עם העפר והערלה שבתוכו מהחדר שבו התקיימה המילה ראה הערה קנב.

קמת. שו"ת מהרש"ג ח"ב סי' פ"ג, וכן מורה הגר"ש אלישיב שליט"א [מובא בספר שבות יצחק הלכות מוקצה פי"ב] שאפשר לסמוך על הוראה זו בצירוף דעת הסוברים שאיזמל של מילה אינו מוקצה. ובעיקר עצה זו הקשה הגרש"ז אויערבאך זצ"ל [מובא בשש"כ פרק כ' הערה נ"א] דהא בבסיס לאיסור ולהיתר יש לנער את המוקצה מהבסיס קודם שיטלטלנו וא"כ כ"ש שאין לו ליתנו על גביו לכתחילה בשבת על מנת לטלטלו. ולכאורה טעמו של המהרש"ג הוא שלענין דין זה שלא לטלטל בלי ניצור סמכין על שיטת המקילים בעיקר דין הסכין.

קמט. ספר חוט שני ח"ב פרק מ"ב. גם על עצה זו קיימת הערת הגרש"ז זצ"ל המובאת בהערה הקודמת, ועיי"ש.

קנ. מקור המנהג בפרקי דר"א, מובא ברשב"א ובנ"י יבמות פרק הערל.

קנא. שו"ת נוב"י תניינא יו"ד סי' קס"ב, הובא בפת"ש יו"ד סי' רס"ו סק"ג, טעם ההיתר הוא דכיון שהמנהג ליתן את הערלה בעפר נמצא שהערלה מוכנה לצורך קיום מנהג זה [ועיי"ש בנוב"י שנסתפק קצת בזה דאפשר דכיון שאין מנהג זה מפורש בגמרא רק מנהג הגאונים אין זה מוציא מתורת מוקצה אך הביא דמדברי הב"י מוכח דשרי].

קנב. אם הכלי שבתוכו העפר והערלה מונח במקום שמצויים בו אנשים והוא מאוס עליהם

מוקצה מחמת גופו

כל דבר שאינו כלי ואינו עומד לשימוש של האדם הרי הוא מוקצה, ולכן אין לטלטל בשבת אבנים או עצים או שאר דברים המושלכים ברחוב משום שדברים אלו אינם מוכנים כלל לשימוש והם נקראים מוקצה מחמת גופו. מטעם זה גם קליפות של אוכלים שאינן ראויות לשום שימוש כגון קליפות אגוזים וביצים וכן שבירי כלים שאינם עומדים לשום שימוש הם בכלל מוקצה מחמת גופו. מוקצה מחמת גופו אין לטלטלו כלל בשבת ואף לא לצורך גופו ומקומו.

[מ"ח 1234567]

גם דברים המוכנים לשימוש האדם בימות החול, כגון תפוחי אדמה שאינם מבושלים, וכן אורז, קמח או דגים בלתי מבושלים וכיוצ"ב דינם כמוקצה גמור ואסור לטלטלם כלל, והטעם משום שאסור לבשלם בשבת ונמצא שאינם ראויים לשימוש בשבת. אמנם ביום טוב אין דברים אלו בגדר מוקצה, שהרי הבישול ביום טוב מותר ואוכלים אלו ראויים לשימוש.

טלטול אבנים או עצים

קיד. כל דבר שאינו מוכן כלל לשימוש של האדם הרי הוא מוקצה, ולכן אין לטלטל בשבת אבנים או עצים או שאר דברים המושלכים בחוץ משום שדברים אלו אינם מוכנים כלל לשימוש האדם והרי הם מוקצה מחמת גופו^{קנ"ג}. ואף אם אבנים או עצים אלו ראויים לשימוש האדם כגון לסמוך בהם את הדלת וכיוצ"ב, מכל מקום כל זמן שלא ייחדם לשימוש הרי הם מוקצה. [דיני ייחוד מתורת מוקצה יבוארו להלן סעיפים רל"ה-רל"ח].

טלטול חול ועפר

קטו. חול ועפר הם מוקצים בשבת שהרי אינם מוכנים לשום שימוש, ולכן אין לטלטל חול שבחצר או בגינה או בשפת הים. וכן אין לטלטל חול שהוכן לצורך בניין, דגם זה לא הוכן לצורך שימוש המותר בשבת^{קנ"ד}.

מותר לטלטלו לחוץ משום גרף של רעי, ויש עצה נוספת ליתן בכלי זה דבר היתר ומעתה הו"ל בסיס לאיסור ולהיתר ומותר לטלטלו לחוץ.

קנ"ג. עיין סי' ש"ח סעיף י"ח.

קנ"ד. עי' סי' ש"ח סל"ח דסתם חול הוא מוקצה.

ובדין ארגז חול המיועד למשחקי ילדים עיין לקמן סעיף רל"ח.

מעות ושטרי כסף

קטז. מעות ושטרי כסף דינם כמוקצה מחמת גופו^{קנ"ה}. כרטיס חיוג [טלכרט] יש לנהוג בו כמוקצה מחמת גופו ואין לטלטלו כלל^{קנ"ו}.

פרי שעדיין לא הבשיל

קיז. פרי שאינו ראוי כלל לאכילה משום שלא התרכך, כגון אבוקדו קשה הרי הוא מוקצה. ואם התרכך באמצע שבת הרי הוא מותר כמבואר להלן סעיף ש"ע.

אוכלין שאינם מבושלים

קיח. דברי מאכל שאינם ראויים לאכילה בלי בישול או אפייה הרי הם מוקצה, ולכן תפוחי אדמה, אורז, קמח, בצק, דגים בלתי מבושלים וכן בשר ועופות שאינם מבושלים אסור לטלטלם, ולענין שעת הדחק ראה הערה^{קנ"ז}.

קנ"ה. עיין סי' ש"י ס"ז.

קנ"ו. לגבי כרטיס טלכרט יש מקום לדון אם יש לו תורת כלי ודינו ככלי שמלאכתו לאיסור או כדבר שאין לו תורת כלי והוא כמוקצה מחמת גופו, ונראה שיש להחמיר בזה. קנ"ז. בגמ' שבת דף קכח. מבואר שבשר ועופות שאינם מבושלים מותר לטלטלם, משא"כ דגים שאינם מבושלים אסור לטלטלם. בטעם ההיתר לטלטל בשר שאינו מבושל נחלקו הראשונים, הרמב"ם [פכ"ו הט"ז] והרשב"א והר"ן כתבו שהוא משום שהבשר חזי לאומצא, דהיינו שאפשר לכוס אותו ולאוכלו גם כשאינו מבושל [בגמ' התפרש טעם זה לענין עוף בלתי מבושל], ואילו תוס' שם כתבו דטעם ההיתר הוא משום שהבשר ראוי לכלבים, ואף שהאדם שומר את הבשר לעצמו ואינו נותנו לכלבים מ"מ נוקטים תוס' דלמאי דקיימ"ל כר"ש דלית ליה מוקצה די בכך שהבשר ראוי לכלבים [ודעת בעל המאור ריש פרק נוטל והרשב"א והר"ן שבת דף קכח. דאין להתיר מחמת דראוי ליתן לכלבים משום שאדם מקפיד מליתן בשר זה לכלבים].

ולהלכה השו"ע סי' ש"ח סל"א מעתיק את טעמו של הרמב"ם שההיתר הוא משום דחזי לאומצא, והט"ז נוקט להקל גם מצד סברת תוס' שיש היתר משום דראוי לכלבים. והמג"א ס"ק נ"ו מביא את הראשונים הסוברים דאין להקל על סמך הא דראוי לכלבים, וגם מביא את היראים הנוקט שאין להקל את הטעם של חזי לאומצא אלא במינים רכים [פי' כגון עופות] ולא בסתם בשר. והגר"א פוסק להקל בכל בשר וכטעמו של הרמב"ם דחזי לאומצא [ועי' חזו"א סי' מ"ד ס"ק ט"ז שמצדד כתוס' וכהט"ז הנ"ל דיש להקל על סמך דחזי לכלבים ע"פ ריהטת הגמ' שבת דף קמב: וגם על פי משמעות הגמ' שבת דף קכח. עיי"ש].

ולפי זה יש להזהר כאשר באים להוציא דברי מאכל מהמקור או מהמקפיא שלא לטלטל דברי מוקצה, כגון אורז או קטניות בלתי מבושלים, וכן בשר עופות ודגים בלתי מבושלים. ופעמים שדברים אלו הופכים את

והנה בימינו לא מקובל כלל לאכול בשר שאינו מבושל, ועפ"ז נקטו בספר ערוך השולחן סעיף נ"ח ובשו"ת אג"מ ח"ה סכ"ב אות ט' והגרש"ז אויערבאך זצ"ל בספר שש"כ פיי"א הערה כ' דקשה לסמוך האידנא על טעם זה של חזי לאומצא, וא"כ אין לנו מקום להקל אלא אם נסמוך על שיטת התוס' והט"ז שהקלו משום דראוי לכלבים, ועיין משנ"ב ס"ק קכ"ה שכתב דבשעת הדחק יש להתיר לטלטל בשר בהמה בלתי מבושל בהסתמך על שני צירופים, על שיטת הט"ז הסובר דטעם ההיתר הוא משום דחזי לכלבים, ועל שיטת הגר"א דכל בשר חזי לאומצא, ולפ"ז בזמננו שלא קיים ההיתר של חזי לאומצא לכאור' אף בשעת הדחק אין לטלטל בשר ועופות בלתי מבושלים. אמנם כיון שבחזו"א צידד כהט"ז לכן נקט בשו"ת שבט הלוי ח"ג סי' כ"ט, ג' שבמקום הדחק יש לסמוך על שיטת התוס' והט"ז לחוד ולטלטל בשר ועופות בלתי מבושלים על סמך הסברא דחזי לכלבים. ובספר חוט שני ח"ג פרק ס"ג נוקט שגם בימינו קיים הטעם של חזי לאומצא, וגם הגרש"ז אויערבאך זצ"ל נקט במכתב שבספר מאור השבת ח"ב מכתב כ"ה אות ד' דעכ"פ לגבי עוף יש להקל בשעת הצורך. ונראה שבזמננו יש צד נוסף להקל והוא משום שרבים ממגדלי הכלבים אינם מקפידים מליתן להם מהבשר המוכן לצורך בני אדם אם חסר לכלב המזון שרגילים לקנות עבורו, וא"כ אפשר שכל הראשונים יסכימו לסברת התוס' דיש היתר מחמת שראוי לכלבים, כיון שאין הבעלים מקפידים כ"כ מליתן להם את הבשר. ולפ"ז בעיר שמצויים מגדלי כלבים כאלו יש לכאור' מקום להקל בשעת הדחק גם למי שאינו מגדל כלבים. אמנם שמענו מהגר"ש אלישיב שליט"א שלגבי שכונה שגרים בה אנשים שאין דרכם לגדל כלבים כלל ואין להם קשר למגדלי כלבים כלל א"א לסמוך על הסברא של חזי לכלבים אף שבשכונה סמוכה מצויים כלבים, וכן שמענו ממו"ר הגר"ש אויערבאך שליט"א. והוסיף עוד דבמקומות אלו יש הסתייגות מליתן אוכלין לכלבים. ובשו"ת שבט הלוי הנ"ל ח"ג סכ"ב נראה שלא חילק בזה. וע"ע בספר חוט שני פרק ס"א הערה כ' שכתב דעיר שאין מצויים בה כלבים אבל בפרברי העיר מצויים והם באים לפעמים בתוך העיר, וכמו בבני ברק, מסתברא דמיקרי מצויים, וצ"ע בזה.

ולענין דגים שאינם מבושלים, בגמ' שבת קכח. ובשו"ע סי' ש"ח סל"ב מבואר שהם מוקצה [והטעם משום דלא חזו לאומצא], ותוס' שהתירו בשר בלתי מבושל משום שראוי לכלבים כתבו ב' תירוצים בהא דדגים אסורים, או משום דדג בלתי מבושל אינו ראוי אף לכלבים, או משום דהך ברייתא שאסרה דג בלתי מבושל אתיא כר"י דאית ליה מוקצה, ולפי התירוצ' השני נמצא דדעת תוס' דלהלכה יש להתיר גם דג בלתי מבושל, ועי' בשו"ת שבט הלוי הנ"ל שכתב דבמקום הפסד ודחק יש מקום לסמוך על שיטה זו ולהקל אף בדג בלתי מבושל. ולפי מש"כ לעיל יש צד נוסף להקל בזמננו לפי הרגלם של חלק ממגדלי הכלבים ליתן להם אף מאכלים גמורים הראויים לאדם, בשעת הצורך.

מגירת המקור לבסיס לדבר האסור ואין לפותחה אף לצורך מאכל הראוי לשבת קנח.

ולענין מקור או מקפא שהתקלקלו ויש חשש שהבשר והעופות והדגים שאינם מבושלים יפסדו עיין הערה קנט.

קפה שחור ועלי תה

קיט. לענין טלטול קפה שחור ועלי תה ראה הערה קס.

ביצה חיה

קכ. ביצה חיה אינה מוקצה משום שהיא ראויה לגומעה חיה להנעים את הקול וכן ראויה להכין ממנה מאכלים בשבת, וראה הערה קסא.

אוכל הראוי לאכילה על ידי הדחק

קכא. אוכל הראוי לאכילה על ידי הדחק אינו מוקצה אף שאין בני אדם רגילים לאוכלו באופן זה קסב.

קנח. והיינו במקרה שהשווי של דברי המוקצה עולה על השווי של המאכלים שאינם מוקצה וכדלקמן סעיף רפ"ה.

קנט. ע"י לעיל הערה קנ"ז שהבאנו דבשעת הדחק יש מקום להקל לטלטל עופות שאינם מבושלים, ואפשר דאף בבשר שאינו מבושל יש להקל במקום שמצויים כלבים. ולענין טלטול דגים שאינם מבושלים נראה דבשעה"ד גדול והפסד מרובה [כגון אם עלולים להפסד הרבה דגים] יש מקום לסמוך על חד תירוצא דתוס' בדף קכח. וכפי שהיקל בזה בשו"ת שבט הלוי [ואמנם מה שכתב שם שאין להתיר אם הדגים קפואים צ"ע טעמו דהא אפשר להפשירם ולהשתמש בהם]. אמנם יש לידע שלפי המצוי בדר"כ לא יתקלקלו דברים הנמצאים במקפא אם יניחום למשך יום אחד מבלי לפתוח את הדלת של המקפא.

קס. קפה שחור ועלי תה אינם ראויים להכנה בשבת כדרכם בחול ע"י נתינת מים רותחים עליהם. אמנם כיון שאפשר להכין מהקפה משקה ע"י נתינתו במים פושרים, וכן אפשר להכין תמצית תה ממים פושרים יש לעיין אם מטעם זה לא יחשבו מוקצה, או דכיון שאין זה שכיח כלל שישתמשו בהם באופן זה הווי מוקצה. ומסתבר שאצל אדם הרגיל לפעמים להכין קפה או תמצית תה באופן הנ"ל אין זה מוקצה שהרי הכינם לכך [וכ"ש שהסומך על השיטה המקילה להכין תה בכלי שלישי אין העלים מוקצה אצלו, עיין לעיל פרק א' הערה ק"ז שהבאנו מחלוקת בזה].

קסא. עיין שו"ע סי' שכ"ח סעיף ל"ח. ואף שבימינו אין רגילים כ"כ להשתמש בביצים שאינן מבושלות משום חשש לבריאות מ"מ עדיין השימוש בביצים אלו שכיח. ויש מפוסקי זמננו שחשש לביצים אלה כמוקצה.

קסב. כן מוכח מדין בשר חי דחוי לחומצא, עיין לעיל הערה קנ"ז.

דברי מאכל קפואים

קכב. דברי מאכל מבושלים שהוקפאו אינם מוקצה אף אם אין כוונה לאוכלם בשבת זו^{קסג}, ואף בזמן הסמוך לצאת השבת שכבר אין שהות להפשירם מכל מקום אינם מוקצים^{קסד}.

קרע שנקרע מספר קודש

קכג. פיסת נייר שנקרעה מספר קודש ואינה ראויה לשימוש כלל הרי היא מוקצה, ואין לטלטלה אף אם היא מונחת על גבי הארץ^{קסה}.

מוקצה בבעלי חיים

קכד. בעלי חיים הם בכלל מוקצה כעצים ואבנים כיון שאינם מוכנים ואינם ראויים לשימושם של האדם, ואין לטלטלם כלל^{קסו}. ואפילו בעלי חיים שבני אדם מגדלים בבתייהם ורגילים בימות החול ליקח אותם בידים ולטלטלם הרי הם מוקצה ואין לטלטלם בשבת. ולכן אין לטלטל כלב וחתול או צב או אפרוחים הגדלים בבית, וכן אין לטלטל כלוב שיש בו ציפורי נוי^{קסז}. אקוואריום שיש בו דגי נוי אסור לטלטלו^{קסח}, אמנם מותר להסיר את מכסה האקוואריום על מנת ליתן אוכל לדגים.

קסג. כ"כ הגרש"ז אויערבאך הובא בספר שולחן שלמה סי' שי"ח אות ל"ה. וטעמו משום דהוי כגומרו בידי אדם, שהרי בידו להוציאם ולהפשירם, וכקדרות ורתחות שמבואר בגמ' ביצה דף כז. דלא הוו מוקצה משום שגומרו בידי אדם, עיין לקמן סעיף ש"פ ואילך.

קסד. עי' שש"כ פכ"א הערה י"ז שכתב דדג ותפו"א בלתי מבושלים ביו"ט אינם מוקצה אף בסוף היום שכבר אין שהות לבשלם ולאוכלם [וממילא אסורים הם בבישול]. והטעם משום שהאוכל מצד עצמו לא הוקצה מאכילה ביום זה, ולכן אף שהיום עומד להגמר אין זה גורם לו להיות מוקצה, וכמו דפשוט שאגוז שפיצוחו נמשך דקה אחת לא יחשב מוקצה בדקה האחרונה של השבת.

קסה. כן הורה החזו"א וכפי שכתב בשמו הגר"ח קניבסקי שליט"א.

קסו. שו"ע סי' ש"ח סל"ט.

קסז. עי' בשו"ת מהר"ח אור זרוע סי' פ"ב שמביא את תשובת הרא"ש שאסר אף בבעלי חיים העומדים לנוי משום דלא פלוג רבנן.

קסח. כיון שנתבאר לעיל שגם בעלי חיים העומדים לנוי הם מוקצה ממילא יש למים ולכלי דין בסיס לדבר האסור, וכ"כ בספר שש"כ פכ"ז סכ"ז [ועיי"ש בהערה שהגרש"ז אויערבאך זצ"ל דן לומר שכיון שאין כאן בעלי חיים גרידא אלא בעלי חיים הקבועים בכלי והכל משמש לנוי הבית שמא בכה"ג לא יאמר הרא"ש דלא פלוג משאר בעלי

גלילי נייר

קבה. גליל נייר אלומיניום או נייר סופג או סליל של חוטים או גליל של מפת ניילון הרי הם מוקצה משום שאינם עומדים לשימוש אלא אחר שיחתכו, והחיתוך אסור משום מלאכת קורע ומחתך ומתקן מנא קסט.

גליל נייר טואלט

קבו. גליל נייר טואלט אינו מוקצה משום שהוא עומד לשימוש בשבת אם אין לו נייר חתוך או אפשרות אחרת לקינוח בשבת. ועיין לעיל פרק י"א סעיף כ"ב שאם אין עצה אחרת מותר לקרוע את הנייר כלאחר יד משום שבשעת הדחק התירו מלאכה כלאחר יד במקום כבוד הבריות קע.

טלטול תרופות

קבו. חולה שנפל למשכב מותר לקחת תרופות אף אם אין בו סכנה, אבל אם לא נפל למשכב ואין לו אלא צער או כאב אסור לו ליטול תרופות, וכפי שיבוארו דינים אלו בפרק כ' מסעיף קכ"א ואילך.

ולענין טלטול התרופות יש להבחין בין סוגים שונים:

[א]. תרופות אשר שימושן מצוי כגון תרופות להורדת חום וכיוצ"ב אינן מוקצה, אפילו אם אין חולה בבית זה, והטעם משום שמצויים

חיים]. ובמקרה שהאקוואריום הוא גדול ומקפידים מלטלטלו שמא ינזק בלא"ה דינו כמוקצה מחמת חסרון כיס.

קסט. כך שמענו מהגרי"ש אלישיב שליט"א, והטעם משום דאף שאפשר להשתמש בנייר הזה ע"י הדחק גם בהיותו מחובר לגליל מ"מ אינו עומד לכך כלל ולכן הוי כעין דבר שלא נגמרה מלאכתו.

קע. כ"כ בספר חוט שני ח"ג עמ' נ"ח. ודע דבמקום כבוד הבריות התירו חכמים גם איסור מוקצה כמבואר בסי' שי"ב ס"א ולכן גם את"ל דהנייר הוי מוקצה מותר לקנח בו אם אין לו נייר אחר. ונראה שגם גליל נייר סגור שעדיין לא נפתחה הדבקתו אינו מוקצה כיון שאפשר לפרקו ולהשתמש בו בלי לפתוח את הדבקתו. שוב שמענו כן גם ממור"ר הגר"ש אויערבאך שליט"א דנראה דנייר טואלט הנמצא בשבת בבית הכסא עומד לשימוש בכל טצדקי שאפשר להשתמש בו, עכ"ד.

ועיין עוד משנ"ב סי' ש"ח ס"ק ס"ב שאם נקרע הסנדל באופן שהוא מוקצה והאדם נמצא בחצר שיש בה רבים וגנאי לו לילך בלי מנעל מותר לילך בסנדל הזה משום כבוד הבריות.

בעיר אנשים הזקוקים לתרופות אלו ולכן הן נחשבות מוכנות לשימוש
 [אף אם מן הסתם אין תרופות אלו עומדות להינתן לאנשים זרים].^{קעא}
 [ב].^{החזקת חזו"א 1234567} תרופות אשר שימושן אינו מצוי יש להבחין בהן בין מקרים שונים:
 א]. אם יש בבית חולה הזקוק להשתמש בתרופה זו, וכבר בשעת
 כניסת השבת היה ידוע שהוא זקוק לה, אין התרופה מוקצה, משום
 שהוכנה לשימוש בתחילת השבת, וראה בהערה הנהגת החזו"א
 בזה.^{קעב}

ב]. אם אין בבית חולה הזקוק להשתמש בתרופה זו, או אם יש
 בבית חולה אלא שחלה באמצע השבת ולא היתה התרופה מוכנה
 לשימוש בכניסת השבת, הרי התרופה היא מוקצה.^{קעג}

אם התרופות נמצאות בקופסה או במגירה שבה יש תרופות נוספות והן
 מונחות בתערובת עלול להיות איסור בורר בהוצאתן מהקופסה, ולכן צריך
 להקפיד להוציא את התרופה הנחוצה לו בסמוך לשימוש בה, שאז דינו
 כמוציא אוכל מן הפסולת לשימוש לאלתר. כמו כן מצוי שהתרופות האחרות
 הן מוקצה ויש להזהר שלא לטלטלן, ופעמים שאף הקופסה או המגירה בהן
 נמצאות התרופות נחשבות בסיס לדבר האסור ואין לטלטלן.^{קעד}

^{אוצר החכמה}
 קעא. יש לידע שתרופות אינן בגדר אוכל אלא הן סממנים שאינם מוכנים כלל לאדם בריא,
 ויש לדון בהם דין מוקצה, אלא שאם שימושן מצוי יש לדמותן לדברים הראויים למאכל
 בעלי חיים המצויים בעיר שאינם מוקצה כדאיתא בסי' ש"ח סכ"ט.
 [ועיין לקמן סעיף שצ"ו שהבאנו את הדין של עצי הסקה ביו"ט, דלפי כמה ראשונים
 אמרינן בהו דלא ניתנו עצים אלא להסקה ואין לטלטלן לשימוש אחר, ולכאורה היה
 מקום לדון כן גם לגבי תרופות המוכנות לשימוש, אמנם לכאורה נראה דכשם שבמאכל
 בהמה לא גזרו הך גזירה שלא לטלטלן אלא לצורך בהמה, והטעם משום ששימושן נחוץ
 ותדיר, כן לגבי תרופות אפשר שלא גזרו על טלטולן אם שימושן מצוי, ועיי"ש שכתבנו
 סברא נוספת להיתר].

קעב. עיין בסי' ש"ח ס"ב דאם יש חולה מבעוד יום וצריך לשחוט עבורו בהמה אין היא
 מוקצה. ועיין בספר חוט שני ח"ג פרק מ"ב עמ' ס"ג שהביא דהחזו"א חשש לטלטל
 תרופות בשבת לאחר גמר השימוש בהן. ודן לבאר זאת ע"פ דברי החזו"א סי' מ"ג סק"ז
 דדבר שאין לו תורת כלי ואינו אוכל אין לטלטלו אחר שגמר להשתמש בו אם מעתה
 אין שימושן מצוי [ומ"מ היקל בספר חוט שני הנ"ל להתזיר למקרה תרופות הצריכות
 להיות בקירור ולסמוך על המקילים בזה].

קעג. ומ"מ כיון שהחולה זקוק לתרופה מותר לטלטלה בקצת שינוי, דהא טלטול מוקצה מותר
 לצורך חולה שאין בו סכנה כמבואר במשנ"ב סי' שכ"ח ס"ק נ"ח, ועיי"ש שהביא את
 דברי הפמ"ג המצדד דבעינן שינוי קצת. [וע"ע לקמן פרק כ' סעיף ק"ט והערה קנ"ג].
 קעד. ומ"מ לצורך חולה מותר לטלטל את הקופסה או את המגירה, עכ"פ בקצת שינוי,

תרופות המיועדות לתינוקות

קכח. תרופות ומשחות המיועדות לתינוקות או לילדים קטנים [אשר דינם כחולה שאין בו סכנה לגבי דברים הנצרכים להם כמבואר להלן פרק כ' סעיף ק"ג] אם הן תרופות ששימושן שכית אין הן מוקצה כלל ומותר לטלטלן בשבת [ואם בא להשתמש במשחה אסור למרוח אותה על גוף התינוק או על התחבושת משום איסור ממרח ואין היתר אלא להניחה עליהם שלא בדרך מריחה וכפי שנתבאר לעיל פרק י"ז סעיף י"ט].

גמ"ח תרופות

קכט. תרופות הנמצאות בגמ"ח או בבית מרקחת אינן מוקצה אף אם אין שימושן תדיר כל כך, והטעם משום שהן מיועדות לכלל הציבור, ובציבור כזה מצוי הצורך בשימוש גם בתרופות ששימושן אינו תדיר כל כך. [אמנם תרופה ששימושה נדיר מאד הרי היא מוקצה אף אם היא נמצאת בגמ"ח תרופות].

משחה לסיכת הידים [קרם ידים]

קל. משחה לסיכת הידים היא מוקצה כיון שאין משתמשים בה מחמת חשש מלאכת ממרח.

דבר מאכל שאסור לאוכלו

קלא. דבר מאכל שאסור לאוכלו הרי הוא מוקצה ואסור לטלטלו. ולכן אסור לטלטל פירות של טבל או של ערלה.

וכן אסור לטלטל תבשיל שנאסר מדין מעשה שבת, כגון אם עברו בו על איסור בישול או שהייה וחזרה או הטמנה באופן שהתבשיל נאסר [עיינן פרק כ"ה], אסור לטלטל את הקדירה והתבשיל שבתוכה.

מצה כפולה ונפוחה

קלב. מצה כפולה או נפוחה באופן שאסור מן הדין לאוכלה הרי היא מוקצה. אמנם אם מן הדין אין המצה אסורה ורק מחמת חומרא נמנעים מלאוכלה אין היא מוקצה [וראה פרטי הדינים בזה בשו"ע אור"ח סי' תס"א ס"ה ברמ"א]^{קעה}.

כמבואר בהערה הקודמת.

קעה. ונכון לברור את המצות קודם חג הפסח כדי שלא להכשל בחשש חמץ [עיינן ספר לחם הפנים על קיצור שולחן ערוך סי' ק"י סק"א].

קלג. מצה שחלק ממנה כפול ויש בו איסור מן הדין, מותר לטלטלה משום שעיקרה אינו מוקצה^{קע"ו}. ואם בא להפריד את החלק האסור מן המצה יזהר לעשות זאת באופן שאין בו איסור משום מלאכת בורר, וראה הערה קע"ז.

דיני מוקצה בטבל ובתרומות ומעשרות

קלד. לענין דיני מוקצה בטבל ובתרומות ומעשרות עיין פרק כ"ב סעיף ע"ג.

חמץ בפסח

קלה. חמץ בפסח הוא מוקצה משום שאסור לאוכלו. ולכן המוצא ברשותו חמץ בשבת או יום טוב של פסח אסור לטלטלו, וכופה עליו את הכלי עד מוצאי שבת או יום טוב ואז מבערו^{קע"ח}.

ואף אם החמץ נמכר לנכרי מכל מקום הוא מוקצה כמבואר להלן סעיף ת"ח שגם חמץ של נכרי הוא מוקצה בפסח.

קטניות ומצה שרויה בפסח

קלו. לענין טלטול קטניות בפסח, וכן לענין טלטול מצה שרויה להנוהגין שלא לאוכלן עיין להלן סעיפים רי"ד-רט"ו.

אוכלין ומשקין ביום הכפורים

קלז. אוכלין ומשקין אינם מוקצה ביום הכיפורים הואיל וראויים הם לקטנים או לחולים שאינם מתענים^{קע"ט}.

קעו. ולכאורה בשעה שהחלק הכפול מחובר למצה הרי הוא בטל לה וגם הוא אינו מוקצה וכעין המבואר להלן סעיף ר"ג ואילך.

קעז. דהיינו שיסיר את החלק המותר באכילה מן המצה ויעשה זאת בסמוך לאכילה, שנמצא נוטל אוכל מתוך הפסולת. אופן אחר הוא שיחלק את המצה לשניים באופן שישאר עם החלק הכפול שבמצה חלק גדול של מצה המותרת באכילה, שבאופן זה אינו בגדר בורר אלא מחלק את התערובת. ועיין לעיל פרק ג' סעיף ס"ד שאם מוציא את החלק האסור באכילה עם מעט מצה המותרת באכילה נחלקו המשנ"ב והחזו"א אם יש בזה איסור בורר [ולדעת המשנ"ב שמותר להסיר את החלק האסור עם מעט חלק המותר מסתבר שחלק המצה הזה נעשה מוקצה בידו והרי הוא כאדם המקלף קליפה מפרי שנתבאר דינו להלן סעיף רי"ב שיכול לילך אל הפח ולהשליכו שם].

קעח. סי' תמ"ו ס"א. ועיי"ש במשנ"ב ס"ק ו' שהביא מחלוקת הפוסקים אם דין זה הוא גם בחמץ שלא ביטלו.

קעט. עי' גמ' שבת דף קיד: קטו. דמותר לקנב ירק ולפצע אגוזים ביוהכ"פ. וע"ע בגמ' עירובין

ענפים ועשבים מחוברים

קלח. ענפי אילנות ועשבים המחוברים לקרקע הרי הם מוקצה כשאר עצים ואבנים שאין בהם שימוש^{קפ}. ולכן אם הענפים בולטים למקום בו מהלכים בני אדם אסור להזיזם בידו כדי לפנות לו דרך, אך מותר ללכת כדרכו אף על פי שהענפים נדחפים לצדדים בדרך הילוכו^{קפא}.

קלט. הדס או שאר מיני בשמים או פרחים שיש בהם ריח המחוברים בקרקע ובני אדם רגילים לפעמים להריח בהם, מותר להריח בהם, ואף מותר לטלטלם בידו לצורך זה^{קפב}.

דף ל: דמערבין לגדול ביוהכ"פ הואיל וחזי לקטן. ובשו"ת רע"א סוס"י ה' כתב דאוכלין הוו מוקצה ביום הכפורים, וצ"ע שלא הביא מהראיות הנ"ל דלא הוי מוקצה. ועיין או"ש פ"ד מיו"ט שכתב דלא הוו מוקצה מהטעם דחזי לקטנים, וע"ע אמרי בינה דיני שבת סי' ט'. ויש לעיין במקום שאין בו קטנים בכל התחום אם האוכל הוי מוקצה או דאמרינן דכיון שבסתם יישוב בנ"א יש גם קטנים והאוכל אינו מוקצה לכן אף אם במקרה אין קטנים אין כאן הקצאה בחפצא. וכסברא זו מבואר לכאורה בסה"ת ובסמ"ג ובהגמ"י המובאים בב"י סוס"י תנ"ז שכתבו דמטלטלין תרומה וחלה אף כשאין כהן בעיר. ולכאורה במג"א סי' ש"ח ס"ק נ"ד משמע לאיסור בזה, עיי"ש שאסר לטלטל עצמות שהן מאכל כלבים אם אין במקום כלבים. וי"ל דעצמות שאני שהן פסולת, ורק כשיש כלבים הרי הן ראויות, משא"כ אוכל גמור ביוהכ"פ י"ל דכיון שבעצמותו ראוי הוא ורק מסיבה צדדית אין הזדמנות שימוש מצויה לכן אין בו תורת מוקצה. ועיין בסוף הספר סי' ב'. ויש לעיין אם אפשר לערב ביוהכ"פ במקום שאין בו קטנים, דאף את"ל דאין האוכל מוקצה מ"מ אין כאן סעודה הראויה לאכילה לדיורי המקום.

קפ. עי' משנ"ב סי' ש"ח ס"ק פ"א שהביא את הדין המבואר בגמ' שבת דף קכה: דזמורה המחוברת בקרקע הויא מוקצה, ומבואר עוד בגמ' דמתוך שהיא מחוברת לקרקע חמירא טפי ולא מהני לה הכנה לשימוש ע"י מחשבה גרידא. [ומבואר עוד דאף שאינו עוקרה ממקומה רק מזיז אותה בעודה מחוברת מ"מ חשבינן ליה טלטול מוקצה]. והנה בסי' שי"ב בשעה"צ ס"ק כ"ב פוסק המשנ"ב דאין איסור טלטול בעשבים ולכן מותר לקנח בהן אם נזהר שלא יתלשו מחיבורן בקרקע, אמנם נראה שדין זה נאמר דוקא כאשר עשבים אלו היו מוכנים בסתמא לשימוש, כגון לצורך קינוח או לאכילת בהמתו, אך בימינו אין הכנה זו קיימת ולכן סתם עשבים וענפי אילנות הם מוקצה. וע"ע במשנ"ב סי' של"ו ס"ק כ"ד דעשבים מחוברים הוו מוקצה. וכן כתבו הגרש"ז אויערבאך זצ"ל בספר מנחת שלמה סי' י' הערה ב' ובשו"ת מנחת יצחק ח"ב סי' קל"ח, וכן דעת הגר"ש אלישיב שליט"א, הובא בספר שבות יצחק פרק ז'.

קפא. טעם ההיתר משום דכאשר המוקצה נדחף לצדדים בשעת הילוכו הוי כטלטול מן הצד, כמבואר בגמ' שבת דף קכו. המובאת להלן בהקדמה לסעיף ר"נ.

קפב. עי' משנ"ב סי' של"ו ס"ק מ"ח.

טלטול מי נטילת ידיים שחרית

קמ. כתב המשנ"ב דנראה שמי נטילת ידיים שחרית אינם מוקצה משום שאין איסור בשימוש בהם אלא שרוח רעה שורה עליהם קפג.

טלטול עציצים

קמא. לענין טלטול עציצים עיין לעיל פרק י"ח סעיפים כ"ו-י"ח דפעמים שיש חשש איסור תולש או זורע בהגבהת העציץ ובהעברתו למקום אחר, ובמקרים אלה פשוט שאין היתר לטלטל את העציץ. ולענין טלטול העציץ באופן שאין בו חשש תולש או זורע יש להבחין בזה בין סוגים שונים:

[א]. עציץ שרגילים לטלטלו מדי פעם כגון שעומד על גבי השולחן אין הוא מוקצה ומותר לטלטלו.

[ב]. עציץ שקבוע לו מקום ואין רגילים כלל לטלטלו דינו כתמונה שנתבאר בסעיף ק"ג שנחלקו הפוסקים אם היא מוקצה.

[ג]. עציץ כבד מאד שאין מטלטלין אותו כלל הרי הוא מוקצה לכל הדעות, וראה הערה קפד.

קפג. בה"ל סי' של"ח ס"ח ד"ה אסור, עיי"ש שבתחילה נקט שמים אלו הם מוקצה אך מסיק לבסוף שאינם מוקצה, ובביאור הדבר כתב הגר"ח קניבסקי שליט"א שאין זה בגדר איסור אלא הוי כעצה טובה שלא להשתמש במים אלו.

קפד. בענין טלטול עציץ כשאין בו חשש תולש או זורע עיין בשעה"צ סי' של"ו ס"ק ל"ח שהביא דהפמ"ג [בא"א סו"ס של"ו] דן בעציץ שיש בו עשבי בושם ופקפק קצת אם מותר לטלטלו. ועיי"ש היטב בפמ"ג שקיצר בדבריו, ונראה שהטעם שמחמתו רצה לאסור את טלטול העציץ הוא משום שנקט שהאיסור להריח בעציץ זה הוא משום השתמשות באילן, ואף שהירקות שבעציץ היו רכים ולא היו קשים כאילן, חשש הפמ"ג לשיטת הט"ז שם ס"ק ד' שסבר שגזירת שימוש באילן נאמרת גם בירקות רכים, ולשיטתו אין לעציץ זה שימוש בשבת והוי מוקצה, וצ"ל שעציץ זה לא עמד כלל לנוי הבית רק להריח בו ולכן דן הפמ"ג לומר דהוי מוקצה. ונמצא דלפי ש"פ המתירים להשתמש בקנים הרכים, וכן פסק המשנ"ב שם ס"ק ט"ו, פשוט דלא הוי מוקצה [ולכאורה עיקר דברים אלו שאסור להריח באילן משום איסור השתמשות באילן צע"ג, דהא בגמ' בסוכה דף לז: מבואר דמותר להריח בהדס מחובר, וחזינן שאין בזה איסור של השתמשות באילן, וכן נפסק להלכה בסי' של"ו ס"י, ואולי י"ל דסובר הפמ"ג דהא דשרי להריח באילן היינו דוקא כאשר אינו מטלטלו לשם כך, אבל לטלטלו ע"מ להריח הרי זה כהשתמשות באילן, וממילא ה"ז תלוי בדין השתמשות באילן בקנים רכים. ונראה דזו גם כוונת המשנ"ב שם ס"ק מ"ח שכתב לענין טלטול ההדס המחובר דתלוי במחלוקת של קנים הרכים].

עציץ שנפל על צידו

קמב. לענין עציץ שנפל על צידו ונשפך ממנו העפר שהיה בתוכו, עיין לעיל פרק י"ח סעיף ל"א שאין להחזיר את העפר לתוך העציץ משום איסור חורש וזורע, ועפר זה הוא מוקצה, ומכל מקום מותר לטאטא את המקום כדרך שמותר לכבד את הבית וכמבואר להלן סעיף שנ"ט. ולענין זקיפת העציץ [באופן שאינו מוקצה, עיין בהערה קפ"ד] עיין בפרק י"ח שם דפעמים שאסור לזוקפו, והיינו אם על ידי פעולה זו יתכסו שורשים שנתגלו בעת שנפל העציץ.

טלטול אגרטל שיש בו פרחים

קמג. אגרטל שיש בו פרחים מותר לטלטלו ממקום למקום, והטעם משום שהפרחים מוכנים לקישוט הבית וגם רגילים להעבירם ממקום למקום קפה.

מן האמור נלמד שהנידון של הפמ"ג אינו שייך לעציצים דידן אשר אינם עומדים להריח אלא לנוי הבית, ויש לדון אם העמדתם לנוי חשיבא הכנה ויהיה מותר לטלטלן, והיינו באופן שאין בטלטולם חשש של הפסקת היניקה, עיין לעיל פרק י"ח מסעיף כ"ו ואילך. [ואין לאסרם מחמת טלטול העפר שיש בעציץ, דעפר זה הוא חלק מהעציץ ואת"ל דתשמיש נוי חשיב תשמיש א"כ גם העפר מותר בטלטול [כאשר הוא בתוך העציץ]. ועיין בספר תהלה לדוד סי' של"ו ס"ק ו' שדן להתיר את טלטול העציצים כיון שהם עומדים לנוי וסיים בצ"ע, ובספר שביתת השבת מלאכת קוצר בבאר רחובות ס"ק ז' חלק על דבריו וכתב דתשמיש נוי אינו מתיר בטלטול, וכדחזינן דאין מטלטלין ממנורה של כסף אף שעומדת גם לנוי. ולכאורה מסברא צ"ע למה לא יחשבו דברים העומדים לנוי כמוכנים לשימוש ומ"ש משאר תשמישים, ועיין מג"א סי' תצ"ד סק"ה ומשנ"ב שם ס"ק ט' שכתבו דעשבים ששוטחים בבית הכנסת בחג השבועות אינם מוקצה כיון שהכינם לשימוש זה, ולכאורה מבואר דהכנה לקישוט הבית חשיבא הכנה. ומ"מ בימינו שרגילים הרבה בקישוט הבית ה"ז שימוש חשוב ופשוט דאין זה מוקצה, וכן כתב בספר חוט שני ח"א פרק י' דעציץ שרגילים לטלטלו ממקום למקום כגון שעומד על השולחן מותר לטלטלו בשבת אם אין בו חשש זורע או קוצר. ולגבי עציץ העשוי לנוי שעומד בבית במקום קבוע אם אינו כבד מאד מסתבר שדינו כתמונה שאין מקפידים עליה שנתבאר דינה בסעיף ק"ג דלכמה פוסקים אינה מוקצה ולהחזו"א שהובא שם כל דבר שקבע לו מקום הוי מוקצה, ובאופן שהוא כבד מאד ואין רגילים כלל להזיזו ממקומו מסתבר דאסור לטלטלו. ומה שהקשה בספר שביתת השבת ממנורה של כסף יש לומר דכיון שעיקרה של המנורה להדליק בה לכן חשיבא כלי שמלאכתו לאיסור ואין תשמיש הנוי מועיל ליתן לה שם כלי שמלאכתו להיתר. והיינו כשלא הדליקו בה נרות בשבת זו, אך כשהדליקו בה נרות הרי היא בסיס לדבר האסור.

קפה. עיין לעיל סעיף ק"ד שהבאנו דדברים המוכנים לנוי הבית ורגילים לטלטלם לא הוו מוקצה. ונראה דאף אם בתוך האגרטל ישנם פרחים שעדיין לא נפתחו מותר לטלטלו

טלטול פרחים שלא הוכנסו מערב שבת לאגרטל

קמד. פרחים ששכתו להכניסם מערב שבת לאגרטל שיש בו מים, אין להכניסם בשבת לתוכו כמבואר לעיל פרק י"ח סעיף ה'. אמנם מותר לטלטלם וליתנם באגרטל ללא מים ואין הם מוקצה אף אם יש בהם פרחים שעדיין לא נפתחו, והטעם משום שהם מוכנים לשמש לנוי הבית.

טלטול פסולת

פסולת שאינה ראויה לשימוש

קמה. פסולת של אוכלין כגון קליפות ועצמות, אם אינה ראויה למאכל בהמות וחיות המצויות באותה העיר הרי היא מוקצה שהרי אינה ראויה לשימוש כלל, ולכן קליפות אגוזים וביצים הן מוקצה קפ"ו, וראה הערה קפ"ו. וכן יש להזהר שלא לטלטל קליפות שהן מוקצה לאחר שהונחו על השולחן, ואין לעשות זאת אלא באופנים המבוארים לקמן סעיף שנ"ה, וגם אין להשהותן בידי אלא יניח אותן בצלחת המיועדת לפסולת או יוליכן מיד לפח האשפה.

פסולת הראויה למאכל בהמות וחיות

קמו. פסולת של אוכל אשר היא ראויה למאכל בהמות או חיות המצויות

ואין זה פ"ר שטלטול האגרטל יזרו את פתיחתם. ואף שפרחים אלו כשאינם בתוך המים אסור ליתנם בשבת במים מחמת איסור זורע, מ"מ כאשר הם כבר נתונים בתוך המים מערב שבת מותר לטלטלן.

קפו. שו"ע סי' ש"ח סכ"ז.

קפז. ומותר לקלף את הביצה כדרכו אף שהקליפה נעשית פסולת בידו, ואין צריך לחוש לזה שמביא מוקצה לתוך ידו, וכמו שמצינו בפסולת המעורבת באוכל דבטילה לגבי האוכל ומותר להוציאה בידי [במקום שאין חשש ברירה] וכמבואר להלן סעיף רי"ב ואין חוששים להא שבתוך ידיו נעשית הפסולת הזו מוקצה. ולענין אם צריך להשליך את הקליפה מיד או שרשאי להוליכה למקום שירצה עיין בסעיף הנ"ל שהבאנו מחלוקת הפוסקים בדין מוקצה שנטלו בידו, אמנם עיי"ש בהערה רצ"ד שהבאנו ממשמעות הראשונים שא"צ להניחה מידי כיון שנטילתו היתה בהיתר. ובמקום שאם ישליך את הפסולת מידי יהיה מותר לחזור וליטלה ולסלקה לאשפה מדין גרף של רעי פשוט בלא"ה שיכול להוליכה מתחילה אל פח האשפה ואין צריך להשליכה מידו.

באותה העיר קפח אינה מוקצה קפט. אמנם אם השליך אותה מבעוד יום לאשפה הרי היא מוקצה קצ.

ולכן עיר שמצויים בה כלבים או חתולים אשר בני אדם מגדלים אותם, אין שאריות בשר ודגים נחשבות בה מוקצה משום שהן ראויות למאכל בעלי החיים האלו. ואף מי שאין לו בעלי חיים כאלו ואין הדבר מצוי שיתן משאריות האוכל שלו למאכלם מכל מקום אין השאריות בגדר מוקצה, דסוף סוף הן בגדר מאכל הראוי לבעלי חיים, וראה הערה קצא.

ומקום שמצויים בו בני אדם המגדלים דגי נוי או צפורי נוי אין שאריות לחם או פירורים נחשבים מוקצה משום שהם ראויים למאכל בעלי החיים האלו.

אדם שיש ברשותו בעלי חיים שאינם מצויים בעיר

קמז. מי שיש לו בעלי חיים שאין בני אדם במקומו רגילים לגדלם, כגון בהמות או כבשים בעיר שאין מצויים בה בעלי חיים כאלו, אם יש ברשותו פסולת הראויה למאכל הבהמות האלו, אין היא נחשבת מוקצה, אבל פסולת

קפח. עי' בספר שבות יצחק על עניני מוקצה פ"ט ס"ק י' שכתב בשם הגרי"ש אלישיב שליט"א דדוקא לגבי בעלי חיים הגדלים אצל בני אדם ומזונותיהם מוטלים עליהם אמרינן שהפסולת הראויה להם אינה מוקצה, אבל בעלי חיים של הפקר אינם מועילים בזה, שהרי אסור להאכילם בשבת כמבואר בסי' שכ"ד סי"א [וכן משמע במג"א סי' שכ"ד סק"ז, עיי"ש במחה"ש]. אמנם כלבים מותר להאכילם אף אם הם של הפקר כמבואר במג"א שם. ולכן אף מי שהורגל בימות החול להשליך אוכל לבע"ח של הפקר אין זה בגדר מזונותיהם עליו ואסור ליתן להם אוכל בשבת כל זמן שלא עשה בהם קנין גמור, והפסולת הויה מוקצה.

קפט. שם.

קצ. שש"כ פ"כ סכ"ז.

קצא. כן נראה מסתימת הפוסקים דבכל גווני אין קליפות אלו מוקצה ולא הצריכו שיהיה רגיל ליתנם לפעמים לבהמות וחיות, וכן משמע בבה"ל סי' ש"ח סעיף ל' ד"ה גרעיני. ועיין לעיל הערה קנ"ז שהבאנו מהגרי"ש אלישיב שליט"א דשכונות אשר אין הדדים בהן רגילים כלל לגדל כלבים וחתולים נחשבות כעיר שאין בה בעלי חיים אלו אף שבשכונה סמוכה גרים בנ"א המגדלים את הבע"ח האלו וכן דן לומר מו"ר הגר"ש אויערבאך שליט"א. והוסיף שאין להביא ראיה מסתימת הפוסקים, דפעם היו רגילים יותר בע"ח משוטטים והיו רגילים לזרוק לפניהם, ונשתנה בזה המציאות הרבה. ועיין מש"כ שם בשם שו"ת שבט הלוי וספר חוט שני.

כזו הנמצאת אצל בני אדם אחרים באותה העיר אשר אין להם ברשותם בעלי החיים הנ"ל, הרי היא מוקצה קצב.

מקום שאין בו בעלי חיים

קמח. מקום מבודד שאין בו בעלי חיים בשבת זו כגון מלון או ספינה, פסולת האוכלין שבו היא מוקצה אף שהיא ראויה למאכל כלבים וכיוצ"ב, שהרי בשבת זו אין כאן בעלי חיים שיאכלו את השאריות האלו קצב.

שאריות אוכל

קמט. שאריות אוכל הראויות לאכילת אדם אך הדרך לזורקן, יש להסתפק בדינן אם נעשו מוקצה משעה שהוסרו מהשולחן ואין בני אדם רגילים להמלך ולאוכלן או שכל זמן שעדיין הן ראויות למאכל אדם ולא נמאסו ולא נתערבו עם פסולת אחרת אינן מוקצה, וראה הערה קצד. אמנם אם השאריות הן במצב

הנ"ל

קצב. שו"ע סי' ש"ח סכ"ט.

קצג. משנ"ב סי' ש"ח ס"ק קכ"א.

קצד. עיין במשנ"ב סי' ש"ח ס"ק קי"ד שאם נשתייר מקצת בשר על העצמות מותר לטלטל אותן אגב הבשר, ולכאורה מוכח שאין שאריות אוכל נעשות מוקצה, אמנם י"ל דהיינו באופן שדרך בני אדם לאכול את הבשר הזה, ולא באופן שהחליטו לזורקו ואין רגילות כלל להימלך עליו. ואמנם מצינו ברש"י שבת כ"ט. ד"ה בארמיתא וד"ה אגב דגרעיני תמרה שלא נתבשלו אינם מוקצה כיון שנשאר דבוק בהם חלק מהאוכל וחזו לאדם, אך אין המציאות בזה ברורה היטב ואפשר דמיירי שנשארו כמויות חשובות של אוכל, וגם אפשר שהגרעינים הופרשו מהם שלא בתוך עסק האכילה ואולי היו רגילים לפעמים ליטול גרעין ולאכול את האוכל שעליו. ואכתי יש ללמוד היתר בנידון זה מדברי הרי"ף המובאים בבה"ל סי' ש"ח סעיף ל' ד"ה גרעיני, שכתב דגרעינים רכים הנאכלים עם התמרה עצמה אינם מוקצה אף לאחר שפרשו מן התמרה ואין רגילים לאוכלם בפני עצמם, ומטעם זה כתב הבה"ל שם להתיר טלטול גרעיני תפוחים ואגסים, אף שלעולם אין אוכלין את גרעיני התמרים והתפוחים בפני עצמם, וא"כ כ"ש שיש להתיר שיירי אוכל הראויים לאדם אף באופן שאין רגילות להמלך עליהן ולאוכלן. ומאידך מצינו במשנה דף קמג. דפירורי לחם פחות מכזית הוו מוקצה אי לאו משום דחזו לבהמה, ולכאורה מיירי אחר שנתיאשו מלאוכלן, ומשמע דמשעה שאין בנ"א עתידים לאוכלן פקע מהם שם מאכל אדם, ואולי שאני התם שהיו רגילים ליתן פירורים אלו לבהמה ולכן חל בהם שם מאכל בהמה, וצ"ע.

ויש לעיין במקרה שתוך כדי האכילה יש לפניו בצלחת פסולת שאינה ראויה למאכל כלל כגון עצמות דגים [באופן שאינן ראויות אף למוץ אותן], האם הן מוקצה ויאסור לסלקם לצדדים [אף באופן שאין בזה איסור בורר כגון שאינן מעורבות באוכלן], ואין

כזה שלעתים עשויים בני אדם להימלך ולאוכלן אינן מוקצה אף שהוסרו מהשולחן. ואם זרקן לפח ונמאסו ממאכל בני אדם [ואינן ראויות למאכל בעלי חיים המצויים] הרי הן מוקצה אף אם נזרקו לפח בשבת קצ"ה.

פירורי לחם

קנ. לענין טלטול פירורי לחם ראה הערה קצ"ו.

דבר מאכל שנזרק לאשפה מבעוד יום

קנא. דבר מאכל הראוי לגמרי למאכל אדם, שנזרק לאשפה ולא נמאס [כגון שהיה עטוף היטב], עיין בהערה מה דינו אם הושלך לאשפה מבעוד יום קצ"ז.

כלים חד פעמיים אחר השימוש בהם

קנב. כלים חד פעמיים אחר השימוש בהם, ראה לקמן סעיף קס"ב אם מותר לטלטלם.

לומר שלדעת הט"ז המובא בסעיף רמ"ו שהתיר לטלטל מוקצה ע"י דחיפה במקל, דס"ל דזה נחשב טלטול מן הצד, ה"נ מותר לסלק את העצם לצדדים, דהא נתבאר בסעיף רמ"ז שבדבר שאורחיה לעשות כן לא נאמר היתר טלטול מן הצד, והכא גם ביום חול דרכו לסלק את העצם ע"י המזלג, אמנם פעמים שסילוק העצם לצד הצלחת נעשה מפני שהיא מאוסה עליו, ובאופן זה אפשר שיש להתיר מדין גרף של רעי. וצ"ע שלא מצינו בפוסקים שיזהירו על זה אף שהוא דבר מצוי.

קצה. עי' שש"כ פ"כ הערה פ"ח, צ"א.

קצו. במשנה דף קמג. מבואר דפירורי לחם שאין בהם כזית לא חזו לאדם רק לבהמה. ולכאורה לפ"ז במקום שאין בהמות הוו הפירורים האלה מוקצה. אמנם נראה שבזמן הסעודה רגילים בני אדם לאכול גם פירורים שאין בהם כזית, ואפילו פירורים דקים, ולכן בזמן הסעודה אין פירורים אלו מוקצה. אמנם לאחר הסעודה אם בא לנקות הפרורים ממפת השולחן או מהקרח של חיתוך החלות יש לעיין אם מותר לעשות זאת בידים [כשאין בזה היתר מדין גרף של רעי]. ולכאורה יש להחמיר בזה, וראה הערה קצ"ד בענין שאריות אוכל אחר הסעודה.

קצז. בספר שש"כ פ"כ סעיף כ"ז כתב דאין זה מוקצה, ולמד זאת מהדין המובא במשנ"ב סי' ש"ח ס"ק נ"א דאם זרק גלימה לאשפה אינה מוקצה אף אם זרקה מבעו"י דבטלה דעתו, והיה מקום לחלק דכלי חשיב טפי ואינו נמאס כ"כ באשפה, משא"כ דבר מאכל אפילו עטוף היטב נמאס טפי על בנ"א מחמת היותו במקום האשפה ולכן יש מקום לומר שהשלכתו לאשפה מבעוד יום עושה אותו למוקצה אף שבפועל לא נמאס מחמת שהיה עטוף, ומ"מ נראה דאינו מוקצה דסו"ס ראוי הוא לגמרי לאכילה.

גרעיני פירות

קנג. גרעיני פירות שאינם ראויים למאכל כלל וגם אינם ראויים למאכל בהמה וזוהי המצויים בעיר הם מוקצה ואסור לטלטלם אלא באופן המבואר בסעיף שנ"ה. ולענין גרעיני תפוחים ואגסים ראה הערה קצח.

גרעיני מישמש שנתפרקו מהפרי בשבת וביום טוב

קנד. גרעיני מישמש שהילדים רגילים לשחק בהם אשר נתפרקו מהפרי בשבת יש שכתבו לדון דהו מוקצה, וראה הערה קצט, ואם נתפרקו ביום טוב מהפרי הרי הם אסורים בודאי מטעם נולד.

קצח. עי' בה"ל סי' ש"ח ד"ה גרעיני שכתב דלענין גרעיני תפוחים ואגסים אפשר שיש להקל ולטלטלם משום שהם ראויים לאכילת אדם ולפעמים אוכלים אותם יחד עם הפרי, וסמך דבריו על דברי הרי"ף בפרק נוטל שכתב דגרעיני תמרים ארמייתא מותר לטלטלם הואיל והם רכים ונאכלים יחד עם התמרה, אע"פ שלאחר שפירשו מן התמרה מן הסתם לא היתה רגילות לאוכלם כלל. [ונראה דגרעיני ענבים ותפוזים אינם בכלל זה, כיון שהם עצמם אינם ראויים לאכילה כלל אלא שלפעמים בולעים אותם יחד עם האוכל ואין זה דומה לגרעיני תמרה הנ"ל]. ולכאור' לפי סברא זו של הבה"ל יהיה מותר לטלטל קליפות מלפפונים ותפוחי עץ לאחר שהוסרו מן הפירות משום שהיו ראויות לאכילה בשעה שהיו מחוברות לפרי. וצ"ע אם להקל בזה לענין מעשה כיון שהמשנ"ב כתב זאת בדרך אפשר. קצט. עיין בספר שבות יצחק [מוקצה] פרק ה' עמ' פ"א שהגרי"ש אלישיב שליט"א אמר דיש לדון שגרעיני מישמש הו מוקצה. וכ"כ בספר חוט שני ח"ג פרק ס"ב. והטעם משום שכל זמן שהגרעין מחובר בפרי אין הכנה מועילה לו כיון שהוא מאכל אדם וכשנתפרק בשבת א"א להכינו בשבת. וס"ל דלא דמי לגרעינים המשמשים למאכל בהמה או להסקה דלא הו מוקצה ביו"ט, דהתם היו נוהגים כן באופן קבוע ולכן כשנתפרקו מהפרי עומדים הם ממילא לבהמה, משא"כ כאן שהוא כעין מקרה שמכניס את הגרעינים למשחק, ועיין שש"כ פרק ט"ז הערה ל'.

ויש לידע שלדעת השו"ע סי' ש"ח סמ"ה שאסור לשחק בשבת בכדור גרעינים אלו הם מוקצה אף אם הופרדו מהפרי מבעו"י [ועיין לעיל הערה ע"ו].

ר. עיין רמ"א סי' תצ"ה ס"ד דנולד אסור ביו"ט. [ועיין לקמן בהקדמה לסעיף קפ"ח שאיסור נולד חמור ביו"ט יותר משבת]. והטעם שגרעיני המישמש נחשבים נולד הוא משום דבכניסת יו"ט היו הגרעינים חלק מהאוכל והיה עליהם שם מאכל אדם, ובאמצע יו"ט שינו את יעודם והפכו להיות משחק לילדים, לכן הו בגדר נולד, כשם שקליפות פרי הראויות למאכל בהמה הו נולד משום שבכניסת היום היו הקליפות חלק מהפרי שהוא מאכל אדם ובשעה שקילפו אותן מהפרי הפכו להיות עומדות למאכל בהמה, והכנה חדשה זו נותנת לקליפות דין נולד, כמבואר במשנ"ב סי' תצ"ה ס"ק י"ז. ובשבת אין איסור בזה כמבואר בשעה"צ סי' ש"ח ס"ק צ"ג. ואם הופרדו הגרעינים האלה מהפרי קודם כניסת יו"ט והיו מוכנים למשחק אין בהם איסור נולד משום שכבר בכניסת היום עמדו למשחק.

הוצאת גרעינים וקליפות מפיו

קנה. האוכל דבר מאכל ונשארה בפיו פסולת שהיא מוקצה כגון עצמות וגרעינים וכיוצא ביש אומרים שמותר להוציאם מפיו אף בידיו, ויש המורים להוציא את הפסולת בפיו ולא ליטלה בידיו, וראה בהערה שישנם מקרים שלכל הדעות אפשר להוציא את הפסולת בידיו^א.

רא. בגמ' שבת דף קמג. איתא לגבי גרעיני תמרה דשמואל מטלטל להו אגב ריפתא וכו' ורב ששת זריק להו בלישניה, ומשמע דשאר האמוראים הנזכרים שם בגמרא הוציאו את הגרעינים מפיהם ביד, וכל הנידון היה איך לטלטל את הגרעינים אחרי שהניחו אותם מידם, ונמצא לפ"ז שמותר להוציא את הגרעינים מהפה ביד, וכן מבואר מסתימת לשון הרמב"ם פכ"ה משבת הט"ז שכתב שזורקן לאחריו, ומשמע שזורקן בידיו, וכ"ה בחידושים המיוחסים לר"ן שם שכתב שבהנחה הראשונה של הגרעינים אין איסור להוציאם בידו מהפה, וכל הנידון שבגמ' היה כיצד להעביר את הגרעינים למקום יותר מרוחק. ובטעם ההיתר י"ל דכשם שאם נמצא בידו מוקצה וצריך להניחו מידיו אין צריך לפתוח ידו ולהניח למוקצה ליפול אלא רשאי להושיט ידו ע"מ להניחו, כן אם נמצא מוקצה בפיו שרי ליטלו בידו ולהניחו, ואין זה נחשב טלטול של המוקצה, שהרי המוקצה כבר נמצא בפיו והוא רק מסירו מעליו ע"י נטילה בידו, ועוד י"ל ע"פ מה שנתבאר להלן בהקדמה לסעיף ר"ג דמפשטות הסוגיא שבת דף קמב: משמע דפסולת הנמצאת באוכל בטלה לגביה ואינה מוקצה, וכן אבן המונחת ע"פ חבית היתה צריכה להיבטל לגבי חבית אי לאו הטעם המבואר בגמ' שם, וכפי שכבר עמדו בזה בספר שביתת השבת מלאכת בורר בב"ר ס"ק כ"ד ובחזו"א סי' מ"ז ס"ק ט"ו וכ"א, ה"נ יש לדון שהפסולת הנמצאת בתוך פיו בטלה לגביה ואינה מוקצה כל זמן שלא הוציאה, וכן כתב בספר שש"כ פ"כ סכ"ו להתיר מהטעם הנ"ל. אמנם אין זה ברור כ"כ דגרעין שנמצא בפיו של אדם נחשב בטל אליו, וגם הגרש"ז אויערבאך זצ"ל נקט במכתב שבסוף ספר מאור השבת ח"א מכתב ג*, ג', שגרעין המונח בפה ואינו מעורב באוכל אינו בטל.

וברא"ש פ"ב דביצה סי' ט"ו מצינו לגבי טלטול גרעינים אגב ריפתא דזורקן בפיו לתוך הסל, וע"ע בא"ר סי' ש"ח ס"ק ס"ו שכתב לבאר את לשון השו"ע שהצריך לאדם חשוב לטלטל את הגרעינים דרך שינוי "כגון להחזיר פניו ולהשליכן אחר המטה או לזורקן בלשונו או לטלטלן אגב הפת", ומקורו מדברי רבנו ירוחם, והעתיקו המשנ"ב סי' ש"ח ס"ק קנ"ד. אמנם גם בדבריו יל"ע איך יגיעו הגרעינים אל הפת, ובפשטות הכוונה שיוציאם בידו ויתנם על הפת [ובספר קצות השולחן סי' קי"א בבדה"ש אות י"ח דן לומר דכל מה שמשמע בגמ' דהאמוראים שקדמו לרב ששת הוציאו את הפסולת מפיהם ביד היינו משום שאותה פסולת לא היתה מוקצה מן הדין, וכמ"ש תוס' שבת דף קמג. משום דחזיא לבהמה, אלא דאדם חשוב צריך שינוי ולכן הקלו להוציא ביד ולעשות את השינוי בהמשך הטלטול אגב ריפתא, אבל בפסולת גמורה אפשר דלכו"ע אסור להוציא ביד], והגר"ז סי' ש"ח סס"ז כתב דזורקן בפיו ואינו מוציאם בידיו, [וראה להלן הערה רפ"ד שהבאנו דהגר"ז אינו סובר את ההיתר של ביטול פסולת אל האוכל]. ועי'

כלי שהושלך לאשפה

קנו. כלי שלם שהושלך לאשפה אינו נעשה מוקצה אף אם הושלך מבעוד יום, כיון שבטלה דעת הזורק אצל כל אדם, ועדיין תורת כלי עליו^ר. ואם הוא כלי אשר בני אדם רגילים לזורקו לאשפה כגון בקבוקי יין ריקים וכיוצ"ב ראה הערה^ר.

כלים שנשברו או נתפרקו

בגמרא שבת דף קכד: מבואר דכלי שנשבר מותר לטלטלו בשבת רק אם הוא עדיין ראוי למלאכה, אך אם אינו ראוי למלאכה אסור

בספר ערוך השולחן סי' ש"ח סנ"א שגם הוא מצריך להוציא את הפסולת בפיו, ועיין בספר דינים והנהגות מהחזו"א פי"ד שכתב שם שכן נהג החזו"א בפסולת שהיא מוקצה, וכ"כ בשו"ת אג"מ אור"ח ח"ה סי' ט' אות ה'. ובספר שולחן שלמה סי' ש"ח סכ"ז הביא בענין זה הוראות סותרות מהגרשז"א זצ"ל. וע"ע בספר שבות יצחק בדיני מוקצה פ"ט אות ז'.

ובמקרה שיש בגרעינים הנמצאים בפיו מעט טעם שראוי ליהנות ממנו כל זמן שהגרעין בפיו כתב בספר שבות יצחק שם בשם הגריש"א שליט"א שאין הגרעינים נעשים מוקצה כל זמן שהם בפיו ורשאי להוציאם בידיו.

עוד נראה שאם הפסולת נעוצה בין שיניו באופן שאינו יכול להוציאה אלא בידיו, מותר לכו"ע לעשות כן, וכל מה שהצריכו הפוסקים הנ"ל להוציא בלשונו הוא משום שאפשר באופן זה בלי טלטול בידיו. ומעתה אפשר דבמקום ובזמן שאין דרך בני אדם להוציא פסולת בלשונם כלל, הרי זה כמקום שאי אפשר בענין אחר ולכו"ע יהיה מותר להוציא בידיו. וכן כתב מו"ר הגר"ש אויערבאך שליט"א דאנשים שמאוס עליהם קצת להוציא מהפה, ובפרט בין בני אדם, לא גרע מגרף של רעי שא"צ לחוש להעביר כלאח"י עכ"ד.

רב. עיין תוס' שבת דף קכה. ד"ה אם, ועיין בבה"ל סי' ש"ח ס"ז ד"ה ואם שהטעם הוא משום דבטלה דעתו.

רג. יל"ע בכלים הראויים לשימוש חוזר אלא שבני אדם רגילים לזורקם כגון בקבוקי יין וכיוצ"ב, האם נימא דכיון שרגילים לזורקם ולא בטלה דעת הזורקם הרי הם מוקצה, ולא דמי למה שהבאנו לעיל בהערה הקודמת מתוס' שבת דף קכה. בזרק גלימא, דהתם הטעם משום דבטלה דעתו כמבואר בבה"ל הנ"ל והכא לא בטלה דעתו, או דכיון שזהו כלי גמור לא יתכן לבטל ממנו תורת כלי אף שבני אדם רגילים לזורקו לאשפה [דאין זורקים אותו לאשפה מחמת גריעותו אלא משום השפע והריבוי של בקבוקים כאלון]. ולכא' היה נראה דאין זה מוקצה. אמנם לגבי אריזות פשוטות יותר כגון קופסת שימורים שנתרוקנה או בקבוקי פלסטיק של חומרי ניקוי וכיוצ"ב נראה לכא' דנעשו מוקצה משעה שהשליכן לאשפה, עכ"פ אם השליכן מבעו"י [ואפשר שאף קודם שהשליכם לאשפה נעשו מוקצה משעה שנתרוקנו מתכולתם, ואפילו בשבת עצמה, כמבואר לקמן סעיף קס"א].

לטלטלו. עוד מצינו שם דף קכג. שמחט שנשבר אחד מראשיה הרי היא מוקצה אף שעדיין היא ראויה למלאכה, כגון להוציא בה את הקוץ, והטעם משום שאדם אינו רגיל לשמור מחט כזו בביתו אלא זורקה לבין הגרוטאות. ונמצא שבגמ' הזו נאמר דין נוסף בשברי כלים, שגם שברים הראויים למלאכה אין היתר לטלטלם אלא באופן שאדם רגיל לשומרם לצורך מלאכה זו, אבל אם אדם רגיל לזרוק שבר כלי כזה בטלה ממנו תורת כלי והרי הוא מוקצה.

אוצר החכמה

עוד מצינו בגמרא שבת דף קכב: ששידה [היינו ארון קטן] שהתפרקה ממנה הדלת מותר לטלטל את השידה ואת הדלת, ולא חילקו בגמרא בין מקרה שהדלת ראויה לשימוש בעודה מפורקת לבין מקרה שאינה ראויה לשימוש. וצריך ביאור למה לא הצריכו בגמ' שתהא הדלת ראויה למלאכה ומאי שנא מהגמרא דף קכד: הגמ' שאם אין שבר הכלי ראוי לשימוש הרי הוא מוקצה.

ארחות 1234567

ויש מהפוסקים^{יד} שכתבו ליישב שיש להבחין בין מקרה שעתידים אחרי השבת לחזור ולחבר את השברים אל הכלי ובין מקרה שאין עתידים לחזור ולחברם, דבמקרה שעתידים לחזור ולחבר את השברים אל הכלי אמרינן שהחלק השבור אינו מוקצה אף שאינו ראוי לשום שימוש, דמתוך שהוא עתיד להתחבר אחר השבת אל הכלי לא בטלה ממנו תורת כלי אף בהיותו שבור, אך בשבר כלי שאינו עתיד לחזור ולהתחבר אל הכלי אין היתר לטלטלו אלא אם השבר הזה ראוי למלאכה, דכיון שהוא ראוי למלאכה אין הוא נעשה מוקצה, אבל אם אינו ראוי למלאכה הרי הוא מוקצה גמור אף קודם שהשליכו ואין לטלטלו בשבת אפילו לצורך גופו ומקומו.

כלי שנשבר

קנז. כלי שנשבר ואין שבריו ראויים לשימוש הרי הם מוקצה ואין לטלטלם^{יה}.

רד. משנ"ב סי' ש"ח ס"ק ל"ה בשם הפמ"ג, ועיין לקמן הערה רי"ח.
 רה. שו"ע סי' ש"ח ס"ו, ולא אמרינן בזה דאין מוקצה לחצי שבת [עיין לקמן סעיף שע"ח], דבדבר שאינו ראוי מצד עצמותו, כגון שבר כלי, חלה גם בשבת תורת מוקצה, ורק במקום שהדבר עצמו ראוי לשימוש והמוקצה חל מחמת ההקצאה של האדם נאמר הכלל של אין מוקצה לחצי שבת. ובענין כלי שנשבר ממנו חלק ואינו ראוי לשימוש אבל עתיד להחזירו ולתקנו למחר עיין לקמן הערה רי"ח.

דין זה נאמר בין אם הכלי נשבר בשבת ובין אם נשבר מערב שבת. ואם השברים מונחים במקום שעלולים בני אדם להנזק מהם מותר לטלטלם^י. קנח. כלי שנשבר, ושבריו ראויים לשימוש אבל דרך בני אדם לזורקם ולא לשומרם, גם הוא מוקצה^י.

קנט. כלי שנשבר ועדיין הוא ראוי לשימוש, וגם אין בני אדם רגילים לזורקו, אינו מוקצה. ואם זרקו לאשפה, יש להבחין בזה בין שני מקרים: [א]. אם זרקו לאשפה קודם השבת דינו כמוקצה. [ב]. אם זרקו לאשפה בשבת אין הוא מוקצה^י.

רו. שם ברמ"א.

רז. שברי כלים הראויים מצד עצמם לאיזו מלאכה אלא שדרך בנ"א לזורקן לאשפה ואינם שומרים אותם לצורך המלאכה הזו הרי הם מוקצה כמבואר בגמ' שבת דף קכג. לגבי מחט שניטל חררה או עוקצה, דאף שראויה עדיין להוציא בה את הקוץ מ"מ הויא מוקצה כיון שדרך בני אדם לזורקה בין גרוטאות, והובא דין זה בשו"ע סי' ש"ח סי"א. [ועיין בחידושי הרשב"א שבת דף קכה. ד"ה הא שכתב דאם המחט הזו נשברה בשבת [ובכניסת השבת היתה שלימה] יש להתירה בטלטול משום שהיא עושה מעין מלאכתה הראשונה, וראויה להוציא ממנה את הקוץ כשם שהיתה ראויה קודם שנשברה ועוד שבכניסת השבת היה עליה שם כלי גמור לכן אינה נעשית מוקצה אף שדרך בנ"א להשליכה לאשפה. ולשיטתו הגמ' דף קכג. שאסרה מחט איירי במחט שנשברה מבעוד יום. ולמד זאת הרשב"א מדין שיירי מחצלת המבואר בגמ' דף קכה. ועיין בחידושי רע"א בגליון השו"ע שם שהביא את דברי הרשב"א ואת ראייתו מדין שיירי מחצלאות, וכתב רע"א דלכאור' לפי מה דפסקינן להלכה בשיירי מחצלאות בסעיף י"ב דאם לא זרקן לאשפה מבעו"י שרו א"כ אנו סוברים דשיירי מחצלאות עדיפי ממחט, [דמחט אסורה אף אם לא זרקתה לאשפה מבעו"י] וא"כ לדידן אין ללמוד היתר במחט שנשברה בשבת מדין שיירי מחצלאות, וסיים בצ"ע. אמנם לכאורה נראה דבשעת הצורך יש לצרף את שיטת הרשב"א. והנה בימינו אין בנ"א רגילים כלל לשמור שברי כלים לצורך כיסוי מנא או לשאר צרכים אלא זורקים אותם לאשפה [ואפילו כוס שנשבר בית יד שלה רגילים הרבה בנ"א לזורקה אף שהכוס עצמה שלימה], ויש לעיין אם מחמת זה הו"ו כל שברי כלים כמחט שנשבר חורה או עוקצה הנ"ל והו"ו מוקצה, או דכיון שמצד עצמן ראויים הם לגמרי לשימוש אלא שמחמת ריבוי הכלים בימינו אין רגילים לשומרם – ה"ז כהתפנקות בעלמא ואין זה מוקצה, ובספר חוט שני ח"ג פרק נ"א היקל בזה. ולפי הדעות האוסרות באריזות אוכלין שנתרוקנו ובכלים חד פעמיים שרגילים בנ"א לזורקם [לקמן סעיפים קס"א-קס"ב] לכאורה כ"ש שיאסרו בשברי כלים שבנ"א רגילים לזורקם, ואינו מוכרע, דאריזות אוכלין וכלים חד פעמיים מעיקרן לא חשיבי כ"כ משא"כ כלי חשוב שנשבר מעט.

רח. סי' ש"ח ס"ז. נראה דהטעם בזה הוא משום דאין מוקצה לחצי שבת, דכיון שבבה"ש היה לשבר הזה תורת כלי אין היא בטלה ממנו באמצע השבת מחמת שנמלך לזורקו.

אריזות אוכלים שנתרוקנו מהאוכל

קס. אריזת אוכלים שהוציא ממנה את תכולתה והיא קרועה באופן שאינה ראויה לשימוש הרי היא מוקצה^ט.

קסא. אריזות אוכלין אשר הן ראויות לשימוש אך אין דרך בני אדם להשתמש בהן שנית אלא רגילים לזורקן כגון שקית חלב שנתרוקנה, וכן גביע לבן או קופסת גבינה שהתרוקנו בשבת, נחלקו בזה פוסקי זמננו:

[א]. יש שכתב שהן מוקצה משעה שהוציאו מהן את האוכל^י.

[ב]. יש מתירים בזה, וטעמם שהואיל והאריזות ראויות לשימוש לכן אין דינן כשברי כלים ואינן מוקצה, ואף אם דעתו של האדם לזורקן, ואף אם כבר זרקן לאשפה בשבת אינן מוקצה, שאין דין מוקצה חל באמצע שבת באופן זה שכלי עצמו ראוי לשימוש, וראה הערה י"א.

ועיי"ש בבה"ל שמסתפק מה הדין אם לא זרקו לאשפה מבעו"י רק הניחו מאחורי הדלת, אי דמי לזרקו לאשפה.

רט. שהרי דינה כשברי כלים שאינם ראויים למלאכה וכמבואר לעיל סעיף קנ"ז. רי. הגרש"ז אויערבאך זצ"ל מובא בההערה הבאה, ולפי שיטה זו אין לטלטל את האריזות האלו אחרי שנתרוקנו אלא אם הן בגדר גרף של רעי, וכמבואר לקמן מסעיף של"א ואילך או אם יטלטלן בטלטול מן הצד וכגון אם הן מונחות ע"ג המפה מותר ליטול את כל המפה ולנער ממנה את הפסולת [ואם הן מונחות ע"ג צלחת יטול את הצלחת וינער אותה].

ריא. כתב הגרש"ז אויערבאך זצ"ל בתיקונים ומילואים לספר שש"כ פ"ט הערה י"א, דמסתבר ששקית חלב שהתרוקנה לגמרי נעשתה מוקצה. והיינו דאף שהשקית הזו ראויה לשימוש מ"מ כיון שאין דרך בני אדם להשתמש בה כלל אלא הם רואים אותה כפסולת לכן היא נחשבת כמוקצה אף קודם שזרק את השקית לאשפה. ועיין בספר מאור השבת ח"ב במכתבי הגרש"ז א זצ"ל כ"ד, ז', שכתב דה"ה דגם גביע לבן וקופסת גבינה ושאר אריזות שדרך בני אדם לזורקם אחר השימוש, נעשו מוקצה משעה שהתרוקנו מתכולתם, וכן כלים חד פעמיים אשר דרך כל בני אדם לזורקם לאשפה אחר השימוש הוּו מוקצה. ויש המורים בכל זה להיתר וטעמם דכיון שהכלים האלה מצד עצמם ראויים לשימוש ומה שזורקים אותם הוא מחמת ריבוי הכלים בימינו, ואין זו אלא כהתפנקות בעלמא, ואילו היו נמצאים במקום שאין מצויים כלים כעין אלו או שמחירם יקר היו מדיחים אותם ומשתמשים בהם שנית, לכן י"ל דאין הם מוקצה. וכן שמענו ממו"ר הגר"ש אויערבאך שליט"א דכיון שהשתמשו בכלי הזה באותה שבת ואין שום פגם וחסרון בו אלא שלאחר שנשתמשו בו אין שומרים עליו אין הוא מוקצה, כיון שאין שום לתא דהקצאה בגוף הכלי ולא בטל שמו ושם שימשו. וכ"כ בספר חוט שני ח"ג פרק נ"א [ואף דמצינו בגמ' שבת דף קכג. דמחט שנשבר חררה או עוקצה הויא מוקצה הואיל ואדם זורקה בין גרוטאות אף שהמחט ראויה לשימוש כגון להוציא בה את הקוק, י"ל דהתם שאני

ולפי הדעה האוסרת הנ"ל יש להזהר כאשר נתרוקנה שקית חלב לגמרי שלא להוציאה בידים מתוך מיכל הפלסטיק שהיא מונחת בו אלא ילך עם המיכל אל פח האשפה וינער ממנו את השקית. ואם השקית דבוקה למיכל ואי אפשר לנערה ממנו אין היתר להוציאה ביד, ואם חושש שהשקית דבוקה למיכל יוציאנה קודם שנתרוקנה לגמרי שאז עדיין אינה מוקצה^{ריב}.

כלים חד פעמיים

קסב. כלים חד פעמיים שהשתמשו בהם בסעודת שבת נחלקו פוסקי זמננו בדינם, יש אומרים^{ריג} דמותר לטלטלם אף אם נתלכלכו הרבה ואין הדרך לנקותם, כיון שהכלי מצד עצמו ראוי לשימוש ואינו טעון אלא הדחה, ויש אוסרים אותם בטלטול אם אין דרך בני אדם להדיחם כלל^{ריד}, ולשיטתם אין היתר לסלק את הכלים האלו מהשולחן אלא מדין גרף של רעי, וכמבואר

שהמחט היא שבר כלי ולכן חל בה טפי שם מוקצה, משא"כ בכלים ובאריזות הנ"ל שלא נשתנו כלל מצורתם הראשונה וגם ראויים הם לשימוש חוזר יש לומר דלא הווי מוקצה אף שבני אדם רגילים לזרוקם. [וכ"ש היכי שיש להם צורת כלי גמור כגון גביע לבן וכיוצא^ב]. וע"ע הערה ר"ז שהבאנו את שיטת הרשב"א שכתב שדין מחט שנשברה חררה או עוקצה נאמר דוקא שנשברה בערב שבת ולא שנשברה בשבת]. ולכאורה לענין מעשה היה מקום לדון ולחלק בין הציורים השונים, דשקית חלב ונייר של סוכריה וכיוצא^ב נחשבים אצל כל בני אדם כפסולת ממש ולכן מסתבר טפי דהווי מוקצה משעה שנתרוקנו מתכולתן, משא"כ כלים חד פעמיים שאין רואים אותם כפסולת ואם היה צריך להדיחם ולהשתמש בהם שנית לא היה האדם רואה את עצמו כלוקח פסולת ומכינה לשימוש, לכן י"ל דלא הווי מוקצה, וא"כ מסתבר דה"ה קופסת לבן או גבינה לא הווי מוקצה.

ודע דבכל הנידון הזה אין חילוק בין קודם שנזרקו הכלי או השקית לאשפה ובין אחר שנזרקו, דאם הווי מוקצה הרי זה מיד כאשר התרוקנו מתכולתם [ולגבי הכלים החד פעמיים משעה שברור שלא ישתמשו בהם עוד], ואם לא הווי מוקצה אין הם מוקצה אף אם נזרקו לאשפה בשבת, וכמבואר לעיל סעיף קנ"ט.

ריב. כ"כ הגרש"ז אויערבאך זצ"ל שם. [טעם ההיתר ללכת עם המיכל אל האשפה הוא משום דהווי טלטול מן הצד לצורך דבר המותר, והא דאין המיכל נעשה בסיס לדבר האסור הוא משום שאין כלי נעשה בסיס לדבר האסור באמצע השבת כמבואר במשנ"ב סי' רס"ו ס"ק כ"ו, ועוד דכיון שדעתו לנער את המוקצה מן המיכל אפשר דקיל טפי, עיין לקמן הערה ת"ז].

ריג. עיין לעיל הערה ר"א, אמנם אם זרקן לאשפה מבעוד יום נראה דהווי מוקצה.

ריד. עיין לעיל בהערה הנ"ל ויש לידע דלפי האוסרים הווי הכלים האלו מוקצה אף קודם שנזרקו לאשפה, כיון שברור שלא ישתמשו בהם עוד.

לקמן סעיף של"ה, דכיון שהם מאוסים לבני הבית השוהים במקום לכן מותר לסלקם.

ולכל הדעות מותר לטלטל כוסות חד פעמיות משומשות כיון ששכיח מאד להשתמש בהן שימוש חוזר.

תבניות אפייה חד פעמיות

קסג. לענין תבניות חד פעמיות שנאפו בהן עוגות ונאכלו העוגות בשבת יש להבחין בזה בין מקרים שונים:

[א]. אם הבעלים רגיל להשתמש בתבניות אלו שימוש חוזר דינן ככלי שמלאכתו לאיסור.

[ב]. אם אין הבעלים רגיל להשתמש בהן שימוש חוזר דינן ככלים חד פעמיים שנתבאר בסעיף הקודם שנחלקו בזה פוסקי זמננו.

[ג]. אם התבניות ניקבו או נתקמטו באופן שאינן עומדות כלל לשימוש נוסף הרי הן מוקצה ואין לטלטלן כלל אף לצורך גופן ומקומן אלא אם יש בהן היתר של גרף של רעי, וכמבואר להלן סעיף של"ה.

מפתח שאינו ראוי לשימוש

קסד. מפתח שאינו ראוי לשימוש כלל כגון שהחליפו את המנעול של הבית הרי הוא מוקצה כשאר שברי כלים שאינם ראויים לשימוש^{רטו}.

מפתח הנמצא במקום שאינו ראוי לשימוש

קסה. מי שנסע מחוץ לעיר ועמו צרור מפתחות של ביתו, אין מפתחות אלו מוקצה אף שאי אפשר כעת להשתמש בהם מחמת איסור ההליכה חוץ לתחום^{רטז}.

רטו. ואף אם ישנה השתמשות מסויימת ששייך לעשות עם מפתח זה מ"מ אין בני אדם רגילים לשומרו לצורך זה והרי הוא כמחט שנשבר חררה או עוקצה שמבואר בשו"ע סי' ש"ח סי"א דהוי מוקצה. ואם אדם זה עשוי ליתן מפתח כזה לילדים לשחק בו אפשר שלא הוי מוקצה.

רטז. טעם ההיתר משום שהמפתח עצמו ראוי לגמרי לשימוש, ולאחר השבת אכן ישתמש בו, ורק מסיבה חיצונית אין אפשרות שימוש מצויה כעת, וכל כה"ג לא בטלה ממנו תורת כלי, ועדיף טובא מהדין המבואר בסעיף קס"ו דכלי שהתפרק ועתיד להחזירו אחר השבת אינו מוקצה משום דלא פקעה ממנו תורת כלי, ונראה שגם החולקים בדין הנ"ל מודים הכא, דהתם הכלי מחוסר מעשה כדי שיהא ראוי לשימוש משא"כ הכא שהמפתח

כלי שהתפרק ממנו חלק ועתיד לחברו אחר השבת

קסו. כלי שהתפרק ממנו חלק, כגון שידה [ארון קטן] שהתפרקה ממנה הדלת ועתידים לחזור ולתקנה אחר השבת מותר לטלטל את השידה ואת הדלת¹. וכתבו הפוסקים שהדלת מותרת בטלטול אף שאינה ראויה כעת לשום שימוש,

הערה

ראוי לשימוש ללא צורך בעשיית מעשה בגופו. ועיין בסוף הספר סי' ב'.
 ריז. עיין סי' ש"ח ס"ח. והא דלא גזרו בזה שלא יטלטל את השידה שמא יבוא לתקנה [כדמצינו בכירה שנשמטה אחת מירכותיה, עיין לקמן בהקדמה לסעיף ק"ע], משום שהשימוש בשידה נוח אף בלי הדלת ולכן אין האדם בהול כ"כ לתקנה.
 ריח. משנ"ב סי' ש"ח ס"ק ל"ה בשם הפמ"ג במ"ז סק"ח. והנה דין זה של הפמ"ג והמשנ"ב שהדלתות אינן מוקצה אף שאינן ראויות בשבת לשימוש הוא דין מחודש, דהיכן מצינו שדבר שאינו ראוי למלאכה בשבת יהא לו תורת כלי משום שעומד להתחבר לכלי אחר השבת, סו"ס כעת אינו ראוי ואינו מוכן כלל לשימוש. ואמנם מצינו מקצת ראשונים שכתבו דטעם ההיתר בדלתות הכלים הוא משום שהן ראויות לעשות בהן איזו מלאכה, כן כתבו המאירי והחידושים המיוחסים לר"ן והר"י מלוניל [ומטעם זה כתב הגרש"ז אויערבאך זצ"ל בספר שש"כ פט"ו הערה רכ"ב דטוב להחמיר דלא כפמ"ג הנ"ל], אמנם לכאורה דברי הפמ"ג מדויקים מאד בלשון הרמב"ם והשו"ע, דבפרק כ"ה הי"ב הביא הרמב"ם בתחלה את דין דלתות הכלים שנתפרקו וכתב בסתמא שאינן מוקצה, ואח"כ כתב את הדין של שברי כלים, ובזה הצריך שיהיו עושין מעין מלאכה, ובלא זה הוי מוקצה, ומדויק מזה לכאור' שלגבי דלתות הכלים אין צריך שיהיו ראויות לעשות מעין מלאכה [ודוחק לומר דסתם דלתות הכלים ראויות לאיזה שימוש ולכן לא הוצרך הרמב"ם להביא תנאי זה]. וגם בשו"ע סי' ש"ח הובאו דיני שברי כלים ודיני דלתות הכלים בסמוך זה לזה, ובסעיף ו' לגבי שברי כלים הצריך שיהיו ראויים לאיזו מלאכה, ואילו בסעיף ח' לגבי דלתות הכלים לא הצריך זאת, ומוכח שהרמב"ם והשו"ע סוברים דיש לדלת תורת כלי אף אם אינה ראויה כעת לשימוש, מטעם שעומדת להתחבר למחר אל הכלי. ועיין במילואים אות ו' שכתבנו לדון במקרה שהתיקון צריך מעשה אומן, וכן במקרה שכל הכלי נתקלקל, והבאנו את שיטות הראשונים בדין סנדל שנפסקה בו הרצועה.

והנה לפי דברי הפמ"ג והמשנ"ב הנ"ל וע"פ דברי רש"י המובאים במילואים אות ו' היה מקום לדון למה יהא שעון שעמד מלכת מוקצה, ואמאי לא נימא דכיון שעיקרו של הכלי שלם ועתיד לחזור ולתקנו בימות החול ותיקון זה נעשה בקל, לכן לא יהא מוקצה, ולא דמי לכלי שנשבר ולא חזי למידי, וכן דן הגרשז"א זצ"ל, מובא בספר שולחן שלמה סי' ש"ח אות ל"ג, ד', אמנם עיי"ש שנטה לומר דמ"מ אסור בטלטול משום גזרה דכירה שנשמטה אחת מירכותיה דאסרינן שמא יבוא לתקנה כמבואר לקמן סעיף ק"ע, וה"נ יש לגזור שמא יערוך את השעון בשבת. וכן יש לדון בבגד שנתלכלך עד שאינו ראוי כלל ללבישה אם הוי מוקצה כיון שאינו ראוי לשימוש או דכיון שאחר השבת יכבסוהו לא בטלה ממנו תורת כלי [וסתם בגד שניתן בארון כביסה אינו מוקצה כיון שבדרך כלל הוא ראוי עדיין לשימוש].

וראה הערה ר"ח. וכן הדין בידית שהתפרקה מהשידה. דין זה נאמר בין כשהדלת התפרקה בשבת ובין כשהתפרקה מערב שבת ר"ט.
ולענין חלק שנשבר מכלי ועתיד לתקנו, וכן לענין מקרה שהכלי עצמו אינו ראוי לשימוש כל זמן שאין מתקנים אותו ראה הערה ר"ח.

כפתור שנפל מבגד

קסז. כפתור שנפל מבגד מותר לטלטלו אם עתידים לחזור ולתופרו לאחר השבת אל הבגד, וכפי שהובא בסעיף הקודם בשם הפוסקים.²

ידית שהתפרקה מכסא

קסח. כסא שיש לו ידיות שהתפרקה אחת מהן, אם עתידים לחברה למקומה לאחר השבת אין הידית מוקצה, וכפי שהתבאר בסעיף קס"ו בשם הפוסקים, ועיי"ש בהערה ר"ח.

טלית שנקרעה ממנה הציצית

קסט. טלית שנקרעה ממנה הציצית ונפסלה אינה מוקצה וראה הטעם בהערה רכא.

ריט. שו"ע שם.

רכ. כן כתב בספר מנחת שבת סי' פ"ח סק"ב, ועיין בהערה ר"ח שנתבאר דבאופן שעיקר הכלי קיים ועתיד להחזיר אליו את החלק שנתפרק משמע ברמב"ם ובשו"ע שמותר לטלטל את החלק שנתפרק אף אם כעת אינו ראוי לשימוש. ולגבי מקרה שעיקר הכלי אינו ראוי לשימוש הבאנו מחלוקת ראשונים. ומעתה נראה שלגבי כפתור אין החזרתו לבגד נחשבת מעשה אומן ולכן יש להקל בזה. [נועין בספר שש"כ פרק ט"ו הערה רכ"א שהגרשו"א זצ"ל דן לומר שאם הכפתור פשוט ומצוי, באופן שאין עתידים לחזור ולתפור דוקא אותו אל הבגד אלא יתכן שיקחו כפתור אחר, אין היתר זה קיים. אמנם כהיום גם הכפתורים הפשוטים שונים זה מזה ובדרך כלל מקפידים לשמור את הכפתור ולהחזירו לבגד].

ובמקרה שמחמת נפילת הכפתור אין לבישת הבגד נוחה יש לדון אם יאסרו הבגד והכפתור בטלטול מחמת גזירה שמא יתפור, וכדלקמן בסעיף ק"ע לגבי כירה שנשמטה אחת מירכותיה.

ולענין שן תותבת או כתר המודבק ע"ג שן שהתפרקו ממקומם בשבת הראונו בקונטרס שלמי תודה שכתב בשם הגר"א ל שטיינמן שליט"א שמסתבר שדינו ככלי שהתפרק ממנו חלק ומותר לטלטלו.

רכא. עיין שו"ת שבט הלוי ח"ג סי' ל"א שכתב שהטלית אינה מוקצה, ולא דמי לבגד שעטנו

איסור טלטול מחשש שמא יתקע

בגמרא שבת דף קלח: איתא כירה [והוא כעין תנור קטן] שנשמטה אחת מירכותיה אסור לטלטלה אף שהיא עדיין ראויה לשימוש, והטעם משום שחששו שמא יבוא לתקנה ולתקוע את הירך שהתפרקה במקומה, ולכן אסרו חכמים את הכירה בטלטול. ואף שנתבאר לעיל סעיף קס"ו שכלי שנתפרק ממנו אחד מאיבריו אינו מוקצה, היינו דוקא כאשר השימוש בכלי הוא נוח, כגון שידה שהתפרקה ממנה הדלת, אך בכירה שנשמטה ממנה הרגל אין השימוש נוח ולכן גזרו חז"ל שלא לטלטלה כדי שלא יבוא לתקנה^{רכב}. ומכאן למדו הפוסקים לאסור טלטול כלי שהתפרק ממנו חלק אף אם עדיין הכלי ראוי לשימוש, אם השימוש בכלי אינו נוח ויש לחוש שמא יבוא לתקנו. אמנם ישנם אופנים שבהם לא גזרו חכמים גזירה זו וכדלהלן.

קע. כלי שהתפרק ממנו חלק באופן שהכלי עדיין ראוי לשימוש אך שימוש זה אינו נוח, אסרו חכמים לטלטל את הכלי ואת החלק שהתפרק שמא יבוא לתקנו^{רכג}.

המבואר בסי' ש"ח סמ"ז דאסור בטלטול, דבגד שעטנו אסור בלבישה גם בימות החול, ולכן לאו שם בגד עליו, משא"כ טלית זו שבימות החול תהיה ראויה כשיתקן אותה [ולכאורה יש להוסיף דכיון שעומד לתקנה בימות החול הרי זה כסנדל שנקרעה ממנו הרצועה המבואר לעיל הערה רי"ח], ועוד כתב דטלית זו ראויה לשימוש בשבת אם ישאילנה לאחרים, דטלית שאולה פטורה מן הציצית כמבואר בסי' י"ד ס"ג.

רכב. כן מסתבר לחלק בין שידה שהתפרקה ממנה הדלת שמבואר בדף קכב: דשרי לטלטלה לבין כירה שנשמטה אחת מירכותיה. שו"ר דכן כתב הגרש"ז אויערבאך זצ"ל, מובא בספר שולחן שלמה סי' ש"ח אות מ"ה.

רכג. סי' ש"ח סט"ז. והנה היה מקום לומר שלא גזרו חז"ל איסור טלטול על הכלי אלא אם בא להשתמש בו למרות שנתפרק ממנו אותו חלק, דחששו שיכשל ויתקן את הכלי כיון שאין השימוש בו נוח, אבל אם לאחר שהתפרק הכלי החליט שלא ישתמש בו עד שיתקנו למחר ובא רק לטלטלו ולהניחו במקום המשומר אפשר דלא גזרו הך גזרה, [ואולי זו כוונת הגר"ז סי' ש"ח סעיף מ"ז שכתב דכירה שנשמטה אחת מירכותיה אסור לטלטלה לצורך גופה, ואמאי לא כתב נמי שאסור לטלטלה לצורך מקומה, ואפשר דס"ל כנ"ל שרק כשבא להשתמש בכירה לאיזה צורך עלול להכשל ולתקנה]. אמנם מדברי הר"ח והערוך שבת דף קלח: לא משמע כן, שהם כתבו דכירה שנשמטה אחת מירכותיה אסור לטלטלה לצורך מקומה [והוצרכו לבאר כן שהרי הכירה היא כלי שמלאכתו לאיסור, ואף בהיותה שלימה אין בה היתר טלטול אלא לצוגו"מ], ומבואר דאף כאשר

אמנם נתבארו בפוסקים כמה אופנים שבהם לא גזרו את האיסור הזה:
 [א]. אם החלק שהתפרק נשבר באופן שאי אפשר להחזירו אלא צריך לילך לאומן להתקין חלק חדש לא גזרו בזה איסור טלטול על הכלי, כיון שהוא חשש רחוק שילך לאומן לתקנו^{יכ}. ומזה יש ללמוד לכאורה דבכל מקרה שצריך אומן לתקן את הכלי או שרק אצל אומן ניתן להשיג את החלקים הנצרכים לתיקון הכלי, אין לחוש לגזרה זו.
 [ב]. עוד כתבו הפוסקים שכל האיסור הוא רק לטלטל את הכלי, אבל אם אינו מטלטלו רק משתמש בו במקום בו הוא נמצא, כגון שמניח עליו חפצים או יושב עליו, הרי זה מותר^{יכה}.
 [ג]. אם השתמש פעם אחת מבעוד יום בכלי זה, לאחר שנתפרק ממנו אותו חלק, לא גזרו לאסור את טלטולו בשבת, דכיון שהשתמש בו כך ולא תיקן שוב לא יבוא לתקנו, וראה בהערה באיזה אופן נאמר היתר זה^{יכו}.

אינו מתכוין להשתמש בגופה של הכירה רק לפנותה מהמקום שהיא עומדת בו ג"כ גזרו שמא יבוא לתקנה.

ומסתבר שהגזירה שאסרה את טלטול הכלי אסרה גם את טלטול החלק שנשמט ממנו, ועוד דבמקרה שחלק זה אינו ראוי לשום שימוש ואנו באים לדון שאינו מוקצה מחמת שעתיד להתחבר לכלי למחר ולכן לא פקע ממנו תורת כלי [וכדלעיל סעיף קס"ו], מסתבר שלא יהא חלק זה עדיף מהכלי עצמו, וכשם שהכלי עצמו נאסר בטלטול כן נאסר החלק שהתפרק, ועיין בדברי הגרשז"א זצ"ל בספר שולחן שלמה סי' ש"ח אות מ"ד שנטה לאיסור [אמנם מה שדן להתיר לטלטל את החלק הזה לצוגו"מ כדין כלי שמלאכתו לאיסור לכאן צ"ע, דהא הכירה עצמה אסור לטלטלה אף לצוגו"מ, וכבר חזר בו הגרשז"א, עיין שם אות מ"ד, ד].

ומסתימת הפוסקים נראה לכאורה שאין היתר לטלטל את הכלי הזה ע"י שיעשו זאת שני אנשים ביחד או ע"י שיעמיד שומר, אף שמצינו גבי בגד רטוב שאסרו חכמים את טלטולו מחמת גזרה שמא יסחט, ומ"מ מבואר במשנה דף קמז. דמותר לעשרה בנ"א לטלטלו, דמדכרי אהדדי, וכתבו תוס' שם דה"ה לשני בנ"א מותר לטלטל, ולענין קריאה לאור הנר התירו ע"י שומר, אך אין לדמות גזרות חז"ל זו לזו.

רכד. משנ"ב סי' ש"ח ס"ק ס"ט בשם הט"ז.

רכה. משנ"ב סי' ש"ח ס"ק ע' בשם הא"ר.

רכו. רמ"א סי' ש"ח סט"ז. ועיין מג"א ס"ק ל"ג שכתב את הטעם שביארנו למעלה, והביאו המשנ"ב ס"ק ע"א. והנה המג"א איירי בספסל שנשמטה ממנו רגל וסמכו מבעו"י על ספסל אחר וישב עליו כך, ויש לדון אולי רק באופן זה התיר המג"א כיון ששימוש זה אינו דחוק, שהרי מצא תחליף לרגל החסרה [ועיין תה"ד סי' ע"א שנסתפק מחמת זה שמא בספסל לא תהא הגזירה קיימת כלל], אבל אם נשתמש בכלי באופן דחוק, כגון

[ד]. יש שכתבו שלא גזרו גזרה זו אלא באופן שתיקון הכלי אסור מהתורה, אבל באופן שאין התיקון אסור אלא מדרבנן [כגון שאין צריך לתקוע חלקים זה בזה רק להדקם] אין לאסור את טלטול הכלי מחשש שמא יתקנו משום שזוהי גזרה לגזרה^{רכז}.

[ה]. לגבי מקרה שהכלי התפרק בהיותו בידו של האדם אם מותר להביאו למקומו או שצריך להניחו מיד מידיו עיין הערה^{רכח}.
ויש להביא בזה כמה דוגמאות וכדלקמן בסעיפים הבאים:

משקפיים שהתפרק מהם חלק

קעא. משקפיים שהתפרק מהם בורג ויצאה אחת העדשות או אחת הידיות ממקומה אסור לטלטלן, ואף שהמשקפיים עדיין ראויות לשימוש על ידי הדחק מכל מקום גזרו חכמים שלא יטלטלן שמא יבוא לתקנן באופן האסור מהתורה על ידי החזרת הבורג למקומו^{רכט}.

ואם אבד הבורג ואין לו אפשרות לתקן את המשקפיים באופן האסור

במשקפיים שיש בהם רק ידית אחת או עדשה אחת, אולי בכה"ג לא התיר המג"א, ואינו מוכרע לאיסור, דסו"ס כבר השתמש בכלי ולא תיקנו וי"ל דשוב לא חיישינן שיתקנו, וצ"ע. ולגבי מקרה שהשתמש בכלי מבעוד יום רק כדי להתיר טלטולו בשבת נראה דאין זה מועיל.

רכז. הוראת הגרי"ש אלישיב שליט"א בספר שלמי יהודה פ"ד הערה נ'.
רכח. עיין בה"ל סי' ש"ח סט"ז ד"ה דאסור שכתב דאם הספסל שנשמטה ממנו הרגל עומד במקום שהוא עלול ליפול ולהזיק לבנ"א מותר לטלטלו כדי שלא יזיק, וכמבואר לעיל סעיף ו' לגבי שברי זכוכית [והיינו דפשוט לבה"ל דהך גזירה שמא יתקן אינה חמורה משאר דיני מוקצה שהקלו בהם במקום חשש נזק], ומוסיף הבה"ל דממילא מותר אז לסומכו ע"ג ספסל אחר ולישב עליו, ויש שהבינו בדברים אלו שאף אם לצורך מניעת הנזק די להניח את הספסל בצד מ"מ מאחר שכבר בא לידו רשאי להוליכו למקום שירצה, וממילא יניחנו ע"ג ספסל אחר ויוכל לישב עליו, ולפ"ז לכאורה ה"ה אם הכלי התפרק בעודו בידו יהא מותר להוליכו למקום שירצה, אך אין זה מוכרע בכוונת הבה"ל, די"ל דמיירי באופן שאינו מרבה בטלטול אלא שבמקום להוליך את הספסל לצד סומכו על ספסל אחר, ועיין בדברי הגרש"ז אויערבאך וצ"ל שהובאו בספר שולחן שלמה סי' ש"ח סט"ז ס"ק מ"ד, ד' שדן אם רשאי להוליכו למקום שירצה [ולא הביא את דברי הבה"ל הנ"ל] ומסיק לאסור.

רכט. כך מתבאר בסעיף הקודם. ויש לידע דהאיסור לטלטל נאמר גם אם מטלטלן על מנת להשתמש בהן באופן המותר, כגון שרוצה לחבר את הידית אל המשקפיים על ידי הכנסת סיכה באופן רפוי, [עיין לעיל פרק ח' סוף סעיף מ"ט שאין בזה איסור מצד בונה או מכה בפטיש] דכן מבואר ברמ"א סי' ש"ח סט"ז לענין ספסל שנשבר שאסור לטלטלו אפילו על מנת להניחו על ספסל אחר ולישב.

אלא על ידי אומן מותר לטלטל את המשקפיים. וכן אם הבורג קיים ואין לו מברג מתאים שיוכל להבריגו^{רל}.

מסגרת משקפיים שהתרחבה

קעב. מסגרת משקפיים שהתרחבה מעט ויצאה עדשה אחת ממקומה באופן שהחזרתה אינה אסורה מהתורה, משום שאינה תקועה במסגרת בחוזק רק מהודקת שם, [ורק אומן יכול לתקועה בחוזק], מותר לטלטל את המשקפיים אך אין להחזיר את העדשה למקומה בהידוק אלא ברפיון^{רלא}.

מקל מטאטא שהתפרק

קעג. מטאטא שהתפרק אין להשתמש בחלק של המברשת בפני עצמו מחשש שמא יתקע בו את המקל המשמש לו כיד^{רלב}.

שעון יד שהתפרקה ממנו הרצועה

קעד. שעון יד שהתפרקה ממנו הרצועה ואי אפשר להחזירה למקומה אלא על ידי אומן, מותר לטלטל את השעון ולא חששו שמא ילך בשבת לאומן לתקנו^{רלג}. וכן מותר לטלטל את הרצועה וכפי שהובא בסעיף קס"ו בשם הפוסקים.

מאוורר שנפלה ממנו הרשת

קעה. מאוורר שאינו מחובר לכותל שנפלה ממנו הרשת המכסה אותו, מותר לטלטל את הרשת הזו כפי שהובא לעיל סעיף קס"ו בשם הפוסקים, והטעם משום שלמחרת עתידים להחזיר את הרשת למקומה ולא פקעה ממנה תורת

רל. אמנם אם המברג והבורג האלו מצויים ביד בני אדם שאינם אומנים אין היתר זה קיים. ואם נתפרקו המשקפיים מבעוד יום והשתמש בהם פעם אחת כשהן מפורקות עיין לעיל הערה רכ"ו שנסתפקנו בזה.

רלא. כן מתבאר ע"פ הוראת הגר"ש אלישיב שליט"א המובאת בסעיף ק"ע [ד']. רלב. ולענין מקרה שהשתמש פעם אחת בחלק של המברשת בימות החול עיין לעיל הערה רכ"ו שנסתפקנו בזה.

רלג. במקרה שאפשר להחזיר את הרצועה גם שלא ע"י אומן יש לעיין אם יש בזה גזירה שמא יתקן את השעון בשבת או דכיון שהשעון ראוי לשימוש גם בלי הרצועה לא גזרו בזה, וכעין הא דלא גזרו בשידה שנתפרקה ממנה הדלת וכמבואר בהקדמה לסעיף ק"ע, ונראה להקל בזה.

כלי. אמנם כיון שהמאוורר עצמו דינו ככלי שמלאכתו לאיסור כמבואר לעיל סעיף ה', גם הרשת דינה כן ואין לטלטלה אלא לצורך שימוש בגופה או לצורך מקומה, וכגון שהיא מפריעה להילוך במקום שבו היא מונחת, אבל אין לטלטל את הרשת כדי שלא תינזק או תאבד.¹ ולענין מקרה שיש חשש סכנה אם ישאר באופן זה עיין הערה י"ד.

דיני מוקצה בדלתות הבית ובידיות הדלתות

קעו. דבר המחובר לקרקע או לבנין שהתפרק מחיבורו הרי הוא מוקצה ואסור בטלטול בין אם נתפרק בשבת עצמה ובין אם נתפרק מערב שבת, וראה הטעם בהערה י"ה.² ולכן אם נתפרקה ידית של דלת או של ברז ממקומה אין היתר לטלטלן בשבת. וכן אם נתפרקו חלון או דלת ממקומם אין היתר לטלטלם בשבת ודינם כמוקצה מחמת גופו שאין לטלטלו אפילו לצורך גופו ומקומו. ואם נתפרקה הידית מבעוד יום וזקוק להשתמש בה בשבת כדי לפתוח או לסגור את הדלת צריך להכינה מבעוד יום לשימוש בשבת זו בתורת ידית מיטלטלת, ואז יהיה מותר לטלטלה בשבת ולפתוח ולסגור בה את הדלת י"ו.

ר"ד. במקרה שיש חשש סכנה להשאיר את המאוורר באופן זה כגון שאנשים עלולים להפגע ממנו או שמצויים ילדים במקום ואין אפשרות להרחיקם ממנו, מותר לטלטל את המאוורר הצידה למקום שאין בו סכנה. ויש לעיין אם אמרינן דכיון שא"א להשתמש במאוורר מחמת הסכנה תהא בו הגזירה המובאת בסעיף ק"ע, וכדין כירה שנשמטה אחת מירכותיה, וממילא גם הרשת תיאסר בטלטול [אמנם איסור זה הוא רק אם הרשת מחוברת למקומה באופן שהוא בגדר תקיעה ויש בו גזירה שמא יתקן ויעבור איסור תורה, אבל אם הרשת מחוברת רק באופן של הידוק ואין בהחזרתה איסור תורה אין גזירה זו קיימת וכמבואר בסעיף ק"ע, ד']. ובאופן שיש חשש גמור של סכנה במאוורר זה עד כדי שמותר לנתקו מן החשמל אפשר דעדיף לחבר בו את הרשת אם אפשר לעשות זאת באופן שאינו מוגדר כתקיעה, שאין בזה לכאורה אלא איסור דרבנן, וצ"ע. ר"ה. עי' משנ"ב סי' ש"ח ס"ק ל"ה שהעתיק את המשנה בשבת דף קכב: דדלתות הבית שנתפרקו הרי הם מוקצה. ואף שבזמן היותן מחוברות לבית היו הדלתות מותרות בטלטול דרך שימושן מ"מ אין להן תורת כלי ולכן כשנתפרקו אסורות הן בטלטול [כ"כ רש"י שם ד"ה ואע"פ]. והרמב"ם בפיהמ"ש שם כתב דדלתות הבית לא הוכנו לטלטול, ולכאורה כוונתו דאף שהוכנו לטלטול במקומן אין זה מועיל להתירן בטלטול למקום אחר, דלטלטול זה לא הוכנו.

ר"ו. הוראת הגר"ש אלישיב שליט"א, מובאת בספר שבות יצחק על ענייני מוקצה פרק ו' אות ד' ב'. אמנם אם בדרך כלל הידית מחוברת למקומה אך היא נופלת מדי פעם נראה שא"א להכינה מראש שבשעה שתיפול תשמש כידית מיטלטלת. דלת שהתפרקה מארון גדול אשר אין רגילים לטלטלו כלל נראה שדינה כדלתות הבית

ויש להזהר בשעת השימוש בידית זו מאיסור בונה בשבת, ולכן יזהר לתוחבה במקומה רק במקצת ובאופן זה ישתמש בה בעודה בידו, אך אסור לתחוב את הידית לגמרי במקומה משום איסור בונה או מחמת גזירה שמא יתקענה במקומה^{רלז}.

מכסה תריס

קעז. מכסה תריס שנתפרק ממקומו הוא מוקצה, וכדין דלתות הבית המבואר בסעיף הקודם.

מתלה שנפל ממקומו

קעת. מתלה המחובר למקרר בדבק או על ידי ואקום שנפל ממקומו הרי הוא מוקצה, כדלתות הבית שהתפרקו^{רלח}.

מושב אסלה שנתפרק מחיבורו

קעט. מושב אסלה שנתפרק מחיבורו יש להבחין בזה בין שני מקרים:
[א]. אם התפרק לפני השבת והיתה דעת הבעלים להשתמש בו בשבת במצב זה שהוא מפורק אין הוא מוקצה, כיון שהוכן לטלטול זה מערב שבת^{רלט}.

[ב]. אם נתפרק בשבת הרי הוא מוקצה וכדין דלתות הבית שנתבאר בסעיף קע"ו.

והוא מוקצה, ולכן אם נפל מוט הפרוכת של ארון הקודש ה"ז מוקצה [והיינו כשהמוט נחשב כחלק מהארון כגון שהוא מוברג במקומו, וי"א דאף כשאינו מוברג רק מונח ג"כ הוי כחלק מהארון]. אמנם אם זהו ארון שרגילים להזיזו לפעמים וכגון בימה של ס"ת נראה שדינה ככלי לענין מוקצה אף אם שיעורה מ' סאה, וכן נראה מסתימת השו"ע סי' ש"ח ס"ב.

רלז. עיין לעיל פרק ח' סט"ז לענין איסור בונה, ושם סעיף מ"ח אות א' לענין גזירה שמא יתקע, שאפילו בכלים גזרו על החזרת חלקים רפויים אם הדרך לתקעם, וכ"ש שגזירה זו קיימת בדברים המחוברים לקרקע.

רלח. נראה שמתלה זה דינו כדלתות הבית שנתפרקו היות והמקרר הוא יותר מארבעים סאה והוא קבוע במקומו לכן דין המתלה כמחובר לבנין.

רלט. וכל שכן שאם הורגלו להשתמש במושב האסלה כשהוא מפורק שאין הוא מוקצה.

סיכום דיני כלי שהתפרק

מן האמור בסעיפים קנ"ז-קע"ט נלמד שלענין כלי שנתפרק ממנו חלק יש לדון מכמה פנים: [א]. אם החלק שנתפרק אינו ראוי לשימוש ועתידים לזורקו הרי הוא מוקצה. [ב]. אם החלק הזה ראוי לאיזה שימוש אך אין בני אדם רגילים כלל לשומרו אלא עתידים לזורקו גם הוא מוקצה. [ג]. אם החלק שהתפרק ראוי לשימוש ובני אדם רגילים לשומרו בביתם לצורך שימוש זה אין הוא מוקצה. [ד]. אם החלק הזה אינו ראוי לשימוש אך עתידים לחברו אל הכלי לאחר השבת אין הוא מוקצה, משום שעדיין תורת כלי עליו. וראה לעיל הערה רי"ח באילו אופנים נאמר היתר זה. [ה]. כל הנ"ל הוא באופן שעיקר הכלי ראוי לשימוש בצורה נוחה, אבל אם שימוש אינו נוח אסרו חכמים לטלטל את הכלי מחמת גזירה שמא יבוא לתקנו, ובאופן זה מסתבר שגם החלק שהתפרק מהכלי אסור בטלטול, וראה לעיל סעיף ק"ע פרטי דינים בגזירה זו. [ו]. אם נתפרק חלק מדבר המחובר לקרקע הרי הוא מוקצה ואין לטלטלו, ולכן אין לטלטל ידית של דלת שנתפרקה.

דיני מוקצה באש ובנרות

קפ. נר הדולק בשבת הוא מוקצה, ונתבאר בגמרא^מ דהטעם הוא משום שהשלהבת היא עיקרו של הנר ומתוך שהיא מוקצה נעשה הנר בסיס לדבר האסור. בטעם הדבר שהשלהבת נחשבת מוקצה עיין הערה רמ"א.

רמ. שבת דף מז. עיי"ש בגמ' דהנר והשמן והפתילה הוו בסיס לשלהבת. רמא. האחרונים התקשו בטעם דין מוקצה דשלהבת, דכיון שהשלהבת מוכנה לשימוש ליהנות מאורה למה תחשב מוקצה, ועי' חזו"א סי' מ"א ס"ק ט"ז שכתב דכיון שבשבת אין רגילים לטלטל כלל את הנר שמא יכבה, ואף בימות החול השתמשות הנר היא במקומו ואין הדבר מצוי לטלטלו לכן אין כאן הנאה שבאה ע"י טלטול, ולכן השלהבת נחשבת מוקצה אף שנהנים ממנה בעודה במקומה. והגרשז"א זצ"ל בספר מנחת שלמה סי' י"ד הקשה דהא רגילים לטלטל את הנר ממקום למקום ולהנות מאורו [ויש להוסיף דאין טלטול הנר אסור מחמת חשש כיבוי כמבואר בגמ' שבת מז:], ועיי"ש שדן לומר טעם אחר, דמכיון שהשלהבת היא עיקרו של הנר והיא מתחלפת כל העת מעמוד ראשון לעמוד שני [עיין גמ' ברכות דף נג.]. לכן דנים אותה כדבר בפני עצמו ולא כחלק מהנר, ועד כמה שנחשבת דבר בפ"ע אין בה ממש ואינה בת טלטול ולכן אין לדמותה לכלים ואוכלים ושאר דברים הניטלים בשבת. ובשו"ת אג"מ ח"ג סי' נ' כתב דשלהבת דומה לאבן ואינה כלי ולכן אסורה בטלטול, [ועי' בספר שבות יצחק דיני מוקצה פרק י"ד ס"א שדן בביאור דבריו]. וממו"ר הגר"ש אויערבאך שליט"א שמענו דמתוך שהשלהבת דולקת ושורפת ובנ"א מתרחקים ממנה [כבורח מן האש] לכן לא חשיבא ככלי המוכן

ביום טוב אין הנר מוקצה משום שמותר להשתמש בשלהבת עצמה ולהעביר ממנה אש לצורך בישול או שאר צרכים ולכן אין היא מוקצה^{רמב}.

נורת חשמל

קפא. אין לטלטל בשבת נורת חשמל שיש בתוכה חוט המתלהט כאש^{רמג}. וכן אין לטלטל נורת פלואורסנט ניידת^{רמד}.

תנור חימום ופלטה חשמלית

קפב. אין לטלטל בשבת תנור או מפזר חום שיש בהם סלילים המתלהטים

^{רמב} לשימוש, ורק ביו"ט שמשתמשים בשלהבת עצמה לבישול ולהעביר אש אין היא מוקצה. עיין גמ' ביצה דף כב. ובשו"ע סי' תקי"ד ס"ב.

^{רמג} פוסקי זמננו הסתפקו בדין נורת חשמל שיש בה חוט המתלהט אם היא מוקצה, ואף שחוט לוחט דינו כשלהבת כמבואר במגיד משנה פ"ב משבת ה"א מ"מ אפשר שלענין דיני מוקצה אין הנורה דומה לשלהבת, כיון שבנורת חשמל אין שלהבת העומדת בפני עצמה אלא החוט עצמו לוחט וכיון שהחוט עצמו הוא כלי והוא מחובר לנורה יש לדון את הכל ככלי המוכן לשימוש בשבת. אמנם כיון שטעם איסור מוקצה דשלהבת אינו ברור כ"כ וכנ"ל בהערה רמ"א לכן הורה הגרי"ש אלישיב שליט"א [מובא בספר שבות יצחק דיני מוקצה פי"ד] שאין לטלטל נורת חשמל בשבת. ודעת הגר"מ פיינשטיין זצ"ל בתשובה שבספר טלטולי שבת אות י"א דמעיקר הדין מותר לטלטל נורת חשמל אלא שלמעשה הורה שלא לטלטלה משום דאתי לאיחלופי בנר רגיל. ובספר מנחת שלמה סי"ד אות א' ד"ה עתה כתב דיתכן דמותר לטלטל מנורת חשמל ותנור חשמל אשר רגילים לטלטל אותם ממקום למקום, אמנם בספר שולחן שלמה סי' ש"ח ס"ג אות י"ג הערה כ"א מביא בשם הגרשז"א זצ"ל דתנור חימום שיש בו חוטים מתאדמים כאש אסור לטלטלו. וכתב מו"ר הגר"ש אויערבאך שליט"א דגם בנורת חשמל כיון שעיקרה הוא החוט המתלהט, ובו לא ניתן לנגוע כלל, לכן הוי מוקצה, אף שהכל מכוסה ומתוכנן בצורה שקל לטלטל ולהשתמש בו, דהכל הוי בסיס לדבר האסור, וגם בנר הוי מוקצה אף אם השלהבת סגורה בכלי ונוחה לשימוש, דמ"מ העיקר הוא השלהבת עצמה ולא שייך להגדירה ככלי אלא ע"י היותה בסיס לשלהבת שבתוכה, ואדרבא אמרין דהבסיס עצמו נהפך למוקצה. ועוד הוסיף דאין נ"מ בזה בין חוט מתאדם כאש לחוט שאינו מתאדם, דהכל נחשב לענין נידון דמוקצה כשלהבת, עכ"ד.

ויש לעיין בדין טלטול נורת חשמל ותנור חשמל ביו"ט, האם נאמר דלא חמירי מנר שמותר לטלטלו ביו"ט, או דכיון שאין אפשרות להשתמש בשלהבת שבהם לבישול ולהדלקה לכן דינו כמו בשבת. ולגבי פלטה חשמלית העומדת לחימום או לבישול המותרים ביו"ט נראה דמותר לטלטלה. ושמענו ממו"ר הגר"ש אויערבאך שליט"א דבפשטות נראה דאין לחלק בזה בין יו"ט לשבת.

^{רמד} גם בנורה שאין בה חוט להט ואין בה שלהבת כלל מ"מ הורה הגרי"ש אלישיב שליט"א

ומתאדמים כאש, והוא הדין שאין לטלטל בשבת פלטה חשמלית משום שיש בתוכה חוטים לוחטים כאש^{רמה}.

מיחם מים

לפי החכמה

קפג. מיחם מים חשמלי שיש בתחתיתו גוף חימום לוחט אין לטלטלו בשבת, וראה הערה^{רמז}.

רדיאטור חשמלי

קפד. רדיאטור חשמלי דינו כתנור חימום וכמיחם מים ואין לטלטלו. וראה בהערה עצה להתיר את טלטול הרדיאטור בשעה שאין גופי החימום דולקים^{רמז}.

שלא לטלטלה [עי' ספר שבות יצחק הלכות מוקצה פרק י"ד].
רמה. הטעם משום שעיקרם של הכלים האלו הם גופי החימום אשר דינם כאש, ונמצא דכלים אלו הוו בסיס לדבר האסור [ואף בזמן שיש ע"ג הפלטה קדירות שבתוכן תבשילים מ"מ אין לטלטלה, וכדלקמן הערה רמ"ו]. ואמנם הורה הגרי"ש אלישיב שליט"א [מובא בספר מאור השבת ח"ד סי' י"ד הערה סד*] דמותר לטלטלו כלאחר יד. [וראה להלן סעיף רנ"ד שאם בימות החול רגילים לפעמים לטלטל את התנור ע"י דחיפה ברגל אין זה נחשב לטלטול כלאח"י]. ואף לפי מה שיובא להלן סעיף רנ"ג שהחזו"א חלק על היתר טלטול בגופו, י"ל דהכא יש להקל טפי כיון שעיקר דין המוקצה בגופי חימום אינו ברור כ"כ. ואף בשעה שגופי החימום כבויים כגון שנכבו ע"י שעון שבת או שהטרמוסטאט כיבה אותם מ"מ התנור מוקצה משום שבזמן בה"ש היו גופי החימום דולקים ואמרינן דמיגו דאתקצאי לבה"ש אתקצאי לכולי יומא [ואין לומר דלא הוי מוקצה משום דגומרו ביד אדם, והטעם מבואר לקמן הערה תקס"ב]. אמנם אם יתקין שעון שבת באופן שבזמן ביה"ש לא ידלקו גופי החימום לא יהיה בזה דין מיגו דאתקצאי לבה"ש, וא"כ יוכל לטלטל את התנור בשעה שאין גופי החימום דולקים [אמנם אין לטלטלו אלא לצורך גופו ומקומו, דהתנור חשיב כלי שמלאכתו לאיסור כמבואר לעיל סעיף ה'].

רמו. לגבי גוף החימום שבמיחם החשמלי שמענו ממומחה שאף שכלפי חוץ אין החוט מתאדם מ"מ בתוך גוף החימום יש חוט המתאדם כאש, והחלק הנראה לעין הוא רק צינור המכסה את החוט המתאדם. ולפ"ז נראה דעד כמה שאנו מחמירים בנורה חשמלית לדון אותה כאש, גם המיחם הוא בסיס לאיסור ויש לאוסרו. ועיין מה שכתבנו עוד בזה במילואים אות ז'.

רמז. לכאורה רדיאטור חשמלי חמור ממיחם, דבמיחם היה צד ספק לומר דגופי החימום טפלים למים שבתוכו, שהם נועדו לשתייה והם עיקר [וגם בזה כתבנו לעיל לאיסור], משא"כ ברדיאטור גופי החימום והמים [או השמן] נחשבים מערכת אחת של חימום אשר גופי החימום עיקריים בה, ולכן מסתבר דהוי מוקצה. ועיין לעיל הערה רמ"ה שיש

הזמנות

קפה. הזמנה לחתונה או לבר מצוה דינה ככלי שמלאכתו להיתר ומותר לטלטלה^{רמ"ח}. ואם עבר זמנה [ואינו רגיל להשתמש בה שימוש אחר, כגון ליתנה כסימן בספר] יש לדון אם דינה כמוקצה וראה הערה^{רמ"ט}.

מכתב הנתון במעטפה סגורה

קפו. מכתב הנתון במעטפה סגורה, יש להבחין בזה בין שני אופנים, אם המכתב עצמו מותר בקריאה [עיי' בפרק כ"ב סעיף קמ"ג בדין קריאת אגרת], אין בזה איסור מוקצה^{ר"י}. ואם המכתב עצמו אסור בקריאה אסור לטלטלו^{רנא}.

לוח שנה

קפו. לוח שנה שעיקרו עומד להסתכלות בתאריך היום או בזמני כניסת השבת וכיוצ"ב אינו מוקצה אף אם רגילים גם לכתוב בו דברים הנצרכים. אמנם יומן של בעל מקצוע שעיקרו עומד לכתובה דינו ככלי שמלאכתו לאיסור.

עצה להתיר את טלטול הרדיאטור בשעה שאין גופי החימום דולקים ע"י שיתקין שעון שבת שיכבה את גופי החימום בזמן בין השמשות. אמנם גם באופן זה אין להתיר את טלטול הרדיאטור אלא לצורך גופו ומקומו, שהרי דינו ככלי שמלאכתו לאיסור וכמבואר לעיל סעיף ה'. [ומותר באופן הנ"ל להעבירן לחדר אחר ע"מ שיחממו לכשיידלק, דזה הוי טלטול לצורך גופן].

רמח. עיי' בפרק כ"ב סעיף קל"ב דנראה שגם הזמנה שאין בדעתו לילך לשמחה הכתובה בה מותרת בקריאה.

רמט. לכאורה הוי מוקצה כשאר ניירות שעומדים לזורקם לאשפה, אמנם מו"ר הגר"ש אויערבאך שליט"א כתב דבכל דבר המודפס יש לפעמים דבר שמעוניין בו [וכגון בענין הזמנות לפעמים בודק אם עבר זמן השמחה וכיוצ"ב], ולא מסתבר דחל בו שם מוקצה. רנ. ומותר לקרוע בשבת את המעטפה ע"מ להוציא את המכתב שבתוכה, כמבואר בפרק י"ב סעיף כ"ג בשם החזו"א [ובכלל זה מותר לקרוע את המדבקה הסוגרת הזמנה לחתונה, דגם זה בכלל ההיתר של קריעה בדרך השחתה ע"מ להגיע אל החפץ שבתוכו] ויש להוסיף דאף את"ל שאסור לקרוע את המעטפה ע"מ להוציא את המכתב מ"מ אין זה ברור שהמכתב מוקצה וכמבואר בדין בית שנפחת, סי' תקי"ח ס"ט, ועיי"ש בבה"ל. רנא. אם המכתב הוא בגדר מוקצה מחמת חסרון כיס כגון מסמך חשוב או דפי חשבון

נולד

בגמ' שבת דף כט. איתא דאם נכרי חקק קב בבקעת [דהיינו שהיתה לו בקעת של עץ וחקק בה ביום טוב בית קיבול ועשאה כלי] הרי זה בגדר נולד, והיינו דאף שבכניסת יום טוב לא היתה הבקעת מוקצה, משום שהיתה מוכנה להסקה, מ"מ כעת שחקקה הנכרי ועשאה כלי יש לה הכנה לשימושים אחרים והכנה חדשה זו נולדה ביו"ט, ונחלקו בזה תנאים, ר' יהודה אסר נולד [בין בשבת ובין ביו"ט] מטעם מוקצה, ור"ש מתיר משום דסובר דנולד שרי, שלא גזרו חכמים איסורי מוקצה באופן זה שנשתנתה ההכנה של הבקעת.

עוד נתבאר בגמ' שם אופן נוסף של דין נולד, דאם אדם אכל ביום טוב אגוזים ומעתה עומדות הקליפות להסקה [אשר היא פעולה המותרת ביו"ט] הרי קליפות אלו בגדר נולד, משום שבכניסת היום היו הקליפות האלו חלק מהאגוז שהוא מאכל אדם, ולאחר שנאכלו האגוזים נשתנתה תכליתן והכנתן, שעכשיו הן מיועדות להסקה, והכנה זו נתחדשה ביו"ט לכן גם זה נקרא נולד, והרי זה תלוי במחלוקת ר"י ור"ש וכנ"ל.

ולהלכה כתבו הפוסקים דנולד מותר בשבת ואסור ביום טוב^{רנב}. ונתבאר בתוס' ביצה דף ב. ד"ה קא דישנם מקרים שבהם גם ר"ש מודה לאיסור נולד, והיינו באופן שנתחדשה מציאות חדשה שלא היתה כלל מערב שבת, וכגון עצים שהוסקו ביו"ט והפכו להיות אפר, שאין היתר לטלטל את האפר אף שהוא ראוי לשימוש, משום שהוא בגדר נולד גמור וגם ר"ש אוסר בזה.

כלי שנעשה בשבת על ידי נכרי

קפח. דבר שהיה מוכן בזמן כניסת השבת לשימוש מסויים, ונעשתה בו פעולה באופן שמעתה הוא עומד לשימוש אחר, הרי זה בגדר נולד, ומותר

וכיוצ"ב אסור לטלטלו אף לצורך גופו ומקומו, ואם אסור לקוראו מחמת איסור קריאת שטרי הדיוטות [עיי' להלן פרק כ"ב מסעיף קכ"ו ואילן] דינו ככלי שמלאכתו לאיסור. רנב. כן כתב הרמ"א סי' תצ"ה ס"ד, והטעם שהחמירו ביו"ט יותר מאשר בשבת הוא כמבואר בגמ' ביצה דף ב: דשבת חמירא לאינשי ולא אתו לזלזולי בה, משא"כ יו"ט קיל לאינשי וחששו שמא יזלזלו בו.

לטלטלו בשבת ואסור לטלטלו ביום טוב^{רנ}. ולכן עצים שהיו מוכנים בכניסת השבת לשימוש המותר, ונטלם נכרי ועשה מהם כלי ומעתה הם מוכנים לשימוש אחר, מותר לטלטל את הכלי בשבת ולהשתמש בו, וביום טוב אסור^{רנ}.

פסולת אוכלין הראויה לבעלי חיים

קפט. דברי מאכל שנאכלו ונשארה מהם פסולת שאינה ראויה למאכל אדם רק למאכל בעלי חיים המצויים באותה העיר הרי זה בגדר נולד, משום שבכניסת השבת היתה הפסולת הזו חלק ממאכל אדם ועכשיו היא עומדת למאכל בעלי חיים, ובשבת נולד מותר, אך ביום טוב נולד אסור, ולכן אין לטלטל את הפסולת הזו ביום טוב אלא לפי הכללים של טלטול מן הצד שנתבארו להלן מסעיף רמ"ב ואילך או לפי הכללים של גרף של רעי שנתבארו להלן מסעיף של"א ואילך.

גרעיני משמש

קצ. לענין טלטול גרעיני משמש בשבת וביו"ט עיין לעיל סעיף קנ"ד.

אפר שנוצר בשבת מהסקת עצים

קצא. עצים שהובערו בתנור בשבת או ביום טוב והפכו להיות אפר אסור

רנ. רמ"א סי' תצ"ה ס"ד.

רנד. עי' מג"א סי' תקפ"ו שכתב שדין זה שנכרי שעשה כלי הוי נולד איירי כשעשאו מעצים של ישראל, אבל אם עשה מעצים של עצמו אין כאן איסור נולד משום דהוי גומרו בידי אדם [עיי' ביאור דין גומרו בידי אדם להלן בהקדמה לסעיף ש"פ], והביאו בשעה"צ סי' תק"א ס"ק ל"ה, ועיי"ש בשעה"צ שתלה זאת במחלוקת הראשונים אם מהני גומרו בידי אדם בנולד, והחזו"א סי' מ"ד ס"ק י' סובר דבנולד לא מהני גומרו בידי אדם, ולכן אף בעצים של עכו"ם הוי נולד ואסור לכו"ע.

ונראה שאם נכרי כתב מכתב בשבת אין המכתב נחשב נולד, ולכן אף אם עשה זאת על נייר של ישראל אין בזה דין נולד. ולכן אם הגיע מכתב פקס בשבת ממדינה שבה עדיין לא נכנסה שבת אין דין נולד על המכתב הזה, אמנם אם הגייר עצמו מוקצה כגון שאדם מקפיד עליו שלא לעשות בו שימושים אחרים ה"ז מוקצה. ואם ידע שצריך להגיע אליו המכתב והכין את הדף לצורך זה ה"ז מותר. אמנם אין זה מן הראוי לקבל פקס בשבת ויש בזה זלזול השבת אא"כ הדבר נעשה לצורך גדול כגון לצורכי רפואה.

לטלטל את האפר אף אם הוא ראוי לשימוש כגון לצורך כיסוי וכיוצ"ב, משום שהאפר הוא בגדר נולד גמור והרי זה אסור אף בשבת^{רנ"ה}.

מים המנטפים מן המזגן

קצב. מים המנטפים מן המזגן הם בגדר נולד גמור ואסור לטלטלם בשבת או ביום טוב^{רנ"ו}. ולענין נתינת כלי כדי שינטפו מים אלו לתוכו עיין להלן סעיף שנ"ב.

מי גשמים

קצג. מי גשמים אינם מוקצה והטעם משום שהם ראויים לשימוש. וכן אין במי גשמים איסור נולד אף אם ירדו בשבת^{רנ"ז}. ולכן אם דלפו מי גשמים לתוך ביתו אין הם מוקצה ומותר לטלטלם, ובלבד שיהיו ראויים לשתייה או לרחיצה או על כל פנים לשתיית בעלי חיים המצויים. אבל אם המים אינם ראויים כלל לשימוש הרי הם מוקצה^{רנ"ח}.

שלג

קצד. נחלקו פוסקי זמננו אם שלג הוא מוקצה, יש האוסרים, וטעמם משום שאין רגילות כלל להפוך את השלג למים והרי הוא כעפר וצרורות המונחים על גבי הקרקע. ויש מתירים וטעמם משום שהשלג הוא כמים^{רנ"ט}.

רנה. תוס' ביצה דף ד. ד"ה קא, תוס' עירובין דף מו. ד"ה כל, משנ"ב סי' תצ"ח ס"ק ע"ז.
רנו. עי' לעיל בהקדמה לסעיף קפ"ח.

רנז. גמ' עירובין דף מה: והטעם משום שהמים כבר נמצאים בתוך העבים.
רנח. סי' של"ח ס"ח. ואפילו מי גשמים שירדו מחוץ לעיר ג"כ אינם מוקצה משום שהם ראויים לשימוש [והרי זה דומה לעץ פרי של הפקר הגדל מחוץ לתחום שפירותיו אינם מוקצה אם נשרו מערב שבת, דשם פרי עליהם אף שלא היתה דעת אדם לאוכלם].

רנט. דעת הגר"מ פיינשטיין זצ"ל [מובא בספר טלטולי שבת] לאסור את טלטול השלג, וכן דעת הגרש"ז אויערבאך זצ"ל בתשובה המובאת בריש הספר הנ"ל. והנה בגמ' דף נא. איתא דאין מרסקין את השלג והברד ומבואר דאין בזה איסור מוקצה, וכן בכל הפוסקים לא הוזכר איסור מוקצה בשלג, ויתכן דהטעם משום שבזמן שהיו רגילים למלא מים מן הנהרות ומן הבארות היו רגילים להשתמש גם בשלג ע"י הפיכתו למים, ולכן סתם שלג היה מוכן לשימוש [והוי כעין הא דעשבים מחוברים בקרקע לא היו מוקצה כאשר היו עומדים לשימוש כמבואר בסי' שי"ב ס"ה ובמשנ"ב שם ס"ק י"ז, ובימינו הווי מוקצה וכמ"ש לעיל סעיף קל"ח], אבל בימינו שאין השלג עומד לשתייה כלל, הרי זה מוקצה. ואין לומר שהשלג הוא כמי גשמים שכתבנו לעיל שאינם מוקצה, דשאני מי גשמים

ולכן לדעות האוסרות את טלטול השלג יש להזהר שלא לטלטל את השלג בין בידיו ובין ברגליו^{רס}, אבל אין איסור לילך על גבי השלג אף שהוא נדרס ומיטלטל לצדדים תוך כדי הילוכו^{רסא}. אמנם אם יש חשש החלקה מותר לפנות את השלג, כמבואר בסי' ש"ח ס"ו. ואין לעשות בשבת כדורים ובובות משלג כמבואר לעיל פרק ח' סעיף ל"ט.

נגיעה במוקצה

בירושלמי^{רסב} איתא דמותר לכפות כלי על גבי ביצה שנולדה בשבת, שהיא מוקצה, על מנת לשומרה, ובלבד שהכלי לא יגע בביצה, והקשו הפוסקים מדוע יאסר ליגע במוקצה והרי אינו מטלטלו, ונאמרו בזה שני תירוצים: [א]. המגיד משנה^{רסג} מתרץ דאמנם נגיעה במוקצה מותרת, ורק בביצה החמירו משום שהיא מתנדנדת בקלות מתוך שהיא עגולה, וחששו שמא ינענע את הביצה על ידי הכלי. [ב]. ובספר תרומת הדשן^{רסד} מתרץ דלענין נגיעה במוקצה חילקו חכמים בין נגיעה לצורך המוקצה, שבזה אסרו אף שאינו מטלטל את המוקצה, ובין נגיעה שלא לצורך המוקצה, שבזה התירו, ולענין הלכה המג"א^{רסה} הביא את דברי תרה"ד, והגר"א^{רסו} נחלק על תרומת הדשן ונקט כדעת המגיד

שהם מים ממש והם ראויים כבר עתה לשתייה, משא"כ שלג שבמצבו הנוכחי אינו ראוי לשתייה. ועי' בגמ' נדה דף יז. דהשלג אינו מקבל טומאה אא"כ חישב עליו למשקין. ואין לומר דמה שמצוי שילדים משחקים בשלג יעשה את השלג למוכן לשימוש, חדא משום שלא מסתבר להתיר את כל השלג משום שמקצתו עומד לשימוש מועט זה, ועוד דאין לעשות כדורים ובובות שלג בשבת וכדלעיל פ"ח סל"ט. ודעת הגרי"ש אלישיב שליט"א שהשלג אינו מוקצה אלא דינו כמים.

רס. ואף לפי דעת המשנ"ב סי' ש"ח ס"ק י"ג [הובא לעיל] שהתיר טלטול מוקצה ברגליו אין להתיר בשלג משום שדרך הוא לטלטל את השלג ברגליו ובכה"ג אין היתר, ואין זה נחשב טלטול מן הצד כמבואר להלן סעיף רנ"ד.

רסא. כמבואר להלן סעיף רנ"א. ואין בזה איסור ריסוק כמבואר בסי' ש"כ סי"ג.

רסב. פ"ה דביצה ה"א, מובא בטור ובשו"ע סי' ש"י ס"ו.

רסג. פ"ה משבת הכ"ג.

רסד. סי' ס"ז.

רסה. סי' ש"י ס"ק ג'.

רסו. סי' ש"י ס"ק ו'.

משנה, ועיין במשנ"ב^{רסז} שהעתיק את שתי הדעות ולמעשה היקל בזה^{רסח}.

קצה. מותר לגעת בדבר מוקצה אם אינו מתנענע על ידי נגיעה זו וגם אין הנגיעה נעשית לצורך המוקצה^{רסט}.

קצו. אם הנגיעה נעשית לצורך המוקצה נחלקו הפוסקים, יש שאסרו ויש שהתירו, והמשנ"ב פסק להקל בזה^{ער}.

קצז. אם דבר המוקצה הוא עגול כביצה וכיוצ"ב ומצוי שהנגיעה מטלטלת אותו, אין לנגוע בו וגם אין לכסותו בדבר הנוגע בו מחשש שמא יטלטלו^{רעא}.

הנחת כיסוי על מכשיר חשמלי

קצח. מן האמור נלמד דאם בא לכסות בשבת מכשיר חשמלי כגון טלפון או מחשב וכיוצ"ב, אם הדבר נעשה שלא לצורך המוקצה אלא משום כבוד השבת מותר לכסותו לכל הדעות אף שהכיסוי נוגע במוקצה. ואם הדבר נעשה לצורך המוקצה שלא ינזק נחלקו בזה הפוסקים וכנ"ל, והמשנ"ב הכריע להקל.

ולענין דין הטלטול של כיסוי המיוחד לשמור על הכלי שלא ינזק, הדבר תלוי במחלוקת הפוסקים הנ"ל, שלדעת האוסרים את המעשה של כיסוי

רסז. עיין משנ"ב סי' ש"ח ס"ק י"ז שהביא את שתי הדעות, ובסי' ש"י ס"ק כ"ב הכריע כהגר"א להקל.

רסח. ועיין שכתב דגם בספר דה"ח כתב כהגר"א. והנה הגר"א מביא מקור לשיטתו דנגיעה במוקצה מותרת אפילו כשהיא לצורך המוקצה מהדין המובא בסי' שי"א ס"ז דמותר לסוך את המת ולהדיחו, ומבואר דמותר לנגוע במוקצה אף כשהוא לצורך המוקצה, ואף שהלבושי שרד שם כתב די"ל דבמת הקלו טפי, מ"מ הגר"א לא ניחא ליה בזה, שכתב דלא הקלו במת לטלטלו אלא ע"י כיכר או תינוק, אך בשאר עניינים לא מצינו שהקלו בטלטול מת יותר מבשאר מוקצה. והנה מדברי הגר"א האלו יש ללמוד דאף שבשעת נגיעת האדם בבשר המת לצורך הדחתו בודאי מתממך מעט הבשר תחת ידו מ"מ עדיין הוי בגדר נגיעה בעלמא ואין זה בגדר טלטול כלל. ומו"ר הגר"ש אויערבאך שליט"א כתב ע"ז דכן מסתבר דמיעוץ לא דמי להזיז בו אבר, שיש הזזה ממש באותו אבר, אמנם אכתי יל"ע קצת במיעוץ הניכר דאפשר דזה בכלל טלטול, כמו שאסור לטלטל חלק מהמוקצה עכ"ד.

רסט. בצירור זה הדבר מותר בין לפי המ"מ ובין לפי תרה"ד, שהרי המוקצה אינו מתנענע מכח הנגיעה, וגם אין זו נגיעה לצורך המוקצה.

ער. עיין הערות רס"ז-רס"ח.

רעא. איסור כיסוי ביצה בדבר הנוגע בו נלמד מהירושלמי המובא בהקדמה לסעיף קצ"ה שאין לכפות כלי ע"ג ביצה שנולדה ביו"ט.

המוקצה דינו ככלי שמלאכתו לאיסור^א, ולדעת המתירים דינו ככלי שמלאכתו להיתר, והמשנ"ב הכריע להקל בזה, וראה הערה ע"ב.
קצט. מותר ליטול דבר היתר המונח על דבר מוקצה ואפילו אם דבר המוקצה תלוי באויר כמנורה וכיוצ"ב ועל ידי לקיחת ההיתר מתנדנד המוקצה, והטעם משום דזה בכלל טלטול מן הצד לצורך דבר המותר^{עג}.
ר. לענין ישיבה על גבי אבנים שהם מוקצה עיין להלן סעיף ר"נ, וכן להלן בסמוך סעיף ר"ב בענין שימוש במוקצה.

כיסוי המיוחד למתג החשמל

רא. מותר לטלטל את הכיסוי המיוחד למתג החשמל, וכן מותר לכסות את מתג החשמל בשבת בכיסוי זה^{עד}.

שימוש במוקצה

בגמ' שבת דף כח: מבואר שאסור להדליק פתילה ביום טוב אם פתילה זו היא מוקצה, ומשמע דאף שאינו מטלטל את הפתילה מ"מ עצם ההדלקה נחשבת שימוש במוקצה והרי זה אסור, וכן מבואר שם בחידושי הרשב"א. והאחרונים הקשו מהמשנה שבת דף קמא. שמבואר דמותר לשכב על גבי קש שעל גבי המטה אף כשהוא מוקצה, ולמה לא נאסר זאת משום שימוש במוקצה, וראה בהערה שהבאנו מקורות נוספים בדין זה^{עה}.

רב. כתבו הפוסקים שאין להסיק ביום טוב את התנור בעצים שהם מוקצה אף כאשר אינו מטלטלם, כגון שהם כבר מונחים בתוך התנור. כמו כן אין להשתמש ביום טוב להדלקת נר בפתילה שהיא מוקצה.

ערב. ובספר שולחן שלמה סי' ש"ח אות ט"ו כתב דכיסוי מחשב דינו כהמחשב עצמו, ולכאורה צ"ע דכיון שאינו מחובר במחשב הוי ככלי בפ"ע ולפי המשנ"ב מלאכתו להיתר.

רעג. משנ"ב סי' ש"ח ס"ק י"ט. דין טלטול מן הצד מבואר להלן מסעיף רמ"ב.
עדר. כיסוי זה נידון ככלי שמלאכתו להיתר כיון שעיקר תכליתו אינה לצורך שמירת המוקצה אלא לכבוד השבת. ואין בנתינת הכיסוי איסור בונה כיון שאינו נתון שם אלא באופן עראי ואין זה כמוסיף על הבנין, ודמי לנתינת שמירה באופן עראי בחלון, שהתיר הח"א, הובא לעיל פרק ח' סעיף כ"ו, והואיל ומטרת הכיסוי היא לכבוד שבת לכן מותר לכסות את המכשירים האלו אף בשבת לכל הדעות, אף שהכיסוי נוגע במוקצה.
ערה. לענין דיני הנאה והשתמשות במוקצה עיין במילואים אות ח' שהארכנו דיש בזה אופנים חלוקים.

אבל מותר לשבת על גבי אבנים ועצים שהן מוקצה^{רע"ז}, ולענין ישיבה על גבי אבנים כאשר הן מתנדנדות תחתיו עיין להלן סעיף ר"ג בענין טלטול בגופו.

טלטול פסולת המעורבת באוכל וניקוי לכלוך מבגד

בגמ' שבת דף קמב: מבואר דמותר לברור ביום טוב פסולת מתוך קטניות כאשר האוכל מרובה על הפסולת. וביארו התוס'^{רע"ז} שהפסולת אינה מוקצה משום שהיא בטלה אגב האוכל. והקשו בגמ' דמטעם זה יהיה מותר להסיר אבן שעל פי החבית, והיינו שתיבטל האבן ליין שבחבית ולא יהיה בה איסור טלטול מוקצה, ותירצו דכיון שהאבן מעכבת את נטילת היין מהחבית, ואין היין ניכר וגלוי כל זמן שהאבן מונחת על פי החבית, לכן אי אפשר לראות את האבן כבטלה ליין שבחבית, והרי זה דומה לפסולת מרובה על האוכל, שאין הפסולת בטלה לאוכל ויש בה איסור טלטול מוקצה. ומבואר מהגמרא שדבר מוקצה שאין לו חשיבות, כגון פסולת וכיוצ"ב, המונח באופן שהוא טפל לחפץ של היתר מותר לסלקו כדי שיוכל להשתמש בחפץ של ההיתר^{רע"ח}. ועל פי יסוד זה יש מקום לבאר כמה דינים שהובאו בפוסקים, וכדלקמן בפרטי הדינים. אמנם במקומות אחרים בפוסקים מצינו שאסרו טלטול מוקצה במקרים דומים ולא השתמשו בהיתר הנ"ל, והביאונם בהערה^{רע"ט}, ולכן אין לדמות בזה מילתא למילתא בלי הוראת חכם.

רעו. בטעם החילוק בין הסקה בעצי מוקצה לבין ישיבה ע"ג אבנים עיין במילואים אות ח. רעז. שם ד"ה שאוכל, וכן הוא ברמב"ן ורשב"א וריטב"א שם. רעח. בפוסקים לא מצאנו שיביאו את הסוגיא הזו וילמדו ממנה הלכה למעשה, אמנם בספר שביתת השבת מלאכת בורר בב"ר ס"ק כ"ד עמד על הדין המחודש הזה, הנובע מהגמ' הנ"ל ע"פ ביאור התוס' והרמב"ן והרשב"א, ולמד מכאן להתיר טלטול מוקצה המונח באוכל [באופן שאין בו איסור בורר] או שמונח על גבי בגד, מהטעם הנ"ל שהפסולת בטלה לאוכל, וגם החזו"א סי' מ"ז ס"ק ט"ו עמד על יסוד זה, ועיי"ש שכתב דביטול זה של הפסולת לאוכל אינו נובע מהדין הכללי של ביטול ברוב, שהרי באבן שע"פ החבית אין תערובת כלל, אלא יסודו הוא דכאשר יש אוכל המעוכב ע"י מוקצה מותר להפריש את המוקצה מהאוכל ולא חשיב טלטול מוקצה אלא טלטול אוכל, ולא גזרו חכמים בזה משום טלטול מוקצה. וראה לעיל הערה ר"א בענין הוצאת גרעינים ופסולת מהפה.

רעט. עי' בה"ל סי' ש"מ ס"ג ד"ה שעל שכתב בשם הפמ"ג דס"ת שנטפה עליו שעוה וכיסתה

נטילת דבר מוקצה המונח על גבי אוכל

רג. דבר מוקצה המונח על גבי אוכל באופן שאין איסור בורר בנטילתו מהאוכל, מותר להסירו בידים ואין בזה איסור טלטול מוקצה^{רפ}.

זבוב הצף על גבי משקה

רד. זבוב הצף על גבי משקה ובא להוציאו ממנו [באופן שאין בו איסור בורר כגון שמוציאו בכף עם מעט משקה וכדלעיל פרק ג' סעיף כ"ט] הרי זה מותר ואין בזה איסור טלטול מוקצה^{רפא}.

את האותיות אסור להסירה בידו משום טלטול מוקצה. וע"ע משנ"ב סי' של"ו ס"ק כ"ד שכתב דאם הלך על גבי עשבים ומצא שנדבקו עשבים ברגליו בין אצבעותיו או ע"ג מנעליו אל יסלקם בידיו משום דהוּו מוקצה. ומבואר דלא התירו טלטול המוקצה על סמך ביטול הפסולת אל הספר או אל רגליו, וע"ע רא"ש פי"ד משבת שכתב דאם פרעוש מונח על בשרו ועוקצו מותר להסירו בשבת ואין בו איסור טלטול משום שבמקום צער התירו איסור דרבנן וכדמצינו בקוץ שמונח ברה"ר, ולכאור' צ"ע למה הוצרך לזה, נימא דההיתר הוא משום דהפרעוש בטל אגב בשרו, אמנם בזה י"ל דכיון שהפרעוש הוא בעל חיים ויש לו חשיבות בפני עצמו, והוא נמצא ע"ג בשרו רק לרגע אחד, לכן אין הוא בטל אגב בשר האדם, אמנם לגבי כינים נראה דהא דמותר לפלות ראשו וכליו מהן ואין חוששין לאיסור מוקצה הוא משום שהן בטילות לאדם, והטעם משום שהן רגילות להיות שם בצורה יותר קבועה ואינן כפרעוש הנמצא לרגע אחד.

רפ. כן מבואר בגמ' שבת דף קמב: בהא דהתירו ב"ה לברור פסולת מתוך הקטנית. ולענין הנידון אם צריך להשליך את הפסולת מיד מידיו או שיכול להוליכה למקום שירצה עיין מש"כ להלן הערה רצ"ד דלדעת רבים מהפוסקים מותר להוליכה למקום שירצה כיון שהמוקצה בא לידו בהיתר, עיי"ש.

רפא. שביתת השבת מלאכת בורר בב"ר ס"ק כ"ד [שלא כספר שולחן עצי שטים שאסר בזה מטעם מוקצה], וכן כתב חזו"א סי' מ"ז ס"ק ט"ו. וע"ע בחזו"א שם ס"ק כ"א שכתב דזה גם טעם ההיתר של כיבוד הבית, משום שהפסולת בטלה אגב הקרקע, אמנם ברמב"ן במלחמות פרק כל הכלים כתב טעמים אחרים בהיתר כיבוד הבית וכפי שיובא להלן הערה תקל"א. ולכאורה צ"ע למה לא כתב הרמב"ן להתיר זאת מהטעם הנ"ל של ביטול הפסולת. ואולי סובר הרמב"ן דקרקע עולם שאני, שהפסולת נחשבת מונחת עליה ואינה נחשבת כחלק ממנה, ולא דמי לאבן שע"פ החבית.

תולעת המונחת ע"ג פרי או ע"ג עלה של ירק אין איסור מוקצה בנטילתה, וכדין זבוב הצף ע"ג משקה, אך פעמים שאסור להסירה משום מלאכת בורר [עיין לעיל פרק ד' הערה ק"ל] וכן יש לדון אם יש בזה איסור צידה [עיין לעיל פרק י"ד הערה כ"א].

הסרת לכלוך מן הבגד

רה. לכלוך הדבוק בבגדו או בבשרו של אדם מותר לגררו בציפורן^{רפב} ואין בזה איסור טלטול מוקצה, וכן מותר להסיר לכלוך מתחת הציפורן^{רפג}.

הסרת חוטים מן הבגד

רו. מותר להסיר חוטים או נוצות המונחים על הבגד^{רפד}.

הסרת לכלוך מהכסא והדחת כלים

רז. מותר לנקות כסא מלכלוך הדבוק בו, וכן מותר להדיח כלים מלכלוך הדבוק בהם משום שהמוקצה בטל אגב ההיתר^{רפה}.

הסרת שאריות שעוה מהפמוטות ביום טוב

רח. מותר להסיר ביום טוב שאריות שעוה שנטפו לתוך הפמוט והן מעכבות הנחת נר אחר בפמוט, וכן מותר להסיר דיסקית המונחת בתוך כוסית זכוכית ומעכבת הנחת נר אחר, וראה הערה^{רפו}.

רפב. עיין שו"ע סי' ש"ב ס"ז, ועיי"ש שהפוסקים לא ביארו למה אין בזה איסור טלטול מוקצה, ואפשר שהוא מהטעם הנ"ל שהפסולת בטלה אגב הבגד, אמנם פעמים שיש בזה גם היתר משום גרף של רעי.

רפג. בה"ל סי' קס"א ס"א ד"ה הוא בשם א"ר שם ס"ק ה'.

רפד. עי' רמ"א סי' ש"ב ס"א, ועי' שביתת השבת מלאכת בורר בב"ר ס"ק כ"ד שכתב דטעם ההיתר משום דהמוקצה בטל אגב הבגד, [אמנם הגר"ז סי' ש"ב ס"ג נקט דחוטים כאלו הוו מוקצה ורק בנוצות שכבר היו בתוך כר וראויות להחזירן לכר כתב הגר"ז דאינן מוקצה ורק אותן מותר להסיר, ולכאורה הוא דוחק, ועוד דמשעה שפרשו הנוצות מן הכר ואין סופו להחזירן הרי הן מוקצה אף בשבת, דהא לא חזו למידן]. וכן התיר למעשה בשו"ת מנחת יצחק ח"ה סי' ל"ח.

ומטעם זה מותר בשעת הצורך להסיר תוית התלויה בבגד או דבוקה בו [באופן שאין איסור מחמת הפרדת ההדבקה, עיין לעיל פרק י"א סי"ג], דאף שהתוית היא מוקצה מ"מ היא בטילה אל הבגד ומותר להסירה.

רפה. היתר הדחת כלים מפורש במשנה, והטעם שכתבנו דהפסולת בטילה לכלים מבואר בספר שלמי יהודה פ"ד הערה ח' בשם הגרשז"א זצ"ל.

רפו. כן הורה הגרי"ש אלישיב שליט"א, ושמענו ממו"ר הגר"ש אויערבאך שליט"א דכן היה מורה אביו הגרש"ז זצ"ל, והטעם משום שהשעוה והדיסקית בטילות לפמוט ולכן אין בהן איסור מוקצה, ואף שיש לדון דכיון שהן מפריעות להדלקת הנר יש לדמותן לאבן שע"פ החבית המעכבת את הוצאת היין ומחמת זה יש לה חשיבות ואינה בטילה, מ"מ הכא קיל טפי כיון שאין שום חשיבות לשעוה ולדיסקית וגם הן דבוקות לפמוט לכן

טלטול דבר מוקצה שבא לידו בטעות

רט. הפוסקים נחלקו בדין אדם שנטל לידו בטעות דבר מוקצה אם צריך להניחו מיד מידיו או שיכול להוליכו למקומו, יש אומרים^{רפז} דמותר להוליכו ולהניחו במקומו ואין צריך להסירו מידיו לאלתר, ויש אומרים שצריך להניחו מיד מידיו^{רפח}, ולענין הלכה הביא המשנ"ב^{רפט} את שתי הדעות וכתב דהאחרונים הכריעו לאיסור.

וראה לעיל סעיפים ל"ב-ל"ג בדין כלי שמלאכתו לאיסור שנטלו לידו, אם מותר להוליכו למקום שירצה.

מצא דבר מוקצה שנשכח בכיסו

רי. מצא בתוך כיס הבגד שלבש מערב שבת דבר שהוא מוקצה מחמת גופו [כגון כסף או כרטיסיה וכיוצ"ב] דעת רבים מהפוסקים^{רצ} דכיון שהמוקצה כבר נישא על ידו בתוך הבגד רשאי להוליכו למקום שירצה ואינו חייב לנערו מכיסו מיד, וראה הטעם בהערה. ולדעת מקצת מהפוסקים^{רצא} חייב לנערו

בטילי טפי. ולענין הוצאת שאריות פתילה מנר כדי להכניס פתילה אחרת עיין ט"ז סי' תק"א סק"ז וגר"ז שם סי"ח שמבואר דאם הפתילה היא מוקצה אסור לטלטלה, ורע"א שם תמה ע"ז דהא מותר לטלטל מוקצה ביו"ט לצורך אוכל נפש וה"נ הנאת אורה חשיבא כאו"נ. ועיין בדברי הגרש"ז אויערבאך זצ"ל בספר שש"כ פי"ג הערה ע"ט שדן לומר שבמקרה שיש אור גדול בבית כאור החשמל אין כאן צורך אורה שיחשב כאוכל נפש רק מצות הדלקת הנר וכבוד יו"ט.

רפז. עיין מג"א סי' ש"ח סק"ז, סי' רס"ו סק"י וסי' של"א סק"ה.

רפח. אבן העזר סי' רס"ו, דרך החיים, הובאו במשנ"ב סי' ש"ח סק"י"ג.

רפט. שם. ועיין במאמר בסוף הספר סימן ג' שהארכנו בזה.

רצ. עיין באבן העזר סי' רס"ו שממנו מתבאר שגם הוא מסכים להיתר זה כאשר שכח מוקצה בכיס הבגד, וכן כתב בספר דרך החיים הובא בבה"ל סי' רס"ו סי"ב ד"ה יכול, וטעמם שהואיל והבגד אינו נעשה בסיס למוקצה שהרי לא הניחו בכוונה [כדלקמן סעיף ער"ב] נמצא שטלטול המוקצה הוא בגדר טלטול מן הצד דמותר כשהוא לצורך דבר המותר, כגון לצורך מקומו [ראה להלן סעיף רמ"ב ואילך דיני טלטול מן הצד, וראה עוד להלן הערה שמ"ח דכה"ג הוי טלטול מן הצד אף שאין שינוי בטלטול], ונמצא שיש בטלטול זה צד שוה לטלטול כשמל"א, שגם בו הקלו לצורך מקומו, ולכן יש להקל גם לענין הך דינא של מוקצה שנטלו בטעות. והובאו הדברים בסוף הספר סי' ג' הערה ג', ועיי"ש שכתבנו דלכאורה אם לבש הבגד בשבת עצמה אין הדבר מותר לפי אה"ע ודה"ח.

רצא. כן דעת הגר"א סי' רס"ו, ומש"כ דאם החפץ עלול להאבד במקום זה רשאי להוליכו למקום המשומר מבואר להלן הערה שמ"ו. ובענין חובת הניעור מהכיס עיין להלן סעיף ש"ג אם יש חילוק בין סוגים שונים של כיסים.